Pierre Hazan

Războiul de Șase Zile

Victoria compromisă

37

Historia

CORINT

Redactor:
Antonia Kacsó

Tehnoredactare computerizată:
Jora Grecea

Coperta:
Walter Riess

ISBN: 973-653-290-9

PIERRE HAZAN

RĂZBOIUL DE ŞASE ZILE

VICTORIA COMPROMISĂ

Traducere şi note de
Cristina Jinga

Prefaţă de Victor Rizescu

CORINT
Bucureşti, 2002

PREFAŢĂ

La 5 iunie 1967, diplomaţia Marilor Puteri şi a organizaţiilor internaţionale nu mai poate opri declanşarea unui conflict militar în Orientul Mijlociu. Israelul înfruntă Egiptul, Iordania şi Siria într-un război-fulger care se încheie şase zile mai târziu, pe 10 iunie, sub presiunea aceleiaşi diplomaţii internaţionale, dar şi ca urmare a unei zdrobitoare victorii israeliene. Cele două părţi, care se acuză reciproc de agresiune şi revendică dreptul la legitimă apărare, rămân şi după acea dată în aceeaşi stare de război virtual în care se aflau înainte de izbucnirea ostilităţilor. Raportul de forţe dintre ele este însă total schimbat: după anexarea unor teritorii de patru ori mai întinse decât suprafaţa iniţială a statului lor şi după distrugerea temutei armate egiptene, israelienii se văd în postura neprevăzută de cea mai mare putere a regiunii. Această modificare profundă a ecuaţiei politice a zonei, ale cărei consecinţe se resimt şi în prezent, conferă momentului iunie 1967 calitatea de cel mai important eveniment din dramatica istorie a relaţiilor dintre statul evreu şi lumea arabă. Analizându-l în raport cu antecedentele şi cu consecinţele sale, cartea lui Pierre Hazan ne oferă astfel o succintă introducere în universul celui mai mediatizat focar de conflict al lumii postbelice.

Diferendul israeliano-arab constituie obiect de studiu pentru multe discipline şi poligon de încercare pentru numeroase teorii. Subiect de referinţă pentru studioşii dreptului internaţional, el nu a putut fi ocolit de sovietologi şi de istoricii Războiului Rece, face parte dintre preocupările orientaliştilor

şi le provoacă dileme deopotrivă teoreticienilor multiculturalismului şi profeţilor globalizării. Loc de întâlnire dintre tradiţii milenare şi ideologii moderne, dintre relicve sacre şi tehnologii sofisticate, el încorporează în textura sa fanatismul religios şi artificiul politic, abjecţia crimei teroriste şi măreţia abnegaţiei civice. A devenit atât de obişnuit să ştim că zgomotul unei pietre aruncate în Oraşul Sfânt se aude la Pekin şi la Londra, pune în mişcare complicate maşinării guvernamentale şi mediatice la Washington şi la Moscova şi provoacă măcar o încordare a atenţiei la Bucureşti sau la Atena, încât aproape că nu mai sesizăm paradoxurile acestei confruntări ale cărei mize, de proporţii mondiale, se află într-o contradicţie atât de flagrantă cu dimensiunea redusă a aridelor pământuri din jurul Mării Moarte, disputate cu îndârjire de cele două tabere.

Dacă paradoxul conflictului a rămas constant, este greşit să credem că şi conţinutul său s-a păstrat neschimbat de la crearea statului Israel în 1947 şi până astăzi. La începuturi, el a dat glas indignării lumii arabe faţă de o acţiune denunţată ca nimic altceva decât un nou episod al colonialismului occidental. Implantarea coloniştilor evrei în Palestina, sub protecţia marilor puteri occidentale, a fost respinsă de liderii arabi ca o expresie a aroganţei imperialiste. Evreii colonizaţi şi palestinienii dezrădăcinaţi figurau nu ca actori principali ai conflictului, ci ca simboluri a două universuri ce se excludeau reciproc. Israelianul era perceput ca o incarnare a răului în calitatea sa de slujitor umil al marilor săi protectori europeni, pe care conştiinţa încărcată a pogromurilor medievale şi a Holocaustului îi făcea să sprijine soluţia sionistă. Iar palestinianul era văzut ca ultima victimă a expansiunii occidentale, obiect al solicitudinii statelor arabe vecine. Ulterior, Orientul Mijlociu a devenit un front de luptă al Uniunii Sovietice, în încercarea sa de încercuire a Occidentului prin

implantarea unor regimuri politice de inspiraţie marxist-revoluţionară în diverse regiuni ale lumii. Sciziunea dintre lumea arabă şi inamicul sionist este agravată astfel de cea dintre Est şi Vest, care aduce după sine la rândul său sciziuni în interiorul blocului islamic, unde statele ce adoptă sloganuri revoluţionare se opun celor ce rămân credincioase instituţiilor tradiţionale. În continuare, Israelul este invocat de arabi cu dispreţ, ca o marionetă a Marilor Puteri. Iar palestinienii continuă să existe ca factor politic nu prin vocea lor proprie, ci prin cea a diverselor republici şi monarhii arabe ce se erijează în apărători ai lor. Cât despre autopercepţia israelienilor şi a palestinienilor, ea se conformează în bună măsură reprezentărilor pe care ceilalţi le au despre ei. Cei dintâi trăiesc sub amintirea vechilor persecuţii şi se simt ca o mică naţiune înconjurată de inamici cu o forţă copleşitoare. Iar cei din urmă sunt nesiguri în ceea ce priveşte identitatea lor, şi incapabili să se individualizeze ca un actor politic independent.

Iunie 1967 bulversează nu numai datele concrete ale situaţiei politice, dar şi proiecţiile sale ideologice. Confruntată cu ridicolul înfrângerii, lumea arabă este nevoită să accepte existenţa unui inamic israelian redutabil prin el însuşi, şi nu datorită portavioanelor occidentale din Mediterana. Copleşit de povara victoriei, Israelul este nevoit să accepte responsabilităţile inerente puterii. El trebuie să-şi construiască o nouă imagine de sine, care să corespundă noii sale poziţii de principală putere militară a zonei. Mitul cetăţii asediate trebuie să fie re-elaborat în conformitate cu cerinţa de a justifica ideologic menţinerea teritoriilor ocupate. Iar autoimaginea veşnicului oprimat trebuie să fie amendată, pentru a contracara acuzaţiile referitoare la opresiunea populaţiei arabe din interiorul graniţelor.

Pierre Hazan consideră însă că noua constelaţie politică şi ideologică se întregeşte abia o dată cu izbucnirea

Intifadei, în 1987. Revolta tinerilor şi adolescenţilor, născuţi după 1967, semnalează irupţia în viaţa politică a unui popor al cărui nume a fost de prea multe ori folosit ca un instrument, înainte ca el să existe cu adevărat, şi a cărui existenţă se manifestă astăzi în alt fel decât au prevăzut vreodată apărătorii săi oficiali. Învingătorii şi învinşii de la 1967 înţeleg astăzi că moştenirea acelui an nu se mai traduce în ambiţia de a păstra ceva câştigat sau a recăpăta ceva pierdut: modelată din cuvintele războiului ideologic înainte de a se întrupa în tinerii care aruncă pietre, naţiunea palestiniană este acum o realitate. Născută din războaiele altora, ea reclamă acum o pace în beneficiul său.

Victor Rizescu

FATALITATEA CONCURSULUI DE ÎMPREJURĂRI

O VICTORIE COMPROMISĂ

Războiul din iunie 1967, în care se confruntă Israelul cu Egiptul, Iordania şi Siria, cade ca un trăsnet în istoria tumultuoasă a Orientului Mijlociu: într-un interval de numai şase zile, într-o atmosferă incendiară, uneori de isterie, centrul de greutate din această regiune se răstoarnă. Planeta este la un pas de un conflict nuclear, în vreme ce Israelul îşi anexează Ierusalimul, îşi măreşte de patru ori teritoriul şi se erijează în putere regională. Gamal Abdel Nasser, până mai ieri lider al lumii arabe, iese zdrobit din această înfrângere. Trei sute de mii de palestinieni iau drumul exilului. Există persoane care înclină să interpreteze această cascadă de evenimente ca fiind voinţa Domnului, care i-a binecuvântat pe unii şi i-a părăsit pe ceilalţi.

Atât din punct de vedere al istoriei relaţiilor internaţionale cât şi al mentalităţilor, acest război-fulger a provocat un veritabil cutremur ale cărui unde de şoc modifică însăşi esenţa conflictului. Conflictul retrasează frontierele în Orientul Mijlociu, plasează problema palestiniană în centrul diferendului arabo-israelian, redefineşte jocul alianţelor cu Marile Puteri, suscită naţionalismul israelian şi palestinian, destabilizează atât învingători cât şi învinşi, şi atrage, printr-o reacţie în lanţ, întâi Iordania, apoi şi Libanul în războiul civil. Efectul asupra mentalităţilor nu este mai prejos: niciodată şi, fără îndoială, nicicând mai mult, rezerva de simpatie acumulată de către statul evreu n-a fost atât de mare.

Însă, cum David îl doborâse pe Goliatul arab, opinia publică occidentală îi întoarce spatele, treptat, învingătorului, pentru a face din palestinian o victimă, jefuită de drepturile sale naţionale. În Israel, victoria răsunătoare care permite anexarea Ierusalimului deschide o nouă eră în istoria frământată a acestei ţări. Dincolo de consideraţiunile tradiţionale de apărare, unirea dintre naţionalism şi teologie justifică o nouă abordare a spaţiului israelian, a unui Israel mai mare, mai puternic, care va fi un demn urmaş al poporului evreu din *Biblie*. Cât despre ţările arabe, umilinţa înfrângerii discreditează guvernele şi dă naştere unei întoarceri la valorile islamice.

Această criză politică se transformă, încetul cu încetul, într-un fatal concurs de împrejurări, care fascinează. După cel de Al Doilea Război Mondial, niciodată pulsul opiniei publice n-a crescut atât de mult pentru o criză regională. Este adevărat că aici se regăseşte toată recuzita dramaturgiei: conflictul arabo-israelian a îndârjit unele împotriva altora popoare cu destine tragice, marcate fie de barbaria nazistă, fie de colonialism, o regiune strategică pe care şi-o dispută înverşunat Marile Puteri, un secretar general al Naţiunilor Unite extrem de incapabil, totul pe fundalul unei tensiuni adeseori paroxistice, în care nu se hotărăşte doar existenţa statului Israel, dar chiar şi aceea a întregii omeniri. Concursul de împrejurări, care începe să se contureze la jumătatea lunii mai 1967, devine şi mai dramatic prin jocul alianţelor complicate, prin resuscitări neaşteptate, prin intervenţia nenumăraţilor actori şi printr-un deznodământ absolut spectaculos.

Răscruce strategică, bogat în petrol, Orientul Mijlociu este o placă tectonică sensibilă a relaţiilor internaţionale. Criza din 1967 arată că această regiune a devenit nodul crucial pentru trei fronturi de rivalitate:

Orientul Mijlociu rămâne unul din locurile esenţiale de confruntare între Est şi Vest. Mulţumită crizei din Suez, din 1956, Uniunea Sovietică a pătruns în ceea ce reprezenta, până atunci, terenul de vânătoare bine păzit al puterilor occidentale. Sovieticii au finanţat construcţia barajului de la Assuan şi a echipat armata egipteană din cap până-n picioare. Cairo n-a însemnat decât prima victorie a diplomaţiei Moscovei în Orientul Mijlociu. În continuare, este rândul regimului din Damasc, urmat de Irakul „democratic" şi de Yemenul „progresist" să se apropie de URSS. Hruşciov, apoi tandemul Brejnev-Kosâghin au privit, cu satisfacţie, „sensul Istoriei" înaintând inexorabil în direcţia Uniunii Sovietice. Acest climat de optimism, întreţinut de consolidarea constantă a poziţiilor URSS în regiune, a marcat percepţia Kremlinului în timpul clipelor fierbinţi din mai şi iunie 1967. În mod simetric, puterile occidentale s-au dispus în ofensivă: de la bătălia din Suez, drapelul Union Jack nu mai flutura decât în vestul canalului egiptean, iar Franţa nu isprăvise încă să-şi vindece rănile în urma războiului din Algeria. Cât despre diplomaţia americană, atenţia acesteia era focalizată asupra războiului din Vietnam, unde Kennedy, apoi Johnson, trimiseseră un contingent militar al cărui efectiv nu înceta să crească. Între patru şi cinci mii de *boys* erau înfundaţi până la gât în mlaştina vietnameză, la vremea când izbucneşte conflictul de la jumătatea lunii mai 1967, în Orientul Mijlociu.

Decolonizarea, apoi iniţierea destinderii relaţiilor dintre Statele Unite şi Uniunea Sovietică au propulsat forţe noi pe eşichierul internaţional. Simple mize ale luptei dintre aceste două tabere, noile state au devenit, încet-încet, personaje active în politica internaţională. Această autonomie a actorilor locali s-a soldat, în lumea arabă, cu o profundă instabilitate. Războiul din Yemen a opus regimurile

„progresiste” şi puterile conservatoare, loviturile de stat s-au succedat una după alta în Siria şi în Irak, în timp ce guverne destul de fragile dirijau destinele Iordaniei şi ale Libanului. Pe acest fundal politic tulbure se grefează evenimentele din mai şi iunie 1967.

Ne-a mai rămas să descriem dimensiunea centrală a acestui război: conflictul arabo-israelian. De la înfiinţarea sa, din 1948, lumea arabă n-a recunoscut niciodată statul Israel. Înainte de războiul din iunie, un milion trei sute de mii de palestinieni, trăind în lagărele de refugiaţi, îşi revendicau zadarnic dreptul la autodeterminare. Pentru ei, ca şi pentru guvernele arabe, soluţia conflictului presupunea anihilarea statului evreu.

Situate în punctul de confluenţă a acestor trei fronturi — rivalităţile Est-Vest, conflictele interne arabe şi confruntarea arabo-israeliană — efectele Războiului de Şase Zile obligă la reconsiderarea totală a datelor strategice şi politice din Orientul Mijlociu. Această schimbare de perspectivă este descrisă în paginile care urmează. Delimitată, pe de-o parte de criza politică declanşată o dată cu telegrama sovietică de la 12 mai şi, pe de altă parte de Rezoluţia 242 a Naţiunilor Unite, de la 22 noiembrie 1967, cea de-a treia rundă a confruntării armate între Israel şi vecinii săi este, până la ultimul episod, plasată sub semnul paradoxului: un război pe care nici protagoniştii, nici Marile Puteri nu-l doresc cu adevărat, un război care n-ar fi trebuit niciodată să izbucnească, bulversează într-un mod neprevăzut raportul de forţe din Orientul Mijlociu. Dar, această victorie fulgerătoare a israelienilor, care le dă iluzia securităţii, avea să se întoarcă, puţin câte puţin, împotriva lor. Astfel, de două ori, Istoria le-a înşelat aşteptările.

Premisele crizei politice

În ianuarie 1967, nimic nu dădea de bănuit că un război care avea să cuprindă întregul Orient Mijlociu stătea gata să izbucnească. Desigur, spiritele erau pe cale să se încingă, dar Gamal Abdel Nasser, puternică personalitate în zonă, se ferise, până atunci, de orice acţiune hazardată faţă de Israel. În ciuda unei retorici violente, el ducea o politică de relativă moderaţie. Armatele arabe, credea el, nu erau încă pregătite să înfrunte inamicul sionist. Cu prudenţă, din 1957, se adăpostea în spatele barierei formate de cele 3400 de Căşti Albastre ale Naţiunilor Unite, care separau forţele israeliene de trupele egiptene. Cu toate acestea, Nasser, în zilele fierbinţi ale lunii mai 1967, îşi abandonează politica tradiţională. Din apărător de *statu-quo*, Nasser se transformă, în decurs de numai câteva zile, în fitilul aprins al butoiului cu pulbere. El devine vioara întâi în suita evenimentelor inexorabile care urmează. De ce se lasă antrenat pe calea înflăcărării şi a demagogiei? Desigur, trebuie să pătrundem în psihologia liderului egiptean. Steaua sa începuse să pălească, politica sa de prudenţă era privită cu ochi răi de către conducătorii din Damasc, care ar fi vrut să supraliciteze în conflictul cu Israelul. *Fedainii**, care reprezentau „cauza sfântă a lumii arabe", loveau statul evreu, în zeci de reprize, pornind din Iordania, Liban şi Siria. Însă, în Egipt, Nasser îi ţine în frâu, iar, câteodată, chiar îi bagă la închisoare pe cei mai activi.

Se declanşează ciclul acţiunilor de comando, urmate de represaliile israeliene. La 13 noiembrie 1966, ca ripostă la o serie de raiduri palestiniene, pornite de pe teritoriul

---

* *Fedain*, partizan palestinian, care duce o acţiune de gherilă. (N. tr.)

iordanian, israelienii lansează una dintre cele mai importante operaţiuni militare întreprinse vreodată de ei pe teritoriul inamic. Ţinta este aşezarea Samoa, din Iordania, baza gherilelor palestiniene. Înaltul comandament israelian nu face economie de mijloace: aviaţie, artilerie şi infanterie participă la această operaţiune combinată. Zeci de case sunt distruse, iar forţele din Legiunea arabă, venite în ajutor, sunt nimicite. Regele Hussein acuză Cairo de a-şi fi jucat cartea palestiniană în dauna sa, în vreme ce egiptenii se feresc cu străşnicie de a lăsa vreo cât de mică iniţiativă *fedainilor* pe teritoriul lor, preferând să se ascundă cu laşitate în spatele trupelor ONU. Tonul dintre cele două capitale arabe e mai curând de invectivă.

La graniţa siriană, tensiunea creşte continuu. De pe înălţimile Platoului Golan, artileria siriană bombardează intens *kibbutz*-urile* din vale, iar operaţiunile de sabotaj continuă. La 7 aprilie 1967, aviaţia israeliană atacă forţele de pe Golan. MIG-urile siriene intervin. Deznodământul luptei înseamnă o usturătoare înfrângere pentru Damasc: şase dintre aparatele sale sunt doborâte în raidul israelian. Preşedintele Atassi cheamă Egiptul să-şi îndeplinească datoria de solidaritate, stipulată în tratatul dintre cele două ţări, de întrajutorare în caz de agresiune. Însă, conducătorul egiptean se mulţumeşte cu proteste verbale. Nasser, cel care predică revoluţia în lumea arabă, cel pe care regimurile conservatoare îl consideră piromanul Orientului Mijlociu şi de care se tem ca de ciumă, cel care prin puterea cuvântului său este capabil să suscite entuziasmul şi bucuria frenetică populară pretutindeni pe unde ajunge propaganda sa, devine un tigru de hârtie. Siria revoluţionară îşi bate joc de preatimoratul lider egiptean.

* *Kibbutz*, fermă israeliană. (N. tr.)

Chiar şi modestul Regat Haşemit îl sfidează pe marele Nasser, care predică revolta în afara graniţelor şi-i închide pe militanţii palestinieni la el acasă.

Nasser pierde teren: steaua lui, care strălucea pe firmamentul panarabic, este periculos de aproape de a se stinge cu totul. Şi-a aruncat armata în dezastruoasa afacere yemenită, iar sirienii şi iordanienii îşi bat joc pe faţă de lipsa sa de atitudine faţă de Israel. Însetat după o mezalianţă revigoratoare, Gamal Abdel Nasser face să crească vertiginos licitaţia. El adoptă o poziţie necruţătoare faţă de statul evreu. Drama sa este aceea de a se fi lăsat prins în capcana propriei retorici. Începe, astfel, o cursă nebunească.

Concursul de împrejurări

Trei săptămâni de criză politică internaţională precedă naşterea conflictului în urma căruia statul Israel, ameninţat de-a fi şters de pe hartă, devine puterea dominantă în Orientul Mijlociu. Totul începe la 12 mai. O depeşă a agenţiei de presă UPI arată că „după o înaltă sursă israeliană, statul evreu se pregăteşte de o acţiune militară restrânsă împotriva armatei din Damasc, dacă teroriştii sirieni vor continua raidurile de sabotaj în Israel” Chiar în aceeaşi zi, mai multe capitale arabe primesc o telegramă de la Moscova prin care li se atestă „concentrarea de trupe israeliene la graniţa de nord, în vederea unui atac-surpriză împotriva Siriei”[1]. Neîntârziat, preşedintele sirian cere egiptenilor să dea curs pactului de apărare mutuală încheiat între ei.

În pofida raporturilor încordate cu Damascul, Gamal Abdel Nasser nu stă pe gânduri: îşi mobilizează trupele. Raţiunile sale oficiale sunt de ordin ideologic — guvernul din Damasc precum şi cel din Cairo aparţin, amândouă,

taberei revoluţionare expuse „ostilităţii forţelor sioniste, regimurilor reacţionare arabe şi imperialismului american". Din solidaritate socialistă, se avântă, aşadar, în ajutorul aliatului său, preşedintele Atassi, aşa cum o va declara mai târziu (la 23 iulie 1967, cu ocazia discursului de Independenţă): „Ştim cu toţii că această criză a început o dată cu ambiţia israeliană de a invada Siria. Era limpede pentru noi că în această politică Israelul nu era singur, ci era susţinut de forţele care îşi pierduseră răbdarea în faţa mişcării revoluţionare arabe"[2].

Cu toate acestea, nu este sigur că liderul egiptean credea cu adevărat în iminenţa unui atac israelian. El îl trimite pe şeful de Stat-Major, generalul Fawzi, la Damasc, în scopul de a afla mai multe despre pretinsele ameninţări israeliene. Acesta din urmă va constata că „sovieticii trebuie să fi avut halucinaţii" când făcuseră asemenea declaraţii[3].

La 14 mai, tensiunea mai urcă o treaptă. Nasser ordonă deplasarea trupelor egiptene în direcţia Sinaiului. Cu mare pompă şi cu multă publicitate, armata egipteană pleacă din Cairo. Mulţi observatori nu văd în această etalare de forţe a preşedintelui egiptean decât o operaţiune de intimidare, care să mulţumească mai degrabă vocile din ţară. Regimul din Amman îl sfidează pe *Rais** pentru această nouă manevră neaşteptată, pe cât de lipsită de sens pe atât de trâmbiţată.

Pe de altă parte, israelienii nu contribuie la clarificarea situaţiei. Ei trimit mesaje contradictorii în lumea arabă, alternând ameninţările cu represaliile şi dezminţind orice operaţiune militară în pregătire. Acest discurs duplicitar se dovedeşte a fi cel mai sigur mijloc de a-i nelinişti pe inamici.

---

* *Rais*, în ţările arabe (în special Egipt), şef de stat, preşedinte. (N. tr.)

La 14 mai, generalul Rabin dă de înţeles că Damascul va plăti scump pentru atitudinea sa războinică. La rândul său, prim-ministrul avertizează că Israelul nu va accepta nici o limitare a libertăţii de a naviga în Marea Roşie şi ameninţă cu o replică militară în cazul continuării „terorismului". Dacă aceste declaraţii se adresează, de asemenea, şi Egiptului, totuşi se pare că Siria este cea dintâi vizată de către responsabilii statului evreu. În tabăra arabă, aceste afirmaţii sunt interpretate ca expresia dorinţei sioniştilor de a pune capăt regimului sirian. Atmosfera din aceste zile este încinsă la maximum de ciclurile de raiduri palestiniene şi de represalii israeliene.

Guvernul din Tel Aviv se străduieşte zadarnic să dezmintă existenţa concentrărilor de trupe la graniţa siriană — suspiciunile rămân. La 15 mai, purtătorul de cuvânt al armatei israeliene afirmă: „Singurele concentrări din Israel sunt acelea de turişti" Ierusalimul autorizează observatorilor Naţiunilor Unite să verifice aserţiunile arabe. Secretarul general al Naţiunilor Unite, U Thant, va scrie, în raportul său de la 19 mai, că: „... observatorii UNTSO au confirmat absenţa concentrărilor de trupe de ambele părţi ale frontierei"

La 16 mai, încordarea continuă să crească. Cotidianul egiptean *Al Ahram* anunţă că „din surse sigure, Republica Arabă Unită va intra în război, dacă Siria va fi ţinta vreunei agresiuni care-i va ameninţa teritoriul sau securitatea" În aceeaşi zi, Statul-Major instaurează starea de alertă maximă. Înrăutăţirea situaţiei este însoţită de o propagandă arabă arţăgoasă, chiar duşmănoasă faţă de Israel, în vreme ce tensiunea se menţine acută între ţările „progresiste" şi ţările „conservatoare" arabe. La posturile de radio, supuse monopolului de stat, violenţa comentariilor atinge punctul culminant. Radio Cairo nu este nicidecum cel din

urmă la această supralicitaţie verbală. Zi după zi, pune semnul egal între Statele Unite şi statul evreu pe de-o parte şi regimurile conservatoare arabe pe de altă parte, pentru a înfiera cu mai mult aplomb „forţele imperialismului”: „Ţinând cont de potenţialul israelian, de ajutorul imperialist al Flotei a VI-a americane la trădarea urzită de către regele Hussein, de duplictatea regelui Faysal şi de provocarea deliberată a lui Burghiba, orice înţelegere secretă între americani şi Israel în 1967 [...] va distruge prezenţa americană în Orientul Mijlociu [...]. Te desfidem, Eskhol, să-ţi încerci armele... ele vor conduce la moartea şi la nimicirea Israelului.”

Retragerea Căştilor Albastre ale ONU: gafa lui U Thant

Chiar şi firavă, cortina Forţelor de Urgenţă ale Naţiunilor Unite (FUNU) împiedică generalizarea conflictului între Egipt şi Israel. Însă, dispusă numai pe teritoriul egiptean, prezenţa forţei de interpunere depinde de bunul plac al *Raisului*. La 16 mai 1967, Gamal Abdel Nasser decide să evacueze Căştile Albastre de pe poziţiile lor şi să le concentreze în Gaza, la Kuntila şi la Sharm-el-Sheikh. Un emisar egiptean îi remite comandantului forţelor ONU mesajul semnat de către şeful de Stat-Major egiptean, Mahmud Fawzi. În mesaj, acesta spunea că: „în scopul de a garanta securitatea soldaţilor Forţelor de Urgenţă, vă cer să ordonaţi acestor soldaţi să-şi evacueze linia de apărare de la frontieră şi să se regrupeze la bazele lor...” În aceeaşi zi, blindatele egiptene se comasează în apropierea graniţei israeliene.

Nasser crede că a făcut o mutare de maestru. Cerând retragerea parţială a FUNU, el dă asigurări despre solidaritatea sa la cauza arabă împotriva inamicului sionist şi înăbuşă criticile la adresa lui. Cu toate acestea, se fereşte să provoace Israelul, păstrând trupele Naţiunilor Unite în punctele nevralgice, respectiv Gaza şi Sharm-el-Sheikh. Guvernul israelian nu îşi pierde capul: Nasser nu vrea război. El intenţionează doar să facă o demonstraţie de forţă în ochii ţărilor arabe.

Generalul indian Rikhye, şeful Forţelor de Urgenţă, cere instrucţiuni de la secretarul general al Naţiunilor Unite, birmanul U Thant. Acesta interpretează manevra lui Nasser ca şi israelienii. Totuşi, comite o colosală eroare. Ar fi putut temporiza, aşteptând ca situaţia să se detensioneze, în schimb preferă să lanseze un ultimatum lui Nasser: ori Căştile Albastre se retrag din Egipt, ori rămân pe poziţiile lor — trebuie să se pronunţe în mod public. Aşadar, *Raisul* nu are de ales decât între a da pur şi simplu înapoi şi un *statu-quo* umilitor. Nu pierde timp cu tergiversările şi ordonă plecarea Căştilor Albastre. La 18 mai, FUNU se retrage, lăsându-i pe israelieni şi pe egipteni faţă în faţă. În 48 de ore, a sărit şi ultima piedică de siguranţă. Nimic nu mai opreşte deflagraţia.

Cu toate acestea, şeful birman al ONU, instalat la etajul 38 al turnului său de sticlă din New York, avea toate atuurile de partea sa. Un memorandum secret, încheiat între Nasser şi predecesorul lui U Thant, Dag Hammarskjöld, cerea să existe un acord prealabil între Naţiunile Unite şi guvernul egiptean în caz de retragere a Forţelor de Urgenţă. Acord prealabil care, bineînţeles, nu s-a respectat vreodată.

Secretarul general al ONU comite, astfel, o greşeală de neiertat. Nu doar că percepe eronat evoluţia ostilităţilor

care vor răbufni într-un război, dar, în plus, îşi aduce o contribuţie activă. Noua situaţie creată prin retragerea trupelor FUNU este explozivă: la Sharm-el-Sheikh, forţele egiptene se trezesc faţă în faţă cu navele israeliene, care trec prin Strâmtoarea Tiran ca să ajungă în portul Eilat. Să nu fi intervenit în noua situaţie ar fi însemnat, pentru Nasser, să devină ridicol în ochii lumii arabe — el, eroul arabismului, care-şi proclamase dintotdeauna voinţa de a desfiinţa statul sionist, să fi rămas cu braţele încrucişate când ambarcaţiunile inamice treceau la câteva sute de metri de trupele sale? Era, aşadar, obligatoriu să închidă Strâmtoarea Tiran pentru navigaţia israeliană. Însă primministrul Levi Eskhol spusese şi repetase: orice închidere a căii maritime pentru navele pe care flutura pavilionul albastru şi alb ar fi echivalat cu un *casus belli*. În întregul Orient Mijlociu, atmosfera degenerează. Charles Yost, ambasadorul american la Naţiunile Unite, care a încercat, zadarnic, să salveze pacea, declara: „La 17 mai, criza atinsese o asemenea intensitate încât fiecare dintre părţi părea lansată într-o cursă scăpată de sub control”[4]. La 20 mai, Israelul trece la mobilizarea parţială a rezerviştilor. Sirienii regrupează la graniţă noi unităţi de infanterie, iar egiptenii îşi retrag trupele din Yemen, pentru orice eventualitate. Ei şi-au comasat forţele în Sinai, unde la 22 mai, după sursele israeliene, 80 000 de soldaţi erau pe picior de război. Ansamblul statelor arabe se declară solidare în caz de atac asupra unuia dintre ele. În aceeaşi zi, liderul palestinian Shukeiri proclamă că Israelul va fi distrus.

Închiderea Strâmtorii Tiran

La 24 mai, situaţia atinge punctul critic. Nasser hotărăşte să se arunce cu capul înainte. În faţa ofiţerilor forţelor aeriene, afirmă: „Strâmtoarea Tiran se află în apele teritoriale arabe. Nu vom mai permite trecerea prin Golful Akaba a navelor israeliene, nici a vapoarelor altora care transportă material strategic cu destinaţia Israel. Iată de ce trupele noastre se află la Sharm-el-Sheikh. Dacă generalul Rabin şi conducătorii israelieni doresc războiul, *Ahalen Vesahalen* — sunt bineveniţi, îi aşteptăm”[5].

Ce-l împinge pe şeful statului egiptean să rişte deschiderea unui conflict? Nu putem decât să facem presupuneri despre motivaţiile sale. Încredinţat de către consilieri de forţa armatei sale şi de neînsemnata valoare a comandamentului israelian, *Raisul* întrevede acum ocazia visată de a şterge „urmele din 1956”* Libera circulaţie a navelor israeliene prin Strâmtoarea Tiran, pe care statul evreu a impus-o prin forţă, cu 11 ani mai devreme, este radiată dintr-o trăsătură de condei de către Nasser. Punând guvernul israelian în faţa faptului împlinit, el ştie că nu s-a jucat încă totul. Blocada nu este vitală pentru interesele israeliene, căci numai 5% din comerţul statului evreu tranzitează prin strâmtoare. Aşadar, estimează riscul de război la una din două şanse.

---

* Nasser încercase, la 26 iulie 1956, naţionalizarea Companiei Universale a Canalului Suez, cu capital majoritar franco-britanic, ceea ce a dus la declanşarea ostilităţilor (30 octombrie–5 noiembrie) din partea Marii Britanii, a Franţei şi a Israelului. Nou pretext pentru confruntarea Est-Vest, URSS şi SUA au reacţionat, fiecare urmărindu-şi propriile interese. Rezultatul „concret” a fost reinternaţionalizarea Canalului (pentru încă 12 ani) şi trimiterea Căştilor Albastre în Egipt pentru supraveghere militară. (N. tr.)

De asemenea, fără îndoială că Nasser este cucerit de euforia care domneşte în lumea arabă. Dacă ar fi împiedicat procesul evolutiv n-ar fi găsit înţelegere din partea mulţimii în culmea entuziasmului care vedea în desfăşurarea acestei crize o dreaptă revanşă a oprimaţilor Istoriei. Bilanţul pe care el îl întocmeşte în seara de 28 mai este pozitiv: manevrele sale politice au fost, până în acest moment, încununate de succes. Fără a fi tras nici măcar un singur foc, *Raisul* a răsturnat în favoarea sa situaţia stabilită în timpul „agresiunii tripartite din 1956” El a alungat trupele FUNU şi a închis strâmtoarea în direcţia Israelului. Parametrii politici şi militari sunt solid fixaţi: susţinerea arabă şi sovietică, poziţia favorabilă a Franţei, confuziile din politica inamicului, armada masată în Sinai, totul, absolut totul, îl încurajează în politica sa de intimidare. Nu exclude posibilitatea unui atac israelian contra Egiptului, dar se aşteaptă ca armata proprie să pareze atacul inamic şi apoi să se lanseze într-o contraofensivă victorioasă şi definitivă. O sută de mii de soldaţi şi 800 de tancuri sunt concentrate în Sinai. Solidaritatea arabă atinge punctul culminant: algerienii, marocanii, kuweitienii şi saudiţii se declară gata să susţină militar războiul ţărilor direct implicate. Irakul decide să-şi trimită trupe în Egipt, Siria şi Iordania. La 29 mai, Arabia Saudită anunţă că 20 000 de soldaţi din forţele sale armate sunt gata de luptă, în regiunea Akaba. Prins în acest vârtej, Nasser îi autorizează pe *fedaini* să-şi reînceapă raidurile, pornind din Gaza. Tabăra arabă a preluat iniţiativa.

Aceste evenimente, care îl poartă pe Nasser de la nivelul cel mai scăzut al popularităţii sale până la cele mai înalte cote, se înlănţuie de-a dreptul vertiginos. Poporul arab, până mai ieri divizat, se regăseşte, în spatele său, unit ca degetele de la o mână. Nasser, susţinătorul înfocat

al panarabismului, şi-a împlinit vechiul său vis: închegarea naţiunii arabe. Ajuns, astfel, la apogeul popularităţii sale, *Raisul* egiptean nu mai poate da înapoi, — în caz că ar fi avut acest gând —, fără a risca să fie încondeiat cu pecetea infamiei şi a trădării. Împins tot înainte de către poporul arab, el este conştient că, prin închiderea Strâmtorii Tiran, a devenit simbolul emancipării popoarelor din Lumea a Treia împotriva colonialismului şi a imperialismului. Confidentul său, Heykal, scria, în cotidianul *Al Ahram* din 26 mai: „Este în joc nu atât Golful Akaba, cât o mult mai mare ambiţie — întreaga filozofie a securităţii Israelului" şi ajungea la concluzia că „o confruntare armată [...] este inevitabilă"

Politica sovietică: strategia tensiunii

Uniunea Sovietică şi Statele Unite nu vor să se lase antrenate într-un conflict pe care nu îl orchestrează ele. Spectrul războiului nuclear nu este prea departe şi nici unul dintre aceste două state nu este pregătit să declanşeze, pentru interese străine, un Al Treilea Război Mondial. Este unul dintre rarele puncte de convergenţă între sovietici şi americani. În rest, trecerea în revistă a situaţiei îi conduce la adoptarea unor politici diametral opuse. Statele Unite încearcă să evite orice confruntare. Deja înglodaţi în mlaştina vietnameză, americanii nu doresc să se implice într-un alt conflict. Aşa cum îi spunea Johnson unuia dintre consilierii săi: „Cei care pretind de la mine, cu surle şi trâmbiţe, să nu mai trimit nici un soldat în Vietnam, îmi cer să îndrept imediat toate portavioanele americane către Golful Akaba!"

Cu totul alta este politica sovietică. Strategia tensiunii îi permite Uniunii Sovietice să vizeze mai multe obiective deodată: la nivel regional, se teme pentru stabilitatea regimului sirian, apropiat de al său. Într-adevăr, Damascul reprezintă cel mai sigur aliat sovietic din Orientul Mijlociu. Guvernul sirian poartă un război ideologic împotriva „complotului reacţionar imperialist şi sionist", în numele doctrinei „războiului de eliberare populară" La faţa locului, această politică se traduce nu doar prin susţinerea „luptei de eliberare naţională" pe care o duc *fedainii* palestinieni, dar şi prin opoziţia la interesele occidentale şi la guvernele arabe „aservite imperialismului", precum acela al regelui Hussein al Iordaniei. Moscova urmăreşte, în acelaşi timp, să refacă unitatea naţională, într-un moment în care regimul din Damasc traversează o criză internă, şi să reîntărească axa „progresistă" Cairo–Damasc. Pe plan internaţional, angajarea americană atinsese cota maximă în Vietnam. Aprinzând mai multe focare de tensiune, creând nu doar unul, ci zece Vietnamuri, diplomaţia sovietică îi obliga pe americani la defensivă.

Cel mai fidel aliat al URSS în Orientul Mijlociu este Siria. În mai 1967, guvernul din Damasc se clatină. Bazată pe o alianţă dificilă între diferite grupări musulmane minoritare, puterea conducătoare nu se bucură de popularitate în ochii sunniţilor şi, în plus, este slăbită de neînţelegerile dintre alauiţi şi druzi. Stabilitatea regimului este încă şi mai mult ameninţată cu cât unii baasişti* au criticat rolul religiei, ceea ce a avut darul să exaspereze puternicul cler musulman. Dacă guvernul se prăbuşeşte, relaţiile dintre

---

* Membrii partidului socialist *Baas* sau *Baath* („învierea"), fondat în aprilie 1953 (preşedinte: M. Aflak), cu scopul de a regrupa toate statele arabe din Orientul Mijlociu într-o singură naţiune. La putere în Siria din 1963 şi în Irak din 1968 (preşedinte: Saddam Hussein).

Damasc şi Moscova sunt compromise. Ca să mai atenueze nemulţumirea, sovieticii recurg la diversiune, bătând monedă pe elementul sionist şi căutând să obţină credit pentru teza unui pericol militar israelian împotriva Siriei. Aşa se explică telegrama sovietică de la 12 mai, apoi încurcătura ambasadorului lor în Israel, Şevakin, atunci când trebuie să decline propunerea pe care i-o face Levi Eskhol de a verifica personal absenţa concentrărilor de trupe în zona de frontieră cu Siria.

Politica dusă de Kremlin contribuie la deteriorarea atmosferei din Orientul Mijlociu. Preşedintele Johnson primeşte o telegramă, pe un ton foarte sec, de la Moscova, prin care este avertizat despre o posibilă intervenţie a sovieticilor în caz de conflict: „Zvonurile conform cărora Egiptul se pregăteşte să atace Israelul sunt total nefondate. În schimb, din informaţiile noastre rezultă că Israelul ar proiecta o acţiune armată împotriva vecinilor săi [...]. Dacă Israelul va lua iniţiativa unei acţiuni militare, Uniunea Sovietică va ajuta ţările atacate” La 24 mai, a doua zi după închiderea Golfului Akaba, guvernul sovietic anunţă că nu va tolera „o agresiune laşă”: „Uniunea Sovietică a ajutat timp de zeci de ani popoarele din ţările arabe să-şi ducă dreapta lor luptă de eliberare naţională împotriva colonialismului şi a imperialismului. Nu trebuie să existe nici o îndoială, pentru nimeni, că oricine va risca să declanşeze un război în Orientul Apropiat se va ciocni nu doar de forţele reunite ale ţărilor arabe, dar şi de riposta energică a Uniunii Sovietice şi a tuturor ţărilor ce îndrăgesc pacea...”[6] Avertismentul este limpede. Mai mult, sovieticii fac presiuni directe asupra israelienilor pentru a-i convinge să renunţe la orice tentativă militară. Kosâghin trimite o telegramă adresată lui Levi Eskhol, prin care cere să „regleze conflictul prin mijloace paşnice”

Strategia tensiunii permite Moscovei să-şi împingă pionii în Orientul Mijlociu. Dorinţa Uniunii Sovietice de a se implanta în Mediterana explică livrările sale de arme către ţările arabe şi încurajările sale în lupta lor „antisionistă” Pentru a-şi atinge scopurile, Brejnev apreciază că sirienii sunt utili şi că Nasser nu reprezintă un obstacol: „E cu capul în nori, afirma el referitor la acesta din urmă, cel puţin în ceea ce priveşte problemele ideologice. Dar e un om curajos şi ne-a dovedit că putem conta pe el. Are destulă fermitate pentru a se aşeza în fruntea mişcării de eliberare arabe, ceea ce pentru noi, în stadiul actual, este nespus de preţios...”[7] Însă, la sfârşitul lunii mai 1967, când riscul unui război generalizat devine real, diplomaţia sovietică se confruntă cu cvadratura cercului: ea ar vrea să evite erupţia, de teamă că acest conflict din Orientul Mijlociu va degenera într-un război nuclear, fără a se desolidariza, totuşi, de arabi, care sunt angajaţi în cursa spre dezastru.

Puterea de convingere israeliană nu mai este credibilă

Se înăspreşte tonul dintre Statul-Major, care-şi lustruieşte conştiincios armele, şi puterea politică, lovită brusc de paralizie. Spre marele regret al generalilor, această pasivitate infirmă forţa de convingere a armatei israeliene. Guvernul are o atitudine atât de plată, încât arabii cred că-i vor veni repede de hac unui inamic atât de nevolnic.

Atmosfera devine de-a dreptul dramatică, atunci când cabinetul israelian se întruneşte la 23 mai. Blocada egipteană este socotită o declaraţie de război. În faţa înrăutăţirii situaţiei, guvernul reacţionează prin accelerarea

preparativelor militare. Cu toate acestea, prim-ministrul intenţionează să străbată calea politică până la capăt, fiindcă se îndoieşte de capacitatea armatei israeliene de a-şi învinge duşmanul.

Abba Eban, ministrul de Externe, pleacă într-un turneu la Paris, Londra şi Washington. Spera că Marile Puteri îl vor constrânge pe Nasser să ridice blocada din Akaba. La 24 mai, este primit de Charles de Gaulle. Acesta intră direct în subiect: „Fără război! — i se adresează vizitatorului său israelian, apoi continuă: — După mine, cel care trage primul foc de armă deschide ostilităţile." De teama unui război nuclear, Franţa nu va sprijini Israelul în diferendul său cu Egiptul. Mai rău decât atât, ea nu va întreprinde nici un demers pentru a-l obliga pe Nasser să-şi schimbe hotărârea. De Gaulle crede că numai o întrunire a celor patru Mari Puteri ar mai putea salva pacea. Însă, cu promptitudine, Uniunea Sovietică anunţă că este împotriva unei astfel de conferinţe. În mod curios, pentru omul apelului de la 18 iunie*, cel care salvase onoarea Franţei în 1940, Israelul trebuie să se supună dictatului egiptean, din raţiuni superioare, pentru binele omenirii. Abba Eban povesteşte, în *Memoriile* sale: „Franţa părea să creadă că, dacă Israelul ar fi opus vreo rezistenţă Egiptului sau dacă puterile occidentale înseşi ar fi încercat să acţioneze pentru ridicarea blocadei, atunci o intervenţie sovietică ar fi fost extrem de probabilă, iar Eilat ar fi devenit un Dantzig al celui de Al Treilea Război Mondial"[8]. Şocul este greu de îndurat. La Ierusalim, toată lumea era consternată — principalul său furnizor militar îi întorcea spatele în momentul critic.

---

* General de brigadă în timpul bătăliei Franţei, din mai 1940, subsecretar de stat al Apărării, de Gaulle refuzase, în iunie acelaşi an, armistiţiul cu Germania şi plecase în Anglia. De la Londra, la 18 iunie, lansase un apel adresat tuturor francezilor pentru a continua lupta. (N. tr.)

Britanicii, deşi tradiţional arabofili, îi fac o primire mai favorabilă emisarului israelian. George Brown, ministrul de Externe, consideră că preşedintele egiptean a întrecut măsura: „De data aceasta, Nasser a mers prea departe, declară el. Trebuie să-l împiedicăm, spre binele lui". Harold Wilson, prim-ministrul britanic, îl asigură pe Abba Eban că va sprijini orice iniţiativă a Statelor Unite sau a Naţiunilor Unite pentru restabilirea liberei circulaţii în Golful Akaba.

Pe teren, situaţia evoluează rapid. La 25 mai, servicile de informaţii israeliene află că Divizia a 4-a Blindată egipteană se aşază în poziţie de luptă în Sinai. Un atac de anvergură împotriva statului evreu devine iminent. Abba Eban, care tocmai ajunsese la Washington, este informat despre turnura dramatică a evenimentelor: miza nu mai este circulaţia liberă prin Strâmtoarea Tiran, ci însăşi supravieţuirea statului evreu. În telegrama care îi parvine, semnată de Yaacov Herzog, directorul de la preşedinţia Consiliului este pesimist în legătură cu şansele Israelului de a evita desfiinţarea sa. Abba Eban îi pune imediat la curent pe consilierii preşedintelui american, domnii McNamara, Rusk şi Rostow.

Ministrul israelian speră să obţină o declaraţie foarte fermă, să se anunţe deschiderea strâmtorii de către Statele Unite cu sau fără aliaţii săi. Numai că Lyndon Johnson nu este deloc entuziasmat de perspectiva de a se lansa într-o asemenea aventură. După cum mărturiseşte unuia dintre colaboratorii săi: „Nu-mi place să mi se pună pistolul la tâmplă..." Ca atare, temporizează şi respinge o primă întâlnire cu trimisul israelian. Între timp, CIA îl informează că israelienii sunt pe picior de război, gata să atace Egiptul. Preşedintele american se hotărăşte, la 26 mai, seara, să-l primească pe Abba Eban. Dorind să îndepărteze toate zvonurile privind coaliţia dintre cele două ţări, texanul

încearcă să-l convingă pe interlocutorul său să nu-şi lanseze ţara într-o aventură militară. În compensaţie, preşedintele american sugerează că se va găsi o soluţie în cadrul Naţiunilor Unite sau, în loc de aceasta, că va stărui pe lângă vreo putere maritimă occidentală să forţeze blocada Strâmtorii Tiran.

La 27 mai, seara, ministrul de Externe se întoarce la Tel Aviv şi expune guvernului israelian, reunit într-o sesiune extraordinară, rezultatul vizitelor sale. Optimist, el anunţă că în mai puţin de trei săptămâni o puternică armată occidentală îl va obliga pe preşedintele egiptean să cedeze. Însă, de când Abba Eban plecase în misiune, atmosfera se deteriorase între înaltul comandament militar şi puterea politică. Statul-Major ajunsese în culmea exasperării: jocurile de catifea ale diplomaţiei culiselor i se păreau cu totul deplasate, acum, când situaţia era din cale-afară de gravă. Cabinetul israelian, mereu ezitant, era şi el, la rândul său, pradă unei profunde dezbinări. Nouă miniştri s-au declarat împotriva oricărei alte amânări a războiului. Ei nu credeau că puterile occidentale ar dori forţarea blocadei din Strâmtoarea Tiran. Chiar dacă se va întâmpla, afirmau ei, aceasta nu va face decât să pună statul evreu într-o situaţie de dependenţă faţă de marele său frate american. Alţi nouă miniştri se arătau reticenţi vizavi de lansarea în ceea ce ei considerau a fi „o aventură militară” Nu erau convinşi că armata israeliană ar putea fi învingătoare şi voiau să evite izolarea diplomatică. Obiectivul lor era de a strânge legăturile cu Statele Unite. În acest context, Levi Eskhol nu îşi permite să preia responsabilitatea deschiderii ostilităţilor. Şedinţa Consiliului de Miniştri se încheie la ora unu dimineaţa, fără să se fi ajuns la o decizie fermă.

La 28 mai, Consiliul de Miniştri se întruneşte încă o dată. Dimineaţa, Levi Eskhol primise un mesaj de la Kosâghin

şi un altul de la Johnson. În esenţă, sovieticii, ca şi americanii, îi cereau să dea dovadă de moderaţie. Presiunile celor două superputeri înclinau balanţa în favoarea continuării eforturilor diplomatice. Levi Eskhol va merge, apoi, în studiourile radioului de stat, pentru a difuza în direct o declaraţie prin care îndemna populaţia să aibă răbdare. Prim-ministrul este epuizat de tensiunea atâtor nopţi de veghe. Pronunţă cuvintele cu dificultate, vocea îi este ezitantă, se repetă în timpul alocuţiunii sale. Efectul asupra ţării este dezastruos. Israelienii descoperă că nu mai este nimeni la conducerea ţării. Este un şoc. Levi Eskhol apare ca o fiinţă nehotărâtă, incapabilă să ducă o politică clară şi coerentă.

Statul-Major apreciază această politică de ezitări catastrofală. O întâlnire furtunoasă are loc între Levi Eskhol şi înaltul comandament al armatei. Scos din fire, generalul Weizmann pare gata să-şi smulgă galoanele. Va spune, mai târziu: „Nu cred că ar putea avea loc o lovitură de stat, dar niciodată n-am fost mai aproape”[9]. Generalul Sharon, la rândul său, îi aruncă în faţă prim-ministrului: „Tărăgănările dumneavoastră ne vor costa mii de morţi”[10]. În sfârşit, generalul Rabin constată: „Devine din ce în ce mai evident că singura forţă pe care se poate conta în această ţară este armata”[11].

Punctul critic

În lumea arabă, limita psihologică a imposibilei întoarceri este atinsă. Se vede în politica de tergiversare a guvernului israelian dovada slăbiciunii acestuia. La Maghreb, ca şi la Machreck, arabii exultă. Încă o dată, ei l-au pus pe

inamic în faţa faptului împlinit. Liderul palestinian, Ahmed Shukeiri, la moscheea El Azar, din Cairo, se înfierbântă: „Noi aşteptăm de mai mulţi ani acest război. Ceasul bătăliei a sunat. Soldaţii noştri sunt la frontiere, gata să se avânte în eliberarea Tel Aviv-ului"[12]. Nasser declară, la 29 mai: „Dacă am reuşit să revenim la *statu-quo* de dinainte de 1956, Allah ne va ajuta să revenim şi la cel de dinainte de 1948. Suntem gata, astăzi, să rezolvăm ansamblul problemei palestiniene"[13].

Începută printr-o paradă a puterii, politica lui Nasser se transformă într-o demonstraţie de forţă. O mulţime imensă se adună la Cairo şi scandează: „Nasser, Nasser, suntem de partea ta, te vom urma!" Generalul egiptean Murthagi proclamă: „Cinci zile ne vor fi de-ajuns ca să lichidăm micuţul stat al Israelului. Chiar şi fără război s-ar destrăma, fiindcă este incapabil să suporte o sarcină atât de grea ca o mobilizare". La Damasc, unul dintre şefii armatei apreciază că „nu le va lua nici patru zile egiptenilor şi sirienilor ca să distrugă Israelul".

Toate ţările arabe se aliniază guvernului de la Cairo. Tunis, singura capitală care preconizase deschis, în trecut, calea politică, se afirmă acum, şi ea, solidară cu Nasser. Chiar şi regele Hussein, în conflict latent cu Egiptul de ani de zile, i se raliază. La 30 mai, şeful guvernului haşemit, pe care Nasser îl supranumise „paiaţa imperialismului", aterizează la Cairo, spre surprinderea generală, pentru a semna un pact de apărare mutuală, potrivit căruia armata iordaniană urma să treacă, în caz de conflict, sub comandamentul egiptean. Trupele arabe, în caz de necesitate, aveau să vină în sprijinul dinastiei haşemite împotriva inamicului sionist. Hussein intră în Amman cu Shukeiri, care redeschide biroul OEP, închis la ordinul lui Hussein, în ianuarie 1966. Liderul palestinian spune clar: „Este posibil,

şi chiar aşa se pare că se va întâmpla, ca armata de eliberare şi forţele iordaniene să tragă primul foc de armă care va declanşa un război în Orientul Mijlociu. Noi sau Israelul. Nu există cale de mijloc, nu se va accepta nimic în afară de eliberare. În caz de conflict, practic nu va mai rămâne nici un supravieţuitor evreu în Palestina."

Această apropiere între Hussein şi Shukeiri, până mai ieri duşmani declaraţi, provoacă stupefacţia israelienilor. Din motive întemeiate sau nu, ei crezuseră întotdeauna că ar putea ajunge la o înţelegere cu suveranul haşemit.

Israelul alege războiul

Israelul trăieşte cele mai dramatice clipe din existenţa sa. La sfârşitul lunii mai, proiectul intervenţiei unei forţe maritime multinaţionale pare a fi sortit eşecului. Marea Britanie, Ţările de Jos şi Noua Zeelandă preferă să se limiteze la proteste diplomatice. Franţa se refugiază într-o politică de extremă prudenţă. Încheierea pactului iordaniano-egiptean îi reîntăreşte statului evreu sentimentul vulnerabilităţii. Menghina arabă se strânge. Războiul, din acest moment, pare iminent şi este în joc însăşi supravieţuirea statului evreu. La 29 mai, de la tribuna Knessetului, prim-ministrul Levi Eskhol pune mai multă fermitate în limbaj: „Strâmtoarea Tiran, afirmă el, reprezintă o problemă de interes naţional suprem, în care nici o concesie nu este posibilă, nici un compromis admisibil"

Sătulă de căutarea zadarnică a unor garanţii internaţionale, opinia israeliană se simte prinsă în capcana ameninţării arabe. Tensiunea creşte şi mai mult. Niciodată ţara n-a mai trecut prin clipe atât de sumbre. În faţa presiunii opiniei publice, care reclamă reîntoarcerea la putere a lui

Ben Gurion sau a generalului Dayan, Levi Eskhol constituie, la 1 iunie, un cabinet de uniune naţională. Dayan obţine portofoliul Apărării Naţionale şi pentru prima dată Begin intră în guvern, în calitate de ministru de stat. Diplomaţia nu cedează locul armatei.

La 2 iunie, o nouă lovitură de trăsnet: Parisul decide un embargo militar către Orientul Mijlociu. Într-adevăr, această măsură îi vizează pe israelienii care depind îndeaproape de francezi pentru anumite sisteme de armament. De exemplu, aviaţia este dotată aproape în exclusivitate cu avioane Mirage, Super-Mystère, Mystère şi Vautour. Comunicatul, redactat de generalul de Gaulle, afirmă că „Franţa nu este angajată în nici un fel, din nici un punct de vedere, cu nici unul dintre statele în cauză. Fără să depindă de nimeni, Franţa consideră că fiecare dintre aceste state are dreptul să existe. Dar apreciază că deschiderea ostilităţilor ar fi cel mai rău lucru cu putinţă. În consecinţă, statul care va folosi armele, indiferent împotriva cui, nu va avea nici aprobarea şi, mai categoric, nici sprijinul său."

Planul lui Charles de Gaulle se bizuie pe o axiomă simplă: tăindu-i Israelului mijloacele de a susţine un război, tensiunea va înceta, în cele din urmă. Se produce, însă, exact efectul contrar. Israelienii au sentimentul că sunt abandonaţi de toţi, chiar şi de aliatul lor cel mai fidel. În loc de a fi un factor disuasiv, embargoul creează un efect de accelerare a conflictului. Israelienii au senzaţia că timpul trece împotriva lor. Decizia franceză, pe care ei o înţeleg ca pe „o lovitură de pumnal pe la spate", are consecinţe grave. Embargoul determină radicalizarea israelienilor şi va sfârşi prin a înclina balanţa în direcţia războiului. Statul evreu se află la apogeul puterii sale militare. Trebuie să profite. Războiul este iminent.

Atitudinea franceză este simptomatică pentru responsabilitatea Marilor Puteri din conflict: Kosâghin voia să salveze regimul sirian, dar politica sa dă foc butoiului cu pulbere. U Thant, suferind de o miopie vecină cu orbirea, preferă să-l dojenească pe Nasser decât să evite războiul. Cât despre de Gaulle, el urmăreşte să-i anuleze Israelului opţiunea militară, dar nu face decât s-o favorizeze. Johnson, la rândul lui, este obnubilat de războiul din Vietnam. El temporizează şi tergiversează. Toţi patru proclamă oficial salvarea păcii. În realitate, contribuie la subminarea ei.

Liderii Marilor Puteri comit gafe, cu grave repercusiuni: necunoscând nimic din coordonatele psihologice ale protagoniştilor, ignorând până şi realităţile strategice, ei fac războiul posibil, apoi chiar probabil. Israelienii, marcaţi de genocidul din cel de Al Doilea Război Mondial, se tem mai mult ca oricând pentru securitatea lor. Peste toate acestea, ei nu pot suporta mai mult de câteva zile sarcina covârşitoare pe care o reprezintă o mobilizare a forţelor militare de care dispun. Războiul pare singura cale de ieşire din această politică de strangulare, chiar dacă, după opinia unor analişti, un conflict ar putea să-l coste pe statul evreu în jur de 40 000 de morţi.

„La 3 iunie, povesteşte Abba Eban, zările erau mai întunecate ca oricând. Masive concentrări de trupe se semnalaseră în Sinai, se număraseră aproape o mie de tancuri de asalt pe linia de frontieră meridională a Israelului. Ordinul de luptă al egiptenilor întărea previziunea iminenţei unei tentative de a izola Neghevul meridional de restul teritoriului... Armata iordaniană se îndrepta către poziţiile sale de luptă. Trupele siriene, de pe Înălţimile Golan, îşi orientaseră tunurile spre coloniile din Galileea de Sus şi spre Valea Iordanului...”[14] Tensiunea atinsese

paroxismul. Primele trupe irakiene au pătruns pe teritoriul iordanian. Forţele kuweitiene se îndreptau spre Sinai. Soldaţii algerieni stăteau gata pregătiţi să pornească spre Egipt.

La 4 iunie, Consiliul de Miniştri se întruneşte la Ierusalim. Guvernul, unanim, le acordă puteri depline preşedintelui Consiliului şi ministrului Apărării pentru „a ordona intervenţia armată, dacă circumstanţele o cer” Principiul unei intervenţii militare tocmai prinsese formă. Războiul devenise, aşadar, inevitabil.

Erorile de apreciere

Nasser evaluează greşit situaţia: indus în eroare de sovietici, el crede că Siria este adversarul primordial al statului evreu. Pe de altă parte, evacuarea forţelor FUNU îi deschisese toate opţiunile. Mai mult, liderul israelian se dovedea de-o inerţie rară. În plus, Statul său Major îl asigura că armata egipteană este pregătită pentru orice eventualitate.

Însă veritabila eroare rezidă în evaluarea raportului de forţe. Este adevărat că situaţia Israelului este infinit mai delicată decât în campania din 1956: Marile Puteri occidentale îşi anunţaseră neutralitatea. Franţa, cel mai fidel aliat al Israelului, decretase embargoul militar. Nicicând momentul nu fusese mai favorabil lumii arabe. Asigurat de sprijinul sovietic, *Raisul* este comandantul suprem al forţelor arabe. Forţele sale aeriene sunt impresionante: 840 de aparate de zbor bine echipate, contra celor numai 280 ale israelienilor. Aceeaşi disproporţie se regăsea şi în numărul blindatelor. Egiptul, singur, poseda 800 de tancuri, tot atâtea cât inamicul, dar la care se adăugau 250 de

blindate iordaniene, 200 siriene şi 400 irakiene. În număr de soldaţi, disproporţiile sunt încă şi mai evidente.

Cu toate acestea, prezentarea datelor brute maschează o serie de elemente în favoarea Israelului. Israelienii deţin un excelent sistem de mobilizare şi un serviciu de informaţii eficace. În plus, doctrina lor militară este fondată pe conceptul de atac preventiv, care urmăreşte ca un război să fie cât mai scurt cu putinţă, atât din raţiuni economice, cât şi demografice. Israelul poate mobiliza pe puţin 200 000 de oameni în numai 72 de ore. Egiptul, dimpotrivă, se chinuie degeaba să aibă o armată regulată de două ori mai numeroasă decât armata israeliană şi să păstreze 200 000 până la 300 000 de rezervişti, fiindcă nu poate conta efectiv decât pe 20% din aceştia din urmă. În acelaşi fel, Siria nu poate mobiliza decât o treime din cei 50 000 de rezervişti ai săi. Numai Iordania are capacitatea de a mobiliza 35 000 de rezervişti.

Ca reacţie la închiderea Strâmtorii Tiran, Nasser, se pare, întrezărea două scenarii: fie israelienii interveneau militar şi atunci atacul avea să fie urmat de o contraofensivă egipteană fulgerătoare pe teritoriul inamic, deoarece comunitatea europeană, gândea el, nu putea decât să susţină „victimele agresiunii sioniste", fie statul evreu se pleca în faţa forţei arabe. În acest caz, *Raisul* avea să continue politica sa, de a-şi asfixia inamicul, întărind blocada Strâmtorii Tiran, întrerupând livrarea de petrol a Iranului către statul evreu şi, în sfârşit, ameninţând prezenţa israeliană din Eilat. Acţiunile de gherilă duse de *fedainii* palestinieni aveau să contribuie la depăşirea pragului de suportabilitate a presiunii pentru israelieni.

Cucerirea Sinaiului

Gamal Abdel Nasser n-a prevăzut cea mai rea posibilitate, aceea din care nu se va mai ridica. La 5 iunie, la ora 7,45 — ora israeliană (adică 8,45 la egipteni) —, aparatele de zbor ale statului evreu atacau aviaţia egipteană la sol. A fost măcel. În numai trei ore, şaisprezece aerodromuri au fost distruse, iar din aviaţia egipteană nu mai rămăsese decât o amintire. Primul val deteriora pistele şi imobiliza aparatele egiptene la sol, iar al doilea val dădea lovitura de graţie şi nimicea, avion după avion, cea mai mare flotă aeriană a Orientului Mijlociu. Opt formaţii complete de aparate MIG 21, strălucind de noi, gata de decolare, au pierit în flăcări. În primele treizeci de ore de luptă, 416 avioane egiptene, siriene şi iordaniene au fost distruse. Israelienii au pierdut, şi ei, 26 de avioane şi 21 de piloţi. Cerul era exclusiv al Israelului. Nici un expert de pe lume nu şi-ar fi putut imagina o victorie atât de insolentă.

În acest timp, forţele terestre israeliene se lansau în asaltul Sinaiului, cu direcţia Canalul Suez. Bătăliile au fost înverşunate. Mai bine de o sută de mii de soldaţi egipteni, dotaţi cu 1 500 de tancuri de asalt, apărau cu străşnicie axele de pătrundere spre Cairo. Tranşeele protejau, la nord, Rafa şi Al Arish, în centru, Abu Aghila, iar la sud Nakhl. Purtătorul de cuvânt al armatei israeliene s-a mulţumit să anunţe ziariştilor că forţele israeliene au trecut la contraofensivă, în urma „manevrelor ameninţătoare ale armatei egiptene". Abba Eban, ministrul de Externe, a ţinut o conferinţă de presă unde a declarat: „Niciodată n-a existat vreo ţară care să fi făcut uz de armatele sale într-un scop

mai drept şi mai legitim. Am informat, în dimineaţa aceasta, Consiliul de Securitate şi ambasadele celor patru Mari Puteri că noi acţionăm pentru a respinge agresiunea egipteană, pe baza articolului 51 din Carta Naţiunilor Unite” Timp de mai multe zile, observatorii au considerat credibilă ştirea, furnizată de Ierusalim, despre atacul Israelului de către Egipt.

Planul generalilor Dayan şi Rabin funcţiona mai bine decât se aşteptaseră. Ei au concentrat întregul potenţial militar în sud. Tocmai pe înfrângerea Egiptului, veritabila putere din Orientul Mijlociu, se articula planul lor de luptă. Într-adevăr, din pricina loviturilor surprinzătoare pe care i le dădeau israelienii, armata egipteană se prăbuşea. După cea dintâi zi de război, Israelul deţinea controlul spaţiului aerian. Forţele terestre stăpâneau aproape întreaga axă de pe coastă, în nordul Sinaiului, şi cuceriseră poziţiile strategice Rafah, Sheikh Zowed şi El Giradi. Se pregăteau acum de luptă în faţa altor puncte-cheie din sud şi la Djenin, în Iordania. Avea să înceapă bătălia Ierusalimului.

Spre stupefacţia israelienilor, încă din primele ore ale zilei de 5 iunie, posturile de radio arabe exultau — comunicatele despre victorii din ce în ce mai fanteziste curgeau unul după altul. La ora 8,30, Radio Cairo anunţa: „23 de avioane israeliene doborâte” La ora 9, Cairo număra 42, apoi 70, la prânz. În câteva zeci de minute, Siria, Irakul, Algeria, Sudanul, Kuweitul şi Yemenul s-au declarat oficial în război împotriva Israelului. Libia, Tunisul şi Libanul şi-au împărtăşit susţinerea armatelor arabe. Anunţul victoriilor a stârnit ample manifestaţii de bucurie. În Egipt, mulţimea se dezlănţuise. Nasser nu ştia încă adevărul. Generalii săi au preferat să-i ascundă vestea dezastrului. Abia a doua zi *Raisul* a aflat că aviaţia sa fusese făcută bucăţi, fără a apuca să lupte, iar Sinaiul era deja o treime cucerit de

către israelieni. Era zdrobit. El care, timp de cincisprezece ani ceruse sacrificii considerabile poporului său pentru a-şi putea constitui nişte forţe militare demne de acest nume, îşi vedea armata prăbuşindu-se ca un castel de nisip. Nasser va afirma, mai târziu: „N-a existat nici măcar un singur general care să fi avut curajul să vină la mine şi să-mi spună. În timp ce eu îmi petreceam ziua de 5 iunie căutând poziţii defensive, pentru că ştiam că armata mea era în dificultate, habar n-aveam că aviaţia mea încetase să mai existe."

De teamă de a deveni ridicol în ochii lumii întregi, el s-a înţeles cu Hussein, la telefon, să acuze aviaţia americană şi britanică de a fi adus un puternic sprijin Israelului. Serviciile secrete israeliene au înregistrat acest dialog suprarealist dintre cei doi şefi de stat:

„— Luptele continuă... Credeţi că am putea implica Statele Unite? Ce ziceţi, oare am putea spune că Statele Unite atacă împreună cu Israelul? întreabă Nasser.

Hussein: (Bruiaj pe linie.)

Nasser: — Vreţi să zicem «Statele Unite şi Anglia» sau numai «Statele Unite»?

Hussein: — Statele Unite şi Anglia.

Nasser: — Dar englezii au portavioane în zonă?

Hussein: (Ininteligibil.)

Nasser: — Foarte bine. Noi ne batem cu toate forţele noastre, iar lupta continuă pe toate fronturile. Am avut câteva necazuri la început, dar nu înseamnă mare lucru. Allah este cu noi... Eu am să public un comunicat, şi dumneavoastră de asemenea. Vom face tot ce este necesar ca şi sirienii să declare că avioanele americane şi engleze, venind de pe portavioane, ne atacă. O să subliniem acest aspect...

— Bine, foarte bine! răspunde Hussein."

La 6 iunie, la ora 7,35 dimineaţa, Radio Cairo difuza un buletin special: „Înaltul comandament al forţelor armate declară că deţine probe de necombătut că forţele aeriene ale Statelor Unite şi ale Marii Britanii participă la agresiunea israeliană. Avem dovezi că mai multe avioane engleze şi americane conduc operaţiuni de mare anvergură alături de Israel”[15].

Iordania

Atunci când israelienii lansaseră deja ofensiva împotriva Egiptului, ei încă mai sperau că vor putea evita războiul cu Iordania şi Libanul. Aceste două ţări fuseseră întotdeauna printre cele mai moderate din lumea arabă. Chiar de la deschiderea ostilităţilor cu Egiptul, în dimineaţa zilei de 5 iunie, prim-ministrul Levi Eskhol redactează două scrisori identice, una pentru preşedintele Consiliului libanez, cealaltă pentru regele Hussein, cerându-le să nu intervină. Drept mulţumire, Israelul n-avea să întreprindă nici o operaţiune contra lor. Mesajul era conceput astfel: „Noi nu vom declanşa nici o acţiune, indiferent în care parte, contra Iordaniei. Dar, dacă Iordania deschide ostilităţile, vom răspunde cu toată puterea şi, în acest caz, va trebui să suportaţi toate consecinţele.” Semna Levi Eskhol.

Dacă la frontiera libaneză domneşte calmul, în schimb, pe 5 iunie la ora 10,45, regele Hussein anunţă oficial, la Radio Amman, intrarea în război a Iordaniei. La mai puţin de trei ore după înaintarea tancurilor sale pe fâşia Gaza şi după raidurile asupra aerodromurilor egiptene, Israelul se trezea confruntat cu un nou duşman. Marja de manevră a suveranului haşemit este deosebit de strâmtă: oamenii săi sunt plasaţi sub comandamentul unui general egiptean,

trupele irakiene se află pe teritoriul său gata să înfrunte inamicul şi el nu poate, fără să treacă drept trădător al cauzei arabe, să se abţină de la intervenţie, în momentul în care războiul este în toi pe frontul egiptean. Într-un interviu acordat săptămânalului german *Der Spiegel*, la 4 septembrie 1967[16], regele Hussein va confirma că primise într-adevăr mesajul lui Levi Eskhol, înmânat de către generalul Bull de la Naţiunile Unite. Hussein povesteşte: „Fără intervenţie din partea noastră, am fi fost scutiţi de inevitabilele consecinţe ale războiului. Dar, în acel moment, noi nu mai aveam de ales, trebuia să facem tot ce ne stătea în puteri ca să venim în ajutorul aliaţilor noştri" Generalului Bull, Hussein i-a răspuns: „Ei au luat iniţiativa luptei, prea bine! Vor primi replica noastră, pe calea aerului, de acum în câteva minute"

În realitate, regele Hussein a pierdut controlul situaţiei. În virtutea pactului de apărare care lega Iordania de Egipt, un Stat-Major egiptean, plasat sub comandamentul generalului Ryad, conducea operaţiunile. În plus, suveranul haşemit era intoxicat cu informaţiile fanteziste pe care i le administrau responsabilii militari egipteni. „Un mesaj al mareşalului Amer ne înştiinţa că inamicii continuau ofensiva, dar afirma că egiptenii distruseseră 75% din avioanele israeliene. Acelaşi comunicat ne informa că bombardierele egiptene contraatacaseră şi zdrobiseră bazele israeliene. Amer adăuga că forţele sale terestre pătrunseseră în Israel prin Neghev..."

La începutul după-amiezii, Legiunea arabă atacă „palatul guvernatorului", sediul Forţelor de Observaţie ale Naţiunilor Unite de la Ierusalim. Generalul israelian Narkiss primeşte ordinul să nu contraatace. Dar bateriile haşemite bombardează baza aeriană de la Ramat-David, în Galileea, şi artileria de la Kalkilya, Tel Aviv-ul. În primele

ore ale după-amiezii, armata iordaniană se desfăşoară în faţa cartierelor de nord-vest din Ierusalim. Simţindu-şi securitatea ameninţată de această manevră neprevăzută, guvernul evreu decide să riposteze. Aviaţia israeliană distruge aviaţia iordaniană, alcătuită din douăzeci de aparate de zbor Hunter, precum şi bateriile de la Kalkilya care loveau din plin statul evreu. Pe acest front, s-au dus lupte încrâncenate. În pofida pierderilor însemnate, soldaţii israelieni au reuşit să spulbere ameninţarea iordaniană care risca să secţioneze statul evreu în punctul său cel mai sensibil.

Frontul diplomatic

În noaptea de 5 spre 6 iunie, TASS publică un lung comunicat care condamnă „agresiunea israeliană" şi cere reîntoarcerea la vechile frontiere a trupelor statului evreu. Pentru Israel, care se temea cel mai mult de o intervenţie militară rusă directă, reacţia moscovită apare ca o veste bună. În paralel, Washington-ul se declară „nonbeligerant", Londra vorbeşte despre „nonintervenţie" şi Parisul despre „neutralitate"

La tribuna Naţiunilor Unite, delegaţii egiptean şi israelian îşi aruncă unul altuia responsabilitatea declanşării ostilităţilor. Peste desfăşurarea luptelor domneşte confuzia generală. Se întruneşte Consiliul de Securitate — sovieticii şi americanii vorbesc despre un armistiţiu, dar necunoscând poziţiile militare ale beligeranţilor, preferă să aştepte. Cât despre U Thant, el se limitează la a citi o scrisoare de protest împotriva ocupării sediului ONU de la Ierusalim de către forţele iordaniene. Ca majoritatea guvernelor europene, Consiliul NATO organizează o reuniune

extraordinară. Ţările arabe producătoare de petrol hotărăsc întreruperea livrărilor către statele care susţin Israelul. Papa îşi exprimă „profunda nelinişte şi cere ca Ierusalimul să fie declarat oraş deschis”

La 6 iunie, Egiptul, Siria, Algeria, Yemenul, Irakul şi Sudanul rup relaţiile diplomatice cu Statele Unite. Ţările arabe anunţă încetarea vânzării de petrol către Occident, consecinţă a „ruşinoasei agresiuni” anglo-americane. În aceeaşi zi, Robert McCloskey, purtătorul de cuvânt al Casei Albe, dezminte cu vigoare informaţia că forţele aeriene americane ar fi jucat vreun rol în atacul-surpriză de la 5 iunie: „Astfel de acuzaţii sunt în întregime false şi inventate în toate detaliile.” În Camera Comunelor, Harold Wilson, prim-ministrul britanic, extrem de iritat, califică drept „monstruoase aceste afirmaţii arabe, în vreme ce portavioanele noastre se află la 1000 de mile depărtare de zona de luptă”

Armistiţiul

Atunci când amploarea apărării arabe devine cunoscută, în ziua de 6 iunie, Moscova, urmată de Belgrad şi de New Delhi, cere încetarea imediată a focului. La 19,10 ora New York-ului, Consiliul de Securitate adoptă, cu unanimitate de voturi, una dintre cele mai scurte rezoluţii din istoria sa: „Consiliul de Securitate cere tuturor guvernelor implicate să ia neîntârziat toate măsurile necesare pentru a ajunge la armistiţiu şi pentru încetarea tuturor activităţilor militare în Orientul Mijlociu”

Pentru delegatul american, A. Goldberg, rezoluţia este „un prim pas pe calea către pace” Delegatul francez, R. Seydoux, speră că aplicarea rezoluţiei pe teren va fi

rapidă. Reprezentantul guvernului sovietic, N. Federenko, afirmă că prin această rezoluţie „membrii Consiliului au pus capăt agresiunii israeliene împotriva statelor arabe” El adaugă: „Armistiţiul nu este decât un minimum: este cel mai puţin lucru pe care Consiliul de Securitate putea să-l facă în conjunctura actuală [...]. Consiliul de Securitate ar fi trebuit să ia o decizie privind retragerea imediată a forţelor de agresiune pe liniile de armistiţiu. Însă, din pricina opoziţiei câtorva membri, aceasta n-a fost cu putinţă.”

De la tribuna Naţiunilor Unite, ministrul de Externe irakian, A. Pashashi, constată că armistiţiul echivalează cu „o capitulare totală în faţa Israelului, întrucât nu este însoţit de o cerere de retragere a forţelor (statului evreu)”. El conchide că „Israelul n-ar fi cutezat să sfideze opinia publică internaţională [...], dacă n-ar fi fost încurajat de prietenii săi” Abba Eban se felicită pentru acest vot şi declară că Israelul se va conforma, dacă şi celelalte ţări vor consimţi. El adaugă că pacea este condiţionată de două principii: „Recunoaşterea autentică de către vecinii noştri a rădăcinilor profunde ale Israelului în realitatea Orientului Mijlociu” şi principiul rezoluţiei pacifiste a diferendelor prin negocieri directe. „Israelul, concluzionează el, şi-a dovedit hotărârea şi vigoarea. Acum este gata să-şi demonstreze instinctul său pentru pace” Delegatul sirian urcă la tribuna Naţiunilor Unite imediat după ministrul de Externe evreu. Guvernul său se opune, afirmă el, „ca noile câştiguri teritoriale dobândite de Israel să se transforme în tot atâtea fapte împlinite“.

Armistiţiul de la 6 iunie nu are nici un efect. Nici una dintre ţările arabe nu l-a acceptat. În timp ce Consiliul de Securitate adoptă rezoluţii, luptele continuă cu îndârjire. La 7 iunie, în faţa turnurii catastrofale a evenimentelor, Nasser reacţionează. El îl convoacă pe ambasadorul

sovietic la Cairo, Dimitri Podjâdaiev. „Vă rog, îi spune el, să cereţi guvernului dumneavoastră să ia măsuri imediate pentru a obţine încetarea luptelor în Sinai. Presiunea israeliană asupra forţelor noastre este enormă şi nu vom mai rezista multă vreme.”[17] Kosâghin intervine pe lângă preşedintele american pentru a-i opri pe israelieni. „Trebuie ca armistiţiul să fie aplicat imediat.” Johnson răspunde că el nu are o putere absolută asupra israelienilor, dar că va sprijini o rezoluţie care să fixeze ora exactă a încetării focului. La cererea delegatului sovietic Federenko, Consiliul de Securitate se întruneşte încă o dată, la 7 iunie, la ora 13. Reprezentantul Moscovei supune la vot o nouă rezoluţie pentru un armistiţiu care să intre în vigoare de la orele 20 GMT. După consultaţii, Consiliul votează în unanimitate rezoluţia. Spre marea surpriză şi consternare a sovieticilor, reprezentantul egiptean declară că ţara sa respinge apelul la încetarea focului. Israelul, Siria şi Irakul fac la fel. Numai Iordania admite încetarea ostilităţilor, dar se ciocneşte de refuzul israelian — Abba Eban declară că aprobarea Iordaniei este lipsită de valoare, din pricina faptului că forţele sale sunt plasate sub comandament egiptean. În paralel, URSS ameninţă ruperea relaţiilor diplomatice cu Israelul, dacă acesta nu va înceta imediat luptele.

În dimineaţa de miercuri 7 iunie, israelienii se lansează în asaltul Oraşului Vechi al Ierusalimului. Legiunea arabă se bate pentru fiecare palmă de loc. La ora 10,15, soldaţii israelieni înfig drapelul cu Steaua lui David pe Muntele Templului. Zidul Plângerii a căzut în mâinile lor. Între timp, forţele israeliene pornesc la cucerirea Cisiordaniei. La 8 iunie, mii de refugiaţi palestinieni se îmbulzesc spre graniţă, trecând în estul Iordaniei, în vreme ce israelienii devin stăpâni pe întreaga Iudee şi pe Samaria. Astfel, ocuparea

Ierusalimului ca şi a malului drept al Iordanului nu rezultă din voinţa deliberată a israelienilor, ci decurge dintr-un concurs de împrejurări, întâmplătoare. Dacă suveranul haşemit nu şi-ar fi ancorat militar ţara de Egipt, dacă ar fi preferat nonintervenţia în locul războiului, aşa cum a făcut guvernul libanez, Iordania n-ar fi suferit vreo amputare a teritoriului său. Ironia Istoriei va face din aceste cuceriri, câţiva ani mai târziu, vârful de lance al ideologiei naţionaliste israeliene.

La 8 iunie, cele două superputeri intră în Consiliul de Securitate cu un text de rezoluţie pe care îl vor supune votului în câteva minute, ordonând un armistiţiu imediat şi necondiţionat, fără termen de gândire. Armistiţiul este acceptat de israelieni, egipteni şi iordanieni. La puţin timp după ce condamnase „atacul premeditat al Israelului" şi ceruse Consiliului de Securitate să denunţe statul evreu „pentru crimele pe care le-a comis [...] să-l pedepsească aspru pentru consecinţele politicii sale aventuroase, provocatoare şi agresive...", URSS rupe relaţiile diplomatice cu Israelul. Exemplul îi este urmat de Iugoslavia şi apoi de toate statele comuniste, cu excepţia României. În noaptea de 8 spre 9 iunie, luptele încetează pe frontul israelian şi iordanian. La ora trei dimineaţa, pe 9 iunie, israelienii încheiaseră cucerirea ţărmului asiatic al Sinaiului şi îşi ridicaseră tabăra în faţa Canalului Suez. Bătălia îi costase 280 de morţi şi 800 de răniţi, în vreme ce în tabăra egipteană patru divizii fuseseră complet distruse şi alte trei decimate. Mai târziu, Gamal Abdel Nasser va descrie situaţia militară din acel moment în felul următor: „Noi nu mai aveam apărare pe Canalul Suez, [...] drumul dintre Suez şi Cairo nu mai era păzit nici măcar de un singur soldat [...] calea era deschisă [...] trupele noastre paralizaseră [...]. Nu era greu de înţeles că atinsesem pragul

prăbuşirii [...]. Pierdusem 80% din forţe [...]. Oraşele erau descoperite [...]. Nu mai aveam aviaţie pentru a ne proteja centrele urbane [...]”[18].

La orele 20, într-un discurs televizat, Nasser îşi exprima hotărârea „de a renunţa definitiv la toate funcţiile oficiale şi la orice rol politic, pentru a-şi relua locul în rândurile poporului şi a-şi îndeplini datoria în calitate de simplu cetăţean”. Cu toate acestea, a doua zi, revenea asupra deciziei sale de a demisiona.

Siria

În mod paradoxal, ţara care a contribuit cel mai mult la deschiderea ostilităţilor nu este încă, la 9 iunie, angajată într-adevăr în războiul care se poartă cu încrâncenare de patru zile. Bineînţeles că MIG-urile siriene, ca şi avioanele Hunter iordaniene şi Tupolev irakiene, şi-au făcut apariţia pe cerul israelian şi au bombardat mai multe oraşe şi sate, făcând victime. Riposta a fost fulgerătoare: la 5 iunie, pe la sfârşitul după-amiezii, mai multe escadrile israeliene decolau în direcţia aerodromurilor siriene unde, în decurs de numai o oră, două treimi din aviaţia inamică este distrusă. Generalul Hod va afirma, la postul de radio: „Avioanele siriene încă intacte au fost deplasate în afara razei de acţiune periculoase pentru Israel. Noi deţinem controlul cerului deasupra Platoului Golan.” Cu toate acestea, Siria este singura ţară arabă partcipantă direct la conflict care şi-a păstrat o armată, deşi ofiţerii săi superiori fuseseră decimaţi în luptele politice, aviaţia sa distrusă de către israelieni, iar echipamentul său mai puţin performant decât al egiptenilor. După anihilarea armatei *Raisului*, ea devenise cea mai puternică armată a lumii arabe.

În primele trei zile de război, Damascul se ţinuse cu grijă deoparte. Pe când aliatul său egiptean era fărâmat, iar iordanienii se străduiau să reziste presiunii israeliene, Siria nu deschisese încă frontul în nord. Guvernul şi-a ascuns lipsa de solicitudine în susţinerea aliaţilor în spatele proclamaţiilor sale incendiare de distrugere a inamicului sionist. Chiar înainte de începerea luptelor, Damascul anunţa, la 8 iunie, că Siria acceptă încetarea focului. Numai că sosise ceasul revanşei pentru israelieni. De ani de zile, artileria siriană instalată pe Înălţimile Golan le bombarda satele de pe valea Iordanului şi din Galileea de Sus. În dimineaţa de 9 iunie, guvernul israelian dă instrucţiuni armatei să pornească asaltul asupra Platoului Golan, în momentul în care, încă o dată, Consiliul de Securitate de reunea pentru a proclama, la cererea siriană, un armistiţiu. Dar luptele au continuat peste zi, fiecare aruncând asupra celuilalt responsabilitatea pentru continuarea ostilităţilor. La 10 iunie, israelienii cuceresc Platoul Golan şi înaintează până la marginea oraşului Quneitra. De acum, calea spre Damasc era deschisă. La Naţiunile Unite, delegatul sovietic declară că Israelul „calcă în sânge aidoma zbirilor lui Hitler (*in the bloody footsteps of Hitler's executioners*), care îşi acuzau întotdeauna victimele ca fiind vinovate de propriile agresiuni" La 10 iunie, la ora 18, ora Israelului, ostilităţile încetează pe frontul sirian. Războiul de Şase Zile ia sfârşit. Din situaţia de pericol extrem, Israelul trece la eliberare. Dintr-un stat micuţ, ameninţat în însăşi existenţa sa, Israelul a devenit cea dintâi putere a Orientului Mijlociu.

Marile Puteri în război

În ianuarie 1967, nimic nu lăsa de bănuit că lumea se pregătea să fie la un pas de război nuclear, din pricina unui conflict care avea să cuprindă Orientul Mijlociu. Războiul Rece începuse să se estompeze, iar echilibrul terorii îngheaţase orice confruntare directă între Statele Unite şi Uniunea Sovietică. Deodată, a izbucnit Războiul de Şase Zile. Acesta va demonstra că toată coexistenţa paşnică dintre cele două superputeri nu se ţine decât într-un singur fir.

Sovieticii au vânt la pupa. De la începutul anilor '60, ideologia comunistă marchează mai multe puncte în Lumea a Treia — mişcarea decolonizării din Africa, intervenţia „imperialistă" americană în Vietnam, atracţia Partidului Comunist asupra intelectualilor din Europa Occidentală, figura romantică a lui Che Guevara în luptă contra „neocolonialismului" din America Latină, toate acestea îşi dau concursul, una după alta, la a face din Uniunea Sovietică puterea în creştere în relaţiile internaţionale. Peste tot pe unde poate, URSS îşi împinge înainte pionii. În Orientul Mijlociu, sovieticii sunt pe punctul de a reuşi o lovitură de maestru — susţinerea lor necondiţionată la politica de intimidare şi de intransigenţă a ţărilor arabe radicalizează conflictul cu Israelul. Politica pe muchie de cuţit îşi arată roadele: pe măsură ce criza se amplifică, în

cursul lunii mai, Uniunea Sovietică vede profilându-se sfârşitul influenţei occidentale în Orientul Mijlociu. Fără să fi fost nevoie să tragă un singur foc de armă, o victorie fantastică pe plan diplomatic se anunţă la Moscova. Ca un fruct pârguit, Orientul Mijlociu se pregăteşte să intre pe orbita sovietică. Cu toate acestea, un eveniment imprevizibil vine să ruineze frumoasa arhitectură geopolitică a Kremlinului: războiul, şi-apoi deruta arabă.

Americanii, la rândul lor, sunt în defensivă. Încă din anii '50, poziţiile lor sunt subminate — Egiptul şi Siria se aliniază Moscovei, iar regimurile pro-occidentale ale Libanului şi Iordaniei se clatină din temelii. În 1958, situaţia se înrăutăţeşte în aşa grad încât americanii intervin la Beirut şi la Amman. Lovitura de stat militară din Irak, în 1958, spulberă definitiv visul Casei Albe de a constitui o alianţă regională a ţărilor arabe şi a Pakistanului, alianţă care ar fi zăgăzuit comunismul. Generalul Kassem îşi retrage ţara din Pactul de la Bagdad şi strânge relaţiile cu Moscova. În această situaţie dificilă pentru interesele occidentalilor, Israelul se dovedeşte a fi una dintre ţările stabile şi suficient de puternice, împreună cu Iranul şi Arabia Saudită, pe care americanii se mai pot bizui în regiune.

Este adevărat că, în lumina politicii, Egiptul posedă o anvergură care îi lipseşte micului stat evreu. Acest simplu fapt explică tentativele de apropiere pe care le întreprinde administraţia Kennedy în anii '60. Această dorinţă de conciliere este inspirată, totodată, de filozofia politică a guvernării democrate, potrivit căreia dezvoltarea economică este cea mai eficace stavilă pentru comunism. Motive disparate încurajează ideea că Nasser nu va refuza să vină, cuminte, la picioarele Casei Albe. *Raisul* este în defensivă de când rivalul său din lumea arabă, Irakul, a stabilit o relaţie privilegiată cu Moscova. Dar lovitura de stat din

1963 din Irak transformă constelaţia politică a Orientului Mijlociu. La Bagdad, Kassem şi comuniştii sunt înlăturaţi. Dintr-o dată, Nasser redevine aliatul privilegiat al Uniunii Sovietice. Cu atât mai mult cu cât intervenţia militară egipteană în Yemen, din 1962, provoacă o mare nemulţumire americanilor: prin aceasta era ameninţată direct Arabia Saudită, aliatul economic cel mai important al Statelor Unite în lumea arabă. Pierzându-şi definitiv iluziile în legătură cu Nasser, Statele Unite îşi întorc privirile către Israel şi se hotărăsc să susţină militar statul evreu.

A mai existat un factor care i-a determinat să susţină statul evreu: de la începutul anilor '60, doctrina strategică a americanilor evoluase. Treptat, echilibrul terorii a înlocuit „cordonul sanitar" din jurul Uniunii Sovietice. Această evoluţie a avut drept efect diminuarea importanţei strategice a ţărilor arabe. Ansamblul acestor factori a condus la realizarea unei apropieri între Israel şi Statele Unite, care s-au angajat să apere independenţa statului evreu. Aceste transformări l-au determinat pe preşedintele Johnson să acorde sprijinul său tacit atacului de la 5 iunie 1967. De asemenea, trebuie să ţinem bine seama de faptul că, în săptămânile de dinainte de război, preşedintele american tocmai propovăduia împăcarea dintre diferitele tabere şi, de aceea, în pofida închiderii Strâmtorii Tiran, a refuzat să se angajeze făţiş de partea israelienilor. Fără îndoială, interesele americane, împărţite între diversele state din regiune şi războiul din Vietnam, explică prudenţa americană. Preşedintele democrat joacă o partidă strânsă: el trebuie să menţină echilibrul între necesitatea de a sprijini statul evreu, cu scopul de a-i contracara pe Nasser şi pe sovietici, dar neîndepărtându-se, totuşi, de regimurile arabe moderate. În consecinţă, atitudinea ambiguă de „nici aprobare, nici dezaprobare" sau de permisivitate, îi

aduce Israelului beneficiul unei susţineri americane, în caz de necesitate, şi îngăduie Statelor Unite de a-şi păstra poziţia pe lângă aliaţii arabi.

Americanii vor reuşi să ducă această politică de echilibristică atâta vreme cât sovieticii nu ameninţă să intervină direct. Din clipa în care Andrei Kosâghin îi declară preşedintelui american: „Dacă Israelul nu îşi încetează operaţiunile în următoarele ore, Uniunea Sovietică va lua măsurile pe care le va socoti de cuviinţă, inclusiv în domeniul militar”[19], Statele Unite îşi dau cărţile pe faţă, fără echivoc: nu vor lăsa nepedepsită imixtiunea URSS în conflict.

Atunci când izbucneşte războiul, în dimineaţa de 5 iunie, sovieticii sunt slab informaţi despre adevărata stare a lucrurilor. Mai mult decât atât, sunt intoxicaţi de comunicatele despre victorii pe care le publică egiptenii. Ambasadorul lor de la Cairo, care se bizuie pe declaraţiile oficiale, raportează guvernului său că arabii obţin răsunătoare succese militare. Numărul avioanelor israeliene doborâte creşte ceas de ceas, sute de tancuri evreieşti suferă aceeaşi soartă... În faţa a ceea crede el că ar fi un strălucit triumf al forţelor arabe, Kosâghin, prin intermediul telefonului roşu, pledează pe lângă preşedintele Johnson să se abţină de la orice intervenţie militară. „În cazul în care Statele Unite s-ar alătura israelienilor, afirmă el, guvernul sovietic ar da ordinul de a se trimite un ajutor militar arabilor pentru a opri agresiunea imperialistă. URSS, adaugă el, este de partea popoarelor arabe care îndrăgesc pacea.” Conţinutul mesajului este evident: dacă americanii nu fac nici o mişcare, sovieticii nu vor întreprinde nici o manevră care ar putea ameninţa pacea şi stabilitatea internaţională.

În momentul în care sovieticii descoperă amploarea dezastrului, Politburoul trece la presiuni, cu toate forţele

sale, pentru a-i opri pe israelieni cât mai este încă timp. Ofensiva diplomatică începe printr-un comunicat, în care Israelul este acuzat de agresiune şi prin care i se cere armatei sale să se replieze în frontierele de la 5 iunie dimineaţa. După aceea, Kosâghin îi trimite un mesaj lui Johnson (la ora 7 a Moscovei şi 12 a Washingtonului) care aduce foarte mult a ultimatum: „URSS posedă mijloace de distrugere teribile şi nu poate rămâne indiferentă la o agresiune criminală". Mesajul este aproape o copie fidelă după cel pe care Kremlinul îl trimisese Casei Albe în 1956, în timpul crizei din Suez. Soarta planetei este din nou în joc.

Analistul politic André Fontaine, specialist în Războiul Rece, va spune despre această perioadă că, „fără îndoială, niciodată lumea n-a fost atât de aproape de un război nuclear"[20]. Mărturiile personajelor-cheie de la Casa Albă confirmă această aserţiune. Se joacă o veritabilă partidă de pocher, cu o miză care dă fiori. Un savant dozaj de inteligenţă politică, de intimidare brutală şi de bluf. Un gest greşit interpretat al preşedintelui american sau al secretarului general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice — şi lumea întreagă ar fi fost aruncată în oroarea războiului nuclear.

Lyndon Johnson ţine piept situaţiei: 1967 nu va fi o repetare a lui 1956. Preşedintele american, de data aceasta, refuză să cedeze şantajului sovietic. El ordonă tuturor unităţilor Flotei a VI-a să se îndrepte către zona fierbinte, gata să intervină. Apoi, „texanul înalt de şase picioare şi douăsprezece degete", cum îşi spune câteodată el însuşi, redactează un mesaj adresat preşedintelui Consiliului sovietic. El îi aminteşte că Statele Unite şi-au luat angajamentul să salvgardeze integritatea şi independenţa Israelului. „Suntem hotărâţi să ne respectăm angajamentele", afirmă el. Ca să fie bine înţeles, el îi spune, în esenţă, lui

Kosâghin: dacă Uniunea Sovietică intervine militar, Statele Unite vor intra în luptă. Orice acţiune militară din partea URSS împotriva Israelului, va declanşa riposta imediată a Flotei a VI-a şi o confruntare atomică între cele două Mari Puteri. Politica de intimidare a Kremlinului, care funcţionase bine în timpul expediţiei din Suez, acum nu mai dă roadele scontate. Struna este prea tocită. În faţa fermităţii americane, Moscova cedează. Armata Roşie nu va debarca la Cairo. După exemplul protejaţilor săi, Uniunea Sovietică a pierdut, provizoriu, bătălia.

Lumea a trecut probabil la un pas de primejdie. Cu toate acestea, criza nu este în totalitate dezamorsată, iar tensiunea atinge încă o dată cote paroxistice. Secretarul de stat al Apărării, Robert McNamara, comentează: „La 8 iunie, s-a încheiat armistiţiul cu Iordania şi Egiptul, iar, la 10 iunie, cu Siria. Sfârşitul războiului era foarte aproape. Apoi, roata s-a întors deodată, Kosâghin anunţând din nou, pe linia directă, ameninţător: «Dacă vreţi război, război veţi avea». Probabil Kosâghin reacţiona astfel la recentele noastre manevre. Într-adevăr, de teamă ca URSS să nu încurajeze Egiptul să contraatace Israelul, dădusem ordin Flotei a VI-a să se îndrepte către Est, în scopul de a plasa trupele expediţionare în poziţie de apărare a Israelului. Confruntat cu ameninţarea lui Kosâghin, Johnson optează pentru fermitate. El îmi ordonă să apropii Flota a VI-a de coasta siriană, ca să ne arătăm astfel, fără echivoc, intenţiile. Dialogul a continuat la telefonul roşu, sfârşind printr-un acord de armistiţiu. Însă, încă o dată, superputerile trecuseră la un pas de confruntare directă. Dacă israelienii şi sirienii n-ar fi ajuns la un armistiţiu, o intervenţie militară a superputerilor în regiune nu s-ar fi putut evita... nici SUA, nici URSS n-au luat iniţiativa de a declanşa un conflict armat, dar, din lipsă de informaţii, fie

eronate, fie greşit interpretate, o confruntare tot a existat. Şi, în fiecare dintre cazuri, pe măsură ce criza evolua, tensiunile creşteau, pasiunile se exacerbau şi riscul unor decizii iraţionale se simţea din ce în ce mai aproape”[21].

Lupta pentru influenţă în Orientul Mijlociu a celor două superputeri ajunge la confruntare, dar o confruntare care, pentru salvgardarea omenirii, a rămas, până la urmă, mărginită de graniţa fermă a nonintervenţiei. „Cucerirea” politică a Orientului Mijlociu nu justifica nici distrugerea Moscovei, nici pe aceea a New York-ului. Echilibrul terorii a funcţionat bine, de data aceasta. Totuşi, Johnson va mărturisi, mai târziu, că un Al Treilea Război Mondial a fost evitat la limită.

Statele Unite–Israel: o interdependenţă în creştere

Războiul de Şase Zile oferă ocazia Statelor Unite de a se angaja pentru prima oară clar şi fără nici cea mai mică ambiguitate de partea israelienilor. Aproape concomitent, URSS sprijină din plin lumea arabă „progresistă”. Această polarizare a alianţelor a fost însoţită de un intervenţionism din ce în ce mai manifest din partea celor două Mari Puteri. Amândouă îşi consolidează poziţiile mulţumită acordării unui ajutor economic şi militar, în special prin intermediul furnizării de sisteme de armament pe care le produc numai ele. Războiul din 1967 netezeşte astfel calea unei extinderi a confruntării Est-Vest, iniţiate în timpul Războiului Rece. Cele mai sigure atuuri ale blocului sovietic sunt Egiptul, Siria şi, într-o mai mică măsură, Irakul. Cât despre puterile occidentale, ele oscilează între neutralitate şi susţinerea Israelului. Numai Franţa, prin politica sa

proarabă, la fel ca Libanul şi Iordania, dintre ţările aliniate în luptă, tulbură jocul stricând cărţile confruntării Est-Vest.

O dată ostilităţile încheiate, americanii se găsesc mai implicaţi ca oricând de partea israelienilor. În perioada de imediat după război, preşedintele îmbrăţişează teza guvernului de la Ierusalim, care se rezumă, succint, la formula: „Pacea în schimbul teritoriilor”.

Pe plan economic şi militar, relaţiile dintre SUA şi Israel continuă să devină mai strânse. Pentru statul evreu, această dependenţă nu reprezintă alegerea sa, ci este dictată de o necesitate lesne de înţeles: statele comuniste au rupt relaţiile diplomatice cu Israelul, iar Franţa, aliatul său dintotdeauna, l-a părăsit în momentul crucial. N-au rămas decât Statele Unite care, afundate în mlaştina vietnameză, interpretează victoria israeliană ca pe simbolul mult aşteptatei victorii „a lumii libere”

În afară de acestea, terenul a fost dintotdeauna favorabil apropierii dintre cele două state. În psihologia colectivă americană, ambele naţiuni sunt însemnate cu fierul roşu al Istoriei. Un fir invizibil leagă un popor ales de Dumnezeu cu o tânără naţiune, al cărei destin pare pironit pe crucea unei misiuni civilizatoare a omenirii. În această cosmogonie derivată din *Biblie*, Statele Unite sunt percepute ca întregindu-se prin Israel, pionierii Lumii Noi închizând bucla deschisă de evrei. Astfel, „o conexiune specială uneşte cele două popoare”. Pentru americani înseamnă un amestec complex, „de compasiune pentru un popor persecutat, de identificare cu profeţiile biblice şi de admiraţie pentru sistemul democratic israelian”[22].

Rolul jucat de evreii americani este un alt element component al acestei înţelegeri de excepţie. Mare parte din ajutorul american are la bază presiunile parlamentare exercitate de ei şi acţiunile lor filantropice. Conştiinţa lor

încărcată îi frământă: ei au lăsat să se săvârşească exterminarea coreligionarilor europeni fără a fi încercat imposibilul pentru a-i salva. Apelurile la exterminarea israelienilor pe care le lansează Shukeiri şi propaganda arabă au, pentru ei, o rezonanţă de continuare a genocidului celui de Al Doilea Război Mondial. De data aceasta, evreii americani nu vor mai lăsa se întâmple aşa ceva: Israelul va putea conta pe susţinerea diasporei. În plus, sprijinul pe care evreii americani îl acordă Israelului este, totodată, o portiţă de ieşire pe care şi-o ţin pregătită în caz de urgenţă, o asigurare de viaţă, întrucâtva. Dacă Auschwitz-ul a fost posibil în ţările cele mai înalt civilizate din Europa, adică într-unul din leagănele culturii omenirii, de ce oroarea nu s-ar putea repeta şi aici?

La aceste sentimente se adaugă nişte consideraţii pur şi simplu electorale, care întăresc dinamica de susţinere a Israelului. Electorii evrei sunt puţin abstenţionişti din fire, iar voturile lor se concentrează în statele-cheie ale geografiei politice din Statele Unite. Tot ei sunt cei care determină, în mare măsură, succesul unui candidat la Casa Albă.

URSS, sprijinul necondiţionat pentru lumea arabă

Amploarea înfrângerii militare îi pune pe sovietici într-o situaţie stânjenitoare. Prestigiul lor este ştirbit, reputaţia armelor şi a consilierilor sovietici este pătată, iar puterea lor de convingere n-a funcţionat pe lângă israelieni. URSS se trezeşte coresponsabilă de înfrângerea aliaţilor săi. Mai rău încă: egiptenii imputătă prudenţei sovieticilor o bună parte din înfrângerea lor militară şi le reproşează, totodată,

faptul că nu încurajaseră Egiptul să preia iniţiativa ostilităţilor şi că nu-l susţinuseră militar la momentul critic. În mod diferit faţă de ceea ce făcuse pentru alte ţări „prietene”, Gamel Abdel Nasser se abţine, după lupte, să-i mulţumească Uniunii Sovietice pentru sprijinul acordat. Dezamăgirea domneşte de ambele părţi, atât pentru arabi, cât şi pentru sovietici.

În perioada imediat următoare războiului, URSS suferă ponoasele derutei arabe. Energia Kremlinului se va concentra în a întoarce dezastrul aliaţilor săi în favoarea sa. Deşi nemulţumită de regimurile nasserian şi baasist, Uniunea Sovietică le acordă în continuare sprijinul său. Pentru că vorbesc despre revanşă, fie! URSS le va oferi mijloacele de a se bate. Folosind puternicul sentiment al umilinţei arabe ca instrument de creştere a influenţei sale, Kremlinul îşi avansează pionii. Aflat în vizită oficială, Podgornâi, preşedintele Sovietului Suprem, este aclamat de mii de egipteni. Egipteanul de rând crede că este pe cale să se încheie o alianţă militară egipteano-sovietică pentru a-i goni pe israelieni din Sinai.

Acest sprijin masiv acordat Irakului, Siriei şi Egiptului lansează o cursă a înarmării în Orientul Mijlociu. Rachete SA 3 şi alte arme moderne şi performante sunt livrate ţărilor arabe, în timp ce rămân necunoscute pentru Vietnam. Echilibrul forţelor ameninţă să se rupă curând. Pentru a păstra stabilitatea în regiune, Statele Unite acordă o susţinere din ce în ce mai consistentă Israelului. Acest proces de acţiune-reacţiune face jocul Uniunii Sovietice, care devine aliata privilegiată a lumii arabe, în vreme ce Statele Unite sunt identificate cu statul evreu. Din această mişcare, americanii îşi văd poziţiile slăbite în toate celelalte ţări din regiune. De pe urma noii polarizări a alianţelor profită Moscova — marina de război sovietică obţine

facilităţi portuare în Siria şi Egipt, iar mii de consilieri militari sunt trimişi în Orientul Mijlociu pentru a forma cadrele arabe în utilizarea sistemelor sofisticate de armament. Prin intermediul acestei pătrunderi tehnico-militare, URSS dă o triplă lovitură: îşi ajută tehnic protejaţii, câştigă un drept de a supraveghea iniţiativele siriene şi egiptene şi, în sfârşit, dobândeşte un oarecare control al situaţiei.

În aceasta, fără îndoială, constă unul din numeroasele paradoxuri ale acestui război. Uniunea Sovietică, puterea înfrântă în seara de 10 iunie 1967, renegată chiar de protejaţii săi, se înfăţişează, doi ani mai târziu, drept marea câştigătoare a acestui conflict. Deoarece a ştiut să utilizeze deruta aliaţilor săi pentru a se implanta solid în regiune.

Bilanţul războiului

Războiul de Şase Zile este însăşi aplicaţia practică a modelului ideal de „Blitzkrieg" (război-fulger). Israelul, pentru prima oară în scurta sa istorie, se află în poziţia celui care hotărăşte regulile jocului. Timpul nu mai acţionează în defavoarea statului evreu. Acesta deţine acum teritorii care îi vor servi drept monedă de schimb la o reglare a conflictului.

Victoria israeliană este însoţită de pierderi mult mai puţin grele decât se prevăzuse. În loc de 40 000 de morţi, cum se temeau unii analişti că o să se înregistreze, numai 679 de soldaţi israelieni şi-au pierdut viaţa, alţi 2 500 fiind răniţi şi 18 căzuţi prizonieri. Un număr de 130 de tancuri şi vreo patruzeci de avioane pieriseră în flăcări. Bilanţul se dovedeşte, dimpotrivă, mult mai dezastruos în tabăra arabă: peste 25 000 de soldaţi morţi şi 5 920 luaţi prizonieri.

Pierderile materiale sunt la fel de impresionante. Aviaţia şi armata au fost, literalmente, făcute una cu pământul: 450 de avioane distruse, dintre care opt escadrile de MIG 21 noi-nouţe, ca şi 1100 de tancuri, dintre care 300 căzute intacte în mâinile inamicului. Iordania a pierdut 150 din cele 250 de tancuri şi 21 din avioanele sale de luptă, Egiptul 500 de tancuri şi 340 de avioane, iar Siria, între 50 şi 80 de avioane (potrivit estimărilor). A trebuit să mai treacă o vreme, până în luna mai 1968, pentru ca livrările sovietice intensive să reuşească să reconstituie arsenalul egiptean şi sirian.

Pe câmpul de luptă, datele strategice se inversaseră. Coşmarul apărării frontierelor israeliene luase sfârşit. Înainte de conflictul din iunie, teritoriul israelian, în locul cel mai îngust, nu depăşea 15 kilometri. Acela era „călcâiul lui Ahile" pentru Israel. O înaintare conjugată a egiptenilor şi a iordanienilor ar fi secţionat statul, rupându-i această verigă slabă, lipsindu-l tocmai de acea porţiune unde erau concentrate peste 60% din populaţia sa şi două treimi din potenţialul său industrial. Mai mult, o mare parte a centrelor vitale israeliene, situate între Hadera (aproape de Cezareea) şi Tel Aviv, se aflau în bătaia artileriei grele iordaniene. Să adăugăm la acestea izolarea în care s-ar fi putut găsi portul Eilat, precum şi Ierusalimul de Vest, legat de restul ţării numai printr-un culoar îngust, fără a mai pune la socoteală „degetul" Galileei.

Liniile armistiţiului au înlăturat orice posibilitate de atac-surpriză din partea aviaţiei egiptene. De acum înainte erau necesare 16 minute în plus pentru a atinge oraşele israeliene. Un timp suficient pentru a se putea opune pericolului. Noua graniţă cu Egiptul, pe linia Canalului Suez, s-a restrâns la 98 de kilometri, faţă de cei 265 de dinainte. Peninsula Sinai oferă o întindere strategică, punând Israelul

la adăpost de orice surpriză neplăcută, întrucât Cairo se află la 130 de kilometri distanţă de linia de armistiţiu. În nord, la graniţa cu Siria, israelienii stăpânesc, de acum, Înălţimile Golan. Frontiera iordaniană, cea care dădea cele mai multe probleme militarilor israelieni, este solid apărată. Armata haşemită, care se situa la doar câţiva kilometri distanţă de centrele urbane şi ameninţa să taie Israelul în două, este, de acum înainte, expulzată pe celălalt mal al Iordanului.

Totuşi, victoria aceasta ridică două noi probleme militarilor israelieni: pe de-o parte, nu-şi mai pot transfera la fel de rapid trupele de pe frontul sirian pe frontul egiptean şi, pe de altă parte, îi obligă să adopte concepţii de apărare statică, afectând moralul trupelor.

A doua zi după război, Israelul este într-adevăr stăpânul militar al Orientului Mijlociu. Cu toate acestea, niciodată diplomaţia israeliană nu va ajunge să concretizeze cuceririle militare în termeni politici. Sloganul „pacea în schimbul teritoriilor" este perceput în tabăra arabă ca pe cea din urmă aroganţă a israelienilor, care au tupeul de a negocia „un bonus de agresiune" Arabii se revoltă împotriva a ceea ce li se pare a fi un dictat, atunci când au pierdut douăzeci şi cinci de mii de soldaţi, când are loc un exod masiv de populaţie — cei care fug din faţa armatei evreilor —, când Sinaiul, Gaza, Ierusalimul de Est, Cisiordania şi Platoul Golan au căzut sub cizma israeliană şi când opinia publică arabă este cufundată în cea mai neagră deznădejde. Israelul a îngenuncheat lumea arabă. Brutalitatea victoriei face imposibilă negocierea. Umiliţi, liderii statelor arabe cer, mai presus de toate, „ştergerea urmelor agresiunii", cu alte cuvinte revenirea la frontierele de dinainte de 5 iunie, fără a renunţa, în schimb, la starea de beligeranţă cu Israelul. Într-adevăr, nici unul dintre şefii

de stat nu se simte suficient de puternic pentru a se aşeza la masa negocierilor cu „inamicul sionist” Nasser, „leul arab”, este definitiv zdrobit şi, în plus, se crede ameninţat de un puci militar. Regele Hussein este deposedat de regiunea productivă a ţării sale. Cât despre Atassi, acum făcea penitenţă pentru că se eschivase la începutul războiului.

Intransigenţa este, aşadar, cuvântul de ordine în lumea arabă, în vreme ce victoria determină Israelul să nu mai fie dispus la concesii. Recunoaşterea statului lor, liberul acces pe Canalul Suez şi în Eilat, dispariţia comasărilor de forţe ale iordanienilor din imediata apropiere a teritoriului lor precum şi a trupelor siriene mult avansate spre Israel sunt revendicări minimaliste. În aşteptare, statul evreu duce o politică a faptului împlinit, „de rampă a anexării”, vizând integrarea Cisiordaniei în economia israeliană şi implantarea unor colonii, vârfuri de populare. Cât priveşte Ierusalimul, oraşul nu mai este de negociat, căci a devenit, pentru imensa majoritate a israelienilor, reîntregit. Oraşul Sfânt reprezintă, el însuşi, conflictul imposibil de rezolvat. El este microcosmosul întregii probleme palestiniene. După cum scria, în mod just, Errera-Hœchstetter: „Semnificaţia lui istorică, unicitatea lui sacră, strălucirea lui sentimentală fac din Ierusalim expresia cea mai simplă şi cea mai complexă a acestui drept exclusiv pe care evreii şi arabii şi-l dispută în Palestina. Chiar şi în pofida unui tratat de pace cu regele Hussein, israelienii, începând din 1967, nu îi vor mai da înapoi Oraşul Sfânt, iar el nu va mai putea să se înţeleagă cu ei fără a-l recâştiga”. Evoluţia stărilor de spirit, resurgenţa religioasă islamică şi evreiască, exacerbarea naţionalismelor arabe şi israelian conduc la o înrăutăţire a situaţiei. Intransigenţei tradiţionale a statelor arabe i se adaugă, pentru prima oară, cea a statului evreu.

Cercul vicios al refuzului celuilalt se reînchide în Orientul Mijlociu.

Dincolo de poziţia politică a fiecărui stat, un element esenţial este pe cale să iasă la iveală. Războiul de Şase Zile conţine, în germene, o schimbare fundamentală în conflictul arabo-israelian, dar au fost rari observatorii care să-şi dea imediat seama de aceasta — până în acel moment, confruntarea dintre Israel şi vecinii săi arabi corespundea definiţiei unui război clasic, care opunea diferite state-naţiuni. După iunie 1967, conflictul nu mai este doar unul interstatal, ci a devenit şi un război de eliberare naţională. Este adevărat că Fath* s-a constituit în 1965, iar raidurile de gherilă au lovit teritoriul israelian dinainte de luna iunie. Dar ocuparea militară a Cisiordaniei şi a fâşiei Gaza a trezit, mai presus de toate, sentimentul naţional palestinian. Înfrângerea ruşinoasă a armatelor arabe din 1967 marchează, aşadar, trezirea conştiinţei naţionale palestiniene. Osatura politică şi militară a organizaţiei Fatah**, apoi a noilor organizaţii palestiniene, este compusă din refugiaţi care doresc să redevină stăpâni pe destinul naţiunii lor, după ce l-au lăsat în mâna „fraţilor arabi" Victoria militară atât de strălucită a statului evreu eliberează din plin forţele naţionalismului palestinian, care, de atunci, nu fac altceva decât să crească.

Un punct comun le uneşte, totuşi, pe statele din Orientul Mijlociu. Pe drept sau pe nedrept, toate sunt dezamăgite de atitudinea Marilor Puteri şi a Naţiunilor Unite. Cu siguranţă, naţionalismul lor suspicios nu îi predispune nici

---

* El Fath (preşedinte: Arafat), una din cele 9 grupări care alcătuiesc Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei. (N. tr.)

** Fatah, consiliul revoluţionar palestinian (creat de Abu Nidal), grupare extremistă, responsabilă de numeroase atentate; subvenţionată de statele din Golf în schimbul păcii, în special de Irak, Siria şi Libia. (N. tr.)

la indiferenţă, nici la toleranţă. Israelul percepe „abandonul” Franţei ca pe o trădare, conduita secretarului general al Naţiunilor Unite în momentul retragerii Căştilor Albastre ca pe aceea a unui om slab, manipulat de Nasser, iar prudenţa Statelor Unite ca pe o ezitare a unuia dintre aliaţii săi de a-i sări în ajutor. În ceea ce-i priveşte pe arabi, ei nu acceptă că protectorul lor sovietic a stat cu braţele încrucişate, atunci când ei traversau una dintre perioadele cele mai negre din istoria lor. U Thant şi ONU nu se bucură de mai multă consideraţie. Arabii constată cu amărăciune că organizaţia internaţională nu le-a fost de nici un ajutor în timpul agresiunii israeliene.

Lumea arabă umilită: cauzele înfrângerii

Pentru lumea arabă, înfrângerea este un veritabil traumatism. Denunţarea de către Gamal Abdel Nasser a intervenţiei militare anglo-americane alături de Israel pare pe cât de absurdă pe atât de ridicolă. Heykal, în revista *Al Ahram* din 21 iunie 1968, va spune doar că era „o încercare de evadare din realitatea faptelor”. Dezastrul stârneşte confuzia profundă în lumea arabă, care pune în cauză nu numai responsabilitatea militarilor, ci şi a societăţii în ansamblu. Cotidianul egiptean *Musawar* din 25 august 1967 constată: „Noi vorbeam despre victorie fără să acţionăm cum trebuia ca s-o obţinem [...]. Israelul ne-a învins în momentul în care noi eram ocupaţi cu întâlniri şi cu interminabile discuţii fără noimă.” Prinţul moştenitor Hassan al Iordaniei afirma, cu ocazia unei ceremonii militare retransmise de Radio Amman la 23 octombrie, că arabii nu s-a fi aflat niciodată într-o asemenea situaţie, „dacă emoţiile nu le-ar fi paralizat judecata” Radio Tunis, la 15

septembrie, releva: „Liderii arabi îşi încurajau popoarele în dorinţele şi visurile lor, dar le ascundeau tot ceea ce ar fi putut să le stârnească mânia, până când s-a produs inevitabilul eşec” „Noi am fost îndemnaţi să credem (prin propaganda arabă) că am putea lichida Israelul în trei ore, în vreme ce, dintr-o dată, în trei ore, Israelul ne-a făcut de ruşine”, scria un jurnal kuweitian. În lunile care urmează după 10 iunie, comentariile de acest tip nenumărate. Astfel se descrie, cu amărăciune, un popor arab incapabil să facă faţă realităţii, refugiindu-se într-o lume clădită din iluzii confortabile şi simpliste, cu binecuvântarea atotputernică a propriilor şefi politici.

Însuşi termenul de „înfrângere” nu este folosit decât mai târziu şi cu precauţie. Regele Hussein, preşedintele egiptean şi partidul Baas din Siria vorbesc despre „naska” sau „recul” Abia la 29 septembrie, Heykal menţionează intenţionat termenul de „hazima” sau „înfrângere” şi atunci pentru a constata că, nici măcar semantic, arabii nu cutează să utilizeze acest termen: „Preşedintele Gamal Abder Nasser, scrie el în ediţia din 17 noiembrie a cotidianului *Al Ahram*, a spus: «noi am suferit o înfrângere militară». Era pentru prima oară, continuă Heykal, când se rostea cuvântul «înfrângere». Fiecare realiza ce i s-a întâmplat, dar nimeni nu avea curajul sau poate tăria de a pronunţa tristul, dar adevăratul cuvânt pentru a descrie realitatea.”

Înfângerea arabă a dat apă la moară conservatorilor şi bigoţilor. Potrivit acestora, dezastrul era consecinţa directă a importului de ideologii străine. Socialismul nu este decât un nou avatar al Occidentului care distruge „autenticitatea” arabă şi slăbeşte cu atât mai mult poporul. Cecil Hurani, intelectual libanez şi fost consilier al preşedintelui Burghiba, scria în *Nahar*, la 13 august 1967: „Principalul izvor de slăbiciune, de-a lungul ultimilor 20 de ani, a fost

introducerea în viaţa politică arabă a metodelor de guvernare şi a sloganurilor ideologice care nu corespund nici îndeaproape, nici pe departe condiţiilor de trai din ţările arabe" Tradiţionaliştii atribuie înfrângerea nerespectării principiilor Coranului. Prim-ministrul iordanian Juma declară, la 5 iulie, la Radio Amman: „Ceea ce a slăbit naţiunea arabă a fost abandonarea Islamului" Nici Gamal Abdel Nasser nu exclude posibilitatea că Allah le-a impus această încercare credincioşilor musulmani: „Fraţilor, declară preşedintele Nasser la postul Radio Cairo, la 23 iulie, poate că Allah cel Atotputernic a voit să ne pună la încercare, ca să vadă dacă merităm ce am dobândit până acum şi dacă avem curajul să fim răbdători şi statornici în clipe grele. Fraţilor, poate că Allah cel Atotputernic a voit să ne dea o lecţie, ca să ne reînveţe ceea ce n-am ţinut minte, să ne reamintească unele lucruri pe care poate că le-am uitat şi să ne cureţe sufletele de păcatele pe care le comitem pe măsură ce construim o nouă societate. Oricare a fost voinţa divină, să îi acceptăm încercările ca făcând parte din soarta noastră."

Fără a recurge neapărat la justificări teologice, cum îşi explică lumea arabă o asemenea derută după înfrângere? În biografia pe care o întocmeşte preşedintelui egiptean, Heykal descrie un Nasser vizionar, confruntat cu un înalt comandament incapabil şi iresponsabil: „El [Nasser] a văzut venind dezastrul. A prezis că israelienii vor începe prin a ataca aeroporturile egiptene şi a îndemnat constant ofiţerii forţelor aeriene să se menţină în stare de alertă contra unui atac-surpriză. Dar atacul a sosit exact aşa cum îl prevăzuse, iar ei au fost luaţi prin surprindere"[23].

Această teză, greu de crezut, are indiscutabilul merit de a-l absolvi de orice responsabilitate pe *Raisul* egiptean. Nasser însuşi, în discursul rostit la 9 iunie, în acelaşi timp

ce le anunţă egiptenilor demisia, afirmă: „Noi aşteptam avioanele israeliene dinspre est, unde erau orientate şi radarele, pe când ele au venit dinspre nord şi dinspre vest”[24]. Această explicaţie nu convinge, întrucât chiar şi aerodromurile secrete fuseseră distruse. A fost avansată, de asemenea, şi teza sabotajului. Un grup de ofiţeri rebeli ar fi favorizat înfrângerea cu scopul de a răsturna regimul nasserian. Însă nu este adus nici un argument solid în sprijinul acestei ipoteze.

Pentru mulţi comentatori arabi, înfrângerea se datorează numai faptului că arabii n-au luat iniţiativa directă a luptelor. Generalul de brigadă Urayyim, şeful forţelor irakiene în Iordania, citat de cotidianul *Jumhuriya* din Irak, afirmă că „dacă am fi început noi bătălia, armatele arabe ar fi fost în Tel Aviv în mai puţin de trei zile” Dar cea mai mare parte a comentatorilor recunoaşte, la unison, că nici armata egipteană, nici forţele arabe în general nu fuseseră pregătite de luptă. Regele Hussein va spune, la Radio Amman, la 11 iulie: „Este evident că am intrat în război fără să ni se fi dat mijloacele de a învinge” Nasser va adăuga că „Statul-Major egiptean n-a analizat în mod corect situaţia”[15]. Preşedintele egiptean va mai spune: „comandamentul egiptean a suferit de confuzie încă de la începutul ostilităţilor” Criticile se abat asupra ofiţerilor a căror promovare depinde mai mult de filiera relaţiilor pe care le au decât de capacităţile lor militare. Preşedintele sudanez Azhari, în cotidianul *Sayyad* din 9 noiembrie, constată că lipsa de coordonare a fost în mod deosebit fatidică: „Israelul avea un comandament unit, în vreme ce arabii s-au luptat cu forţe separate sub comandamente separate”. Dar mai ales superioritatea serviciului de informaţii israelian este ceea ce preşedintele egiptean şi regele Hussein subliniază în mod deosebit. „Inamicul ştia

despre noi mai multe decât ştiam noi înşine", mărturisea, în acelaşi sens, preşedintele Arif al Irakului (Radio Bagdad, 28 iunie).

Într-adevăr, carenţele armatei egiptene sunt de proporţii. Tânăra armată din 1952, atletică, pătimaşă, devotată, înlocuitoarea armatei farukiene în care, după o expresie a lui Jean Lacouture, gradele se măsurau după grosimea burţii, s-a schimbat mult. Casta de privilegiaţi, supranumită „clasa obezilor", se reconstituise. Ofiţerii superiori erau plătiţi generos şi întreţineau imobilismul. Unii au rămas numiţi şi câte 15 ani în aceleaşi posturi, ceea ce a dat naştere unui comportament întrucâtva „feudal". Rolul armatei egiptene, ca şi al altor armate arabe, nu era foarte clar definit. Să fi fost vorba, oare, cu prioritate, de a combate inamicul sionist sau de a apăra regimul? În ceea ce priveşte primul obiectiv, deficienţele erau nenumărate: starea de alertă se menţinea exclusiv noaptea, armamentul modern nu era bine cunoscut de soldaţi, ofiţerilor le lipsea motivaţia, coordonarea dintre diferitele arme nu se realiza...

Falsa ieşire din scenă a lui Nasser

La 9 iunie, demisia preşedintelui Nasser răsună ca o lovitură de teatru a acestui război. În aceeaşi dimineaţă, mânia cuprinsese poporul. Pentru prima oară, se făceau auzite reacţii ostile lui Nasser. Mulţi egipteni afirmă: „El este singurul vinovat de înfrângere, trebuie să plece", dar nimeni nu-şi imaginează că ar putea demisiona. Aşa cum povesteşte Heykal, Nasser este gata să-şi asume în întregime responsabilitatea înfrângerii. „Dacă poporul mă va socoti vinovat, mărturiseşte el, şi mă va spânzura în Piaţa Eliberării, cred că va avea dreptate"[26]. Nasser se

prăbuşeşte nervos şi psihic. Cei cincisprezece ani în care a stăpânit de unul singur, în care şi-a reconstituit armata cu preţul unor enorme sacrificii, s-au spulberat în vânt.

Eric Rouleau, corespondent, la vremea aceea, al ziarului *Le Monde* din Cairo, redă climatul epocii, în care se zbătea Nasser: „După distrugerea aviaţiei, debandada armatei şi moartea miilor săi de soldaţi..., Nasser se prăbuşeşte. El este mai ales năucit de apariţia trupelor israeliene pe malul Canalului Suez. Acelaşi canal pe care îl eliberase de sub stăpânirea britanică, şi cu ce preţ! În domeniul politic, el se simte abandonat. URSS n-a mişcat un deget ca să-i salveze armata, opinia mondială este favorabilă învingătorilor. Prestigiul său e la pământ." Lider necontestat al lumii arabe până ieri, acum nu mai înseamnă nimic. Regimul său este pe marginea prăpastiei. „În seara înfrângerii, Nasser este un om dărâmat. La televiziune, apare tras la faţă, cu obrazul îndurerat şi, cu dicţie ezitantă, citeşte un text, poticnindu-se la fiecare cuvânt, el, marele tribun, cu vocea gâtuită anunţând retragerea sa din viaţa politică. Reacţia mulţimii este spontană. A fost un spectacol extraordinar: mii de oameni în noapte strigând din răsputeri «Nasser, Nasser, nu ne părăsi, avem nevoie de tine!» — povesteşte Eric Rouleau. Femeile se aruncau la pământ, bărbaţii plângeau. Era, notează jurnalistul de la Monde, «un întreg popor cufundat în doliu»"[26].

Alternativa Egiptului: a fi Cuba sau o republică bananieră

Nasser revine asupra hotărârii de a demisiona. Refuză, totodată, să fie omul capitulării. Nu el va incarna apropierea de americani şi cu atât mai puţin cu inamicul sionist.

Atât cât va mai ţine în mâini frânele ţării, niciodată Egiptul nu va deveni vasalul Statelor Unite, gândeşte el. Însă omul care a ştiut în 1956 să se înfăţişeze ca un veritabil lider al lumii arabe, cel care reuşise să transforme, prin atracţia pe care o răspândea asupra celor din jur şi prin talentul său diplomatic, o înfrângere militară în victorie, este doborât de Războiul de Şase Zile. Confidentul său, Heykal, va spune despre el: „Evenimentele din iunie 1967 l-au rănit pe leul arab. Niciodată nu se va mai vindeca”

Curentul conservator din armată este epurat. Opt sute de ofiţeri sunt concediaţi după înfrângerea din 9 iunie. Egiptul este la răscruce de drumuri. Nasser rezumă lapidar alternativele: „Conflictul din iunie ne-a condamnat să fim o republică bananieră, o Cubă a Orientului Apropiat” În definitiv, *Raisul* nu are de ales — el nu se poate bizui nici pe Statele Unite, nici pe Franţa sau Anglia. Cu siguranţă, aceste două ţări din urmă au întors fila peste urâtele amintiri ale expediţiei din Suez, dar guvernele lor nu sunt pregătite să readucă în discuţie echilibrul geostrategic al unei regiuni, cruciale pentru aprovizionarea lor energetică, doar în interese comerciale, de care altminteri se îndoiesc că vor fi, într-o bună zi, onorate. După perioada faraonilor finanţele egiptene au încetat de-a mai fi înfloritoare. Aşadar, Egiptul urmează să devină Cuba Orientului Mijlociu, fiindcă numai Uniunea Sovietică are capacităţile şi voinţa politică de a reconstitui potenţialul militar egiptean şi de a satisface, astfel, scopul *Raisului*: doborârea inamicului sionist care, în faţa lumii uluite, l-a ridiculizat. Mareşalului Zaharov, în vizită în Egipt, Nasser îi spune: „Vă dau mână liberă să-mi inspectaţi armata şi să-mi întocmiţi şi mie un raport. Trimiteţi-vă ofiţerii în unităţi şi, dacă întâmpină greutăţi, să mi le semnalaţi mie...”

Înfrângerea din iunie 1967 se soldează, aşadar, printr-o apropiere de URSS. Însă Nasser este prea versat pentru a rămâne doar un pion în strategia sovietică, iar Orientul are o alchimie complicată, în care jocul alianţelor nu conteneşte a se preschimba.

Israel: puterea militară a Orientului Mijlociu

Victoria-surpriză declanşează o exaltare naţionalistă cum nu mai cunoscuse ţara niciodată până atunci şi îi dă un sentiment de invincibilitate populaţiei sale. Profunzimea strategică deschide cale largă de opţiune pentru oamenii de decizie politică israelieni. Nu doar că teritoriile nou-cucerite, care aproape că îi măresc suprafaţa de patru ori (de la 20 000 la 88 550 km^2), marchează în aparenţă sfârşitul coşmarului strategic israelian, ci, în plus, peste ruinele victoriei sale fulger, statul evreu se erijează în puterea numărul unu din Orientul Mijlociu.

Israelienii, în planul politicii externe, sunt unanimi: în faţa intransigenţei arabe, a ostilităţii sovietice, a „antipatiei" franceze, a incoerenţelor ONU şi a incertitudinilor americane, populaţia israeliană este hotărâtă să nu cedeze nimic fără o contrapondere palpabilă. Fiecărui spaţiu cucerit îi corespunde un loc anume în politica israeliană. Sinaiul şi împrejurimile oraşului Quneitra din Siria sunt considerate simple capturi de război. Valoarea lor este exclusiv strategică — fiindcă servesc drept zone-tampon, pentru a împiedica strânsoarea menghinei arabe în jurul Israelului. În caz de reglementare a conflictului, israelienii par gata să le dea înapoi. Cisiordania aparţine tot atât, dacă nu chiar mai mult, mai degrabă registrului emoţional decât celui strategic. În psihologia colectivă a israelienilor,

ea este parte integrantă din Pământul Făgăduinţei, din Palestina biblică. Şi atunci când n-o revendică, israelienii se simt datori să-i poarte de grijă. Aceasta trebuia, în partajul conform hotărârilor ONU din 1947, să constituie o parte substanţială din teritoriul statului palestinian — plan pe care israelienii la vremea aceea îl acceptaseră, iar arabii îl respinseseră. Din 1950, regele Hussein anexase cu forţa Cisiordania şi începuse o politică mai mult sau mai puţin reuşită de „iordanizare" a populaţiei.

În perioada imediat următoare războiului, mediile guvernamentale sunt foarte discrete în ceea ce priveşte viitorul Cisiordaniei. Părerile populaţiei israeliene sunt profund împărţite, mergând de la acomodare până la intransigenţă, îmbrăcând toate nuanţele. Se conturează vagi proiecte de federaţie cu Cisiordania, regiune în care ar trăi mai departe toţi arabii, inclusiv cei din Israel, fără armată, fără reprezentanţi diplomatici... idei uneori generoase, mai adesea şovine, având totuşi un numitor comun — sunt inacceptabile pentru arabi.

Dacă Platoul Golan şi Peninsula Sinai aparţin registrului strategic, iar Cisiordania unui domeniu deopotrivă strategic şi religios, Ierusalimul este în mod clar de resort teologic. Viitorul său nu suferă discuţie: pentru cvasitotalitatea israelienilor, oraşul este în sfârşit reîntregit. Anexarea rapidă nu ridică nici o problemă de politică internă. Cu toate acestea, cucerirea Oraşului Sfânt modifică profund caracterul ţării.

Victoria fulgerătoare transformă psihologia colectivă a israelienilor, dându-le un sentiment de putere necunoscut până atunci. Acesta le netezeşte calea către o nouă concepţie spaţială a Israelului. Frontierele nu mai trebuie stabilite doar potrivit limitelor îngăduite de dreptul internaţional, ci trebuie totodată să răspundă consideraţiilor

strategice şi teologice. Cât priveşte cucerirea şi anexarea Ierusalimului, acest proces oferă fundamentul teologic pentru interpretările cvasimistice ale acestor Şase Zile miraculoase. Armata evreiască nu este, la urma urmelor, mâna Domnului care a zdrobit armatele arabe? Fără ajutorul lui Dumnezeu, s-ar fi putut măcar imagina o asemenea victorie miraculoasă? Războiul de Şase Zile descătuşează forţele religioase, până atunci marginalizate. Israelienii se văd „ratificaţi" în autenticitatea lor, în rolul lor definit de Cartea Sfântă pe scena Istoriei. Reafirmarea identităţii evreieşti nu mai este reprezentată doar de forma sa laicizată, care este sionismul, dar şi de-a lungul dimensiunii sale religioase. Naţionalismului tradiţional al Israelului i se adaugă şi, uneori, i se opune o dimensiune mistică. Din aceste legături incerte între o concepţie „rigidă şi exclusivistă" a iudaismului şi a naţionalismului se făureşte o ideologie mistico-naţională, care, treptat, concurează idealul sionist. Războiul de Şase Zile marchează, în felul său, apogeul sionismului, în aspectele sale democratice, pentru a lăsa apoi cale liberă unei ideologii naţionaliste, uneori impregnată de iraţionalism religios.

OPINIA OCCIDENTALĂ: SALVAREA ISRAELULUI DE PERICOLUL ARAB

Opinia publică internaţională

În ajunul Războiului de Şase Zile, opinia publică occidentală acordă masiv sprijinul său statului evreu. În schimb, atitudinea guvernelor rămâne infinit mai măsurată, oscilând între nonintervenţionism binevoitor faţă de Israel şi susţinerea discretă a tezelor arabe. Fără nici o îndoială, cazul Franţei este simptomatic pentru „desprinderea” care se produce între societatea civilă şi clasa politică.

Totul incită opinia populară să încline de partea israelienilor: genocidul din cel de Al Doilea Război Mondial, experienţa nefericită din Suez; virulenţa lui Nasser la adresa Occidentului, disproporţia forţelor de pe front, propaganda arabă, care nu lasă nici urmă de îndoială despre soarta atroce rezervată supravieţuitorilor evrei după o eventuală înfrângere a Israelului, absolut totul, cu excepţia aurului negru, îndeamnă la susţinerea statului evreu, ameninţat cu exterminarea. Perceput sub diverse înfăţişări, ca David înfruntând un Goliat alcătuit din 50 de milioane de arabi strigându-i să piară, susţinerea populară este masivă pentru statul evreu, chiar dacă guvernele nu ţin cont decât marginal de aceasta.

Conform sondajelor efectuate înainte de 5 iunie, 55% dintre americani, 50% dintre englezi, 58% dintre francezi şi 67% dintre olandezi susţin cauza israeliană, în vreme ce doar 4% americani, 5% englezi, 2% francezi şi 0% olandezi

iau partea arabilor[28]. Dacă opinia publică acordă în totalitate favorurile sale statului evreu, clasa politică, în ceea ce o priveşte, este traversată de curente contradictorii, care trec cu mult peste graniţele tradiţionale de facţiune dintre stânga şi dreapta.

Chiar în sânul aceluiaşi partid, conflictul arabo-israelian tulbură jocul afinităţilor ideologice. Încărcătura istorică, decolonizarea recentă, experienţa din Suez, amintirea Münchenului, interesele economice sunt tot atâţia parametri pe care, aplicând un dozaj subtil, fiecare îi ierarhizează şi îi interpretează în felul său. Stânga democratică şi dreapta liberală se aliniază mai degrabă de partea statului evreu. Însă, contraexemplele abundă: de Gaulle şi câţiva partizani de-ai săi înclină către o susţinere moderată a guvernelor arabe, ca şi guvernul democrat-creştin de la Roma. Conservatorii britanici de asemenea sunt, prin legăturile lor istorice, mai curând favorabili lumii arabe, iar laburiştii sunt împărţiţi. Comuniştii occidentali, urmând politica de la Kremlin, se aliniază de partea arabilor, ca şi câteva curente de extremă-dreapta „firesc antisemite”

Dintre intelectualii progresişti, mulţi percep Israelul ca pe un pion al imperialismului american în faţa socialismului declarat al statelor arabe. Într-adevăr, de la Conferinţa de la Bandung, din 1955, Nasser devenise, alături de Nehru şi de Tito, una dintre marile figuri ale nonalinierii. Revoluţionarismul arab, proclamat de Egipt, Siria şi Irak, nu poate decât să-i încânte pe aceşti intelectuali de stânga. Totuşi, dacă ideologia le dictează să susţină „masele revoluţionare şi socialismul arab”, apelurile la distrugerea Israelului şi la exterminarea locuitorilor săi le tulbură cumva confortul universului lor mental.

Cât despre evreii din diaspora, în imensa lor majoritate sunt partizani necondiţionaţi ai Israelului. Chiar şi cei mai

complet asimilaţi dintre ei, conştientizează subit pericolul ce ameninţă Tel Aviv-ul şi îşi unesc vocile cu ale simpatizanţilor statului evreu. Într-unul dintre articolele sale, Raymond Aron povesteşte: „Eu sunt ceea ce se numeşte «un evreu asimilat». Copil, am plâns din pricina suferinţelor Franţei la Waterloo sau la Sedan, nu ascultând povestea distrugerii Templului. Nici un alt drapel decât tricolorul, nici un alt imn decât *la Marseillaise* nu îmi va umezi vreodată ochii. Hitler, în urmă cu aproape patruzeci de ani, mi-a revelat «iudaismul» meu. M-am străduit, fie ce-o fi, să mi-l asum, ceea ce a însemnat că pur şi simplu nu mi l-am ascuns niciodată..."[29]

Raymond Aron este cazul cel mai sugestiv al „tresăririi" conştiinţei evreieşti. Criza politică din luna mai, războiul din iunie şi declaraţiile nefericite ale lui de Gaulle l-au determinat să ia poziţie. Atrocităţile naziste şi colaborarea guvernului de la Vichy i-au dezvăluit limitele asimilării sale. Propaganda arabă nu vorbeşte decât despre distrugerea statului evreu şi nu-ţi trebuie prea multă imaginaţie ca să întrevezi în evenimentele care se pregătesc în Orientul Mijlociu o continuare a genocidului întreprins în Al Doilea Război Mondial. În acest context al creşterii pericolului, în acest „moment al adevărului", evreii, asimilaţi în mare măsură, se redescoperă subit, în imensa lor majoritate, solidari cu statul Israel. Raymond Aron scrie: „Sufăr... nu pentru că am devenit sionişti sau israelieni, ci pentru că urcă în mine, irezistibil, un sentiment de solidaritate. Puţin mai contează de unde vine. Dacă Marile Puteri, după un calcul rece al intereselor proprii, îngăduie să fie distrus micul stat, deşi nu este al meu, crima aceasta îmi va lua forţa de a trăi şi cred că milioane şi milioane de oameni se vor ruşina din pricina omenirii." Manifestaţii au loc în întreaga lume. Zeci de mii de voluntari se îmbulzesc la

consulatele şi ambasadele statului evreu, până într-acolo încât unii vorbesc despre „isteria proisraeliană” Chiar şi în Polonia şi Ungaria, în pofida riscurilor întâmpinate, unii evrei îşi mărturisesc ataşamentul faţă de Israel. Secretarul general al Partidului Comunist Polonez, W. Gomulka, vorbeşte însă despre ei numindu-i „coloana a V-a”*.

Presa şi mass-media occidentale în general înclină către cauza israeliană, lucru de care se plâng cu amărăciune responsabilii arabi, care tocmai prin exagerările lor sunt cei mai buni agenţi ai cauzei israeliene. Cât despre presa din ţările comuniste, din Uniunea Sovietică, precum şi din China Populară, respectiv din ţările sud-mediteraneene, ca Turcia, Grecia şi Spania sau din lumea indo-musulmană, aceasta îşi afişează limpede simpatiile arabe.

Franţa: divorţul dintre guvernare şi opinia publică

Evenimentele din iunie 1967 declanşează cea mai violentă dispută politică internaţională pe care au cunoscut-o ţările lumii de la sfârşitul celui de Al Doilea Război Mondial. Se redeschid rănile pe care timpul nu le-a cicatrizat încă pe deplin — deportarea evreilor francezi, epopeea nefericită din Suez şi războiul din Algeria mai chinuie încă memoria oamenilor.

---

* Denumire dată grupărilor de partizani clandestini pe care o armată contează în rândurile adversarului. Celebră Coloana a V-a a partizanilor naţionalişti spanioli, mulţumită cărora Franco, după lovitura de stat împotriva Frontului Popular Spaniol din iulie 1933, conduce insurecţia militară şi naţionalistă până în 1939, când republicanii se predau, iar el devine şeful statului, al guvernului şi al armatei. (N. tr.)

În zilele care preced declanşarea ostilităţilor şi în cursul scurtului război, mii de manifestanţi scandează sloganuri ca „Nasser asasin”, „Nasser la spânzurătoare”, în vreme ce alţii acuză statul evreu, „Israelul rasist”. Niciodată populaţia în ansamblu n-a fost mobilizată până într-un asemenea grad asupra unei probleme de politică externă. Tirajul ziarelor explodează literalmente. De la începutul lunii iunie, *Le Monde* trece de la 385 000 la 553 000 de exemplare. Conflictul arabo-israelian tanscende frontierele obişnuite dintre partidele politice. Guvernul însuşi priveşte înfruntarea arabo-israeliană ca pe un conflict între dreptate şi interesele Naţiunii, între morala dreptului internaţional şi raţiunea de stat. Aceasta din urmă impune susţinerea ţărilor arabe. Poziţia geostrategică, rezervele de hidrocarburi, interesele comerciale ale ţării, toate militează în acelaşi sens: sprijinirea lumii arabe. Atunci când guvernul lui de Gaulle, ca şi cel creştin-democrat din Italia, adoptă poziţia de binevoitoare neutralitate faţă de lumea arabă, sunt amplu dezaprobate de către propriii partizani şi nu îşi mai află susţinători decât într-aceia la care nu se aşteptau, în persoana militanţilor fideli ai partidului comunist. În pofida neutralităţii „de orientare” a lui de Gaulle, interpretată ca o trădare de către mulţi, în pofida tăcerii Bisericii Catolice, proarabismului comuniştilor şi al câtorva grupări de extremă-dreapta, antisemite prin natura lor, zdrobitoarea majoritate a opiniei publice este de partea israelienilor.

Dreapta este împărţită. Nostalgicii Algeriei franceze, cei mai mulţi, se identifică şi se văd în statul evreu. În tabăra gaullistă, scindările sunt profunde. Deputatul Louis Terrenoire, de două ori ministru al celei de-a V-a Republici, exclamă: „Cum să poată statele arabe să accepte Israelul, stat rasist, fondat pe religia evreiască, prin care este

exclusă orice egalitate reală între evreii şi arabii care trăiesc pe teritoriul său?”[30] Apoi continuă: „În prezent [după iunie 1967], israelienii distrug casele arabe pe teritoriile ocupate pentru a construi în loc case pentru evrei [...] dacă ar vrea să demonstreze că nu au scopuri anexioniste, n-ar acţiona astfel”[31]. Un alt gaullist, preşedintele Senatului, Gaston Monnerville, răspunde la acuzaţiile de imperialism în felul următor: „Micul David a ştiut că marele Goliat, care era lumea arabă, se pregătea să-l strivească şi atunci şi-a luat praştia şi l-a lovit el primul. Numai că praştia lui a fost aviaţia! [...] I se reproşează că nu s-a lăsat şters de pe hartă şi se spune despre el că ar fi «imperialist». De ce? Pentru că a fost victorios! Găsesc că se dă dovadă de o deosebită severitate faţă de un stat care a apărat viaţa populaţiei sale, iar eu refuz să numesc aceasta imperialism!”[32]

În pofida figurii sale carismatice, politica generalului şi decizia sa de a decreta un embargo asupra livrărilor de armament destinate Israelului se ciocnesc de ostilitatea majorităţii simpatizanţilor gaullişti. Dintre miniştri, doar o minoritate se ţine ferm pe poziţii în spatele generalului, Edgar Faure, George Gorse şi Alain Peyrefitte. Până şi Messmer, ministrul Apărării, ameninţă la un moment dat că îşi va da demisia. Dovedind că nu se simt în largul lor, unii dintre cei mai fideli companioni ai generalului se refugiază în mutism, ca Michel Debré şi Maurice Schuman. În legătură cu cel dintâi, Maurice Clavel povesteşte: „L-am întâlnit pe Debré pe 7 iunie şi ne-am bucurat împreună de victoria israeliană! De ce n-a demisionat? Oamenii aceştia nu ştiu să demisioneze [...] Toate acestea fac parte din ameţeala gaullistă...”[33]

Alţi câţiva baroni ai gaullismului îşi lasă nemulţumirea să explodeze, precum Alexander Sanguinetti, sprijinit de

către Lucien Neuwirth şi Jean-Claude Servan-Schreiber. Schimbarea radicală a politicii gaulliste după douăzeci de ani de strânsă colaborare cu Israelul li se pare de neînţeles în momentul în care statul evreu se vede ameninţat cu moartea. Mai mult, le este din punct de vedere moral imposibil să justifice embargoul asupra armelor destinate Israelului, în vreme ce Algeria, care duce o politică externă deosebit de agresivă la adresa „colonialismului", primeşte material militar francez. Ambasadorul Gilbert, odinioară în funcţie la Tel Aviv, spune deschis despre şeful de stat: „Un bătrân autoritar nu recunoaşte niciodată că n-a avut dreptate, ci se încuie, fuge la banii lui, cum se spune în limbaj de cazino, atunci când ar trebui să se cărăbănească, dacă are ghinion..."[34] În mod hotărât, majoritatea opiniei publice, atât din interiorul cât şi din exteriorul mişcării gaulliste, nu reuşeşte să înţeleagă paşii politicii guvernului. Însă, cocoţat pe culmile politicii internaţionale, generalul nu îi dă atenţie. Harold Wilson, prim-ministrul britanic la vremea respectivă, povesteşte, în cartea sa *The chariot of Israel*, cuvântarea pe care i-a ţinut-o de Gaulle: „Nu există nici un motiv pentru Franţa, şi eu aş sugera că nici pentru Regatul Unit, să strice relaţiile cu arabii, sub pretextul că opinia publică încearcă «simpatii superficiale» faţă de Israel, doar fiindcă este o ţară mică şi cu o istorie dureroasă"[35].

Divorţul dintre opinia publică şi guvernul Charles de Gaulle se produce, aşadar, o dată cu embargoul către statul evreu. Însă declaraţiile făcute în cadrul conferinţei de presă din 26 noiembrie 1967 de către şeful statului sunt cele care vor declanşa reacţii furibunde şi vor ofensa comunitatea evreiască. De Gaulle afirmă: „În favoarea expediţiei franco-britanice din Suez, s-a văzut făcându-şi apariţia, efectiv, un stat al Israelului războinic şi hotărât să se mărească... Iată de ce, de altfel, cea de-a V-a Republică

s-a desprins din legăturile foarte speciale şi foarte strânse, pe care regimul precedent le înnodase cu acest stat" Cum a putut generalul de Gaulle, care a aprobat operaţiunea Suez din 1956, să revină în acest mod asupra declaraţiilor sale anterioare? El, care pronunţase în faţa prim-ministrului israelian Levi Eskhol, în 1964, faimosul său slogan „Israel, prietenul nostru, aliatul nostru" şi care rămăsese până în ajunul războiului din 1967 principalul furnizor de armament pentru statul evreu? Oare din pricina decepţiei simţite când a realizat, în lumina Războiului de Şase Zile, că Franţa nu mai reprezintă decât o putere intermediară în afacerile internaţionale, lăsate exclusiv în mâinile celor două superputeri? Oare pentru că se trecuse la un pas de războiul nuclear, din pricina depozitului de muniţii din Orientul Mijlociu? Sau pentru a îmbrăţişa fără mustrări de conştiinţă cauza arabă, în numele intereselor superioare ale naţiunii?

De Gaulle nu se sfieşte, la conferinţa sa de presă, să continue să critice vehement Israelul şi poporul evreu, ceea ce-i va consterna pe mai mulţi oameni politici, chiar şi dintre cei mai fideli partizani ai săi: „Ne putem întreba, într-adevăr, cum se întreabă chiar numeroşi evrei, dacă implantarea acestei comunităţi pe pământurile care au fost dobândite în condiţii mai mult sau mai puţin justificabile şi în mijlocul popoarelor arabe, care îi erau funciar ostile, nu urma să dea naştere la nenumărate, la interminabile fricţiuni şi conflicte." Surprinzător din partea lui de Gaulle care, după ce dusese cooperarea cu Israelul la cele mai înalte culmi, descoperea dintr-o dată, povestind în manieră proprie istoria Israelului, că achiziţia pământului naţional se făcuse prin mijloace „mai mult sau mai puţin justificabile" Oare apropierea cu lumea arabă îl constrângea să se întoarcă şi să intre subit şi fără rezerve în tabăra

adversă? Fraza următoare este cea care a declanşat mai întâi uluirea apoi mânia în sânul comunităţii evreieşti şi nu numai: „Unii chiar se temeau că evreii, până atunci răspândiţi în lume, dar care rămăseseră ceea ce fuseseră dintotdeauna, un popor de elită, sigur pe sine şi dominator, vor ajunge, o dată ce s-ar fi reunit, să preschimbe în ambiţie fierbinte şi în poftă de cucerire urarea foarte emoţionantă pe care şi-o rosteau de nouăsprezece secole: «la anul, la Ierusalim».” Cum să înţelegi motivaţiile generalului de Gaulle pentru ţintuirea la stâlpul infamiei a unei jumătăţi de milion de francezi evrei, fără a mai vorbi despre israelieni? Pentru a le interzice orice veleitate de dublă alinare? Pentru a vinde câteva avioane Mirage în plus ţărilor arabe? Oare viza de fapt Statele Unite lovind în evrei? Voia să supună la o nouă probă devotamentul necondiţionat al câtorva dintre adepţii săi fideli, care suferiseră sub Charles de Gaulle? Acţiona în chip de descendent al regelui Ludovic XVI, care nu tolera protestatarii?

Acestea sunt ipotezele pe care le formulează Raymond Aron. După nenumărate ezitări, el, care se declară total „deziudaizat”, se hotărăşte să pună mâna pe condei pentru un lung articol. În faţa emoţiei şi tulburării provocate de afirmaţiile omului de la 18 iunie, el scrie: „Generalul de Gaulle califică poporul evreu drept «sigur pe sine şi dominator». Să defineşti un popor prin două atribute — un om de stat se înjoseşte singur când recurge la un asemenea procedeu, al stereotipiilor naţionale, al prejudecăţilor rasiale, al obiceiurilor deprinse la Cafeneaua Comerţului de care nu te poţi dezbăra şi cărora psihologii şi psihiatrii le analizează neobosit mecanismele. Generalul de Gaulle s-a înjosit pentru că a vrut să dea o lovitură josnică: să explice imperialismul israelian prin firea veşnic aceeaşi, numind-o instinctul dominator al poporului evreu...”

Raymond Aron încheie cu un avertisment solemn: „Voi spune că generalul de Gaulle, în mod conştient, în mod voit, a deschis o nouă perioadă a istoriei evreieşti şi probabil a antisemitismului. Totul se repetă. Nu se pune problema, desigur, de persecuţie — numai de «rea-voinţă». Nu de timpul dispreţului — ci de timpul suspiciunii"[36].

În ciuda tentativelor de explicaţie a gestului pe care le caută Raymond Aron, perplexitatea în faţa declaraţiilor lui de Gaulle rămâne în picioare. Dacă, aşa cum lasă să se subînţeleagă şeful statului, interesul Franţei impune efectiv abandonarea Israelului, atunci de ce mai este nevoie să recurgă la asemenea viraje verbale? Oare nu este împotriva aşa-numitei *realpolitik* să cedezi unui impuls de dispoziţie de moment sau de amor-propriu rănit? Harold Wilson descrie un de Gaulle bătrân, solitar, ignorat de toţi şi neputincios. Sumbrele sale predicţii despre eventualitatea unui război nuclear au fost dezminţite, sovieticii, pe care contase, îi stârnesc snobismul, iar victoria-fulger a israelienilor îl lasă rece. „În materie de prestigiu, nici o ţară n-a suferit mai mult de pe urma Războiului de Şase Zile decât Franţa şi nici un alt şef de stat mai mult decât de Gaulle"[37], observă cu acuitate prim-ministrul britanic. În favoarea războiului din Orientul Mijlociu, şeful statului francez realizează, fără îndoială, că politica de „splendidă izolare" în care şi-a adus ţara n-a modificat nici o iotă din situaţia internaţională. În mod crud, războiul din iunie a arătat modesta greutate a Franţei în ierarhia naţiunilor. Această realitate dureroasă explică, probabil, atitudinea amară a unui de Gaulle îmbătrânit, care, după ce a crezut că restaurează prestigiul şi măreţia Franţei, a văzut, la apusul domniei sale, cum i se năruiesc iluziile.

Printre intelectualii progresişti, Nasser este privit, fără nici o îndoială, ca unul dintre liderii mişcării de nonaliniere. În această calitate, el se bucură de susţinere din partea intelectualităţii. Maxime Rodinson, într-un faimos articol publicat în *Les Temps Modernes*, încearcă să demonstreze că Israelul este nici mai mult nici mai puţin decât „o creaţie colonială" care „se integrează perfect în marea mişcare de expansiune europeano-americană din secolele al XIX-lea şi al XX-lea, pentru popularea şi dominarea economică şi politică a altor popoare"[38]. Însă apelurile nu doar antisioniste, dar şi antisemite care se fac auzite în capitalele arabe le schimbă oarecum hotărârea intelectualilor de stânga de a acorda întregul lor credit luptei „antiimperialiste". Jean-Paul Sartre, Claude Roy şi Pablo Picasso semnează un apel care stipulează, în esenţă:

1. Securitatea şi suveranitatea Israelului, inclusiv libera circulaţie în apele internaţionale, sunt condiţiile necesare stabilirii păcii.

2. Această pace nu poate fi atinsă şi întărită decât prin intermediul negocierilor directe între statele suverane, în interesul popoarelor implicate[39].

În numărul special de o mie de pagini pe care îl consacră revista *Les Temps Modernes* conflictului arabo-israelian, introducerea lui Jean-Paul Sartre mărturiseşte nehotărârea şi stinghereala dreptei. Scrisă înainte de Războiul de Şase Zile, dar publicată imediat după, aceasta denotă o dreaptă prinsă între două focuri, al luptei sale împotriva imperialismului şi al amintirii genocidului contra evreilor din Al Doilea Război Mondial. Titlul însuşi al introducerii filozofului, „Pentru adevăr", este o dovadă a atitudinii perplexe şi prudente a acestuia. Pe punctul de a

clasa Israelul drept imperialist, Sartre dă înapoi dintr-o dată, ca şi când incertitudinile ideologice nu se puteau defini limpede sau aplica acestui conflict, ca şi când încărcătura Istoriei şi forţa pasiunilor riscau să bruieze busola raţiunii. Aşadar, Sartre nu ia partea nimănui. Figură emblematică a intelectualului militant, el protestează aici, pentru a lăsa cuvântul protagoniştilor, sperând să extragă din confruntarea lor componentele adevărului.

La 27 mai 1967, cu mai puţin de zece zile înainte de declanşarea ostilităţilor, Jean-Paul Sartre scrie: „Istoria nu s-a mărginit să ne facă să descoperim, în timpuri amestecate cu sudoare şi sânge, legăturile noastre fundamentale cu israeliţii, dar, câţiva ani mai târziu, ne-a făcut conştienţi, de asemenea, când FEN lupta pentru independenţa algeriană, de fraternitatea dintre noi şi arabi [...] Şi apoi, să recunoaştem, dacă rasismul ni se pare că duhneşte, miasmele imperialismului nu ne încântă mai mult — şi nu vreau să spun că Israelul ar fi imperialist sau «creaţie a imperialismului», mai exact nu spun nimic altceva decât că arabii îl acuză de acest lucru şi că, în anumite cazuri, ca de pildă în agresiunea din 1956, faptele par să le dea dreptate. Astfel, noi vom găsi în noi înşine exigenţele riguroase şi contradictorii — exigenţele noastre: «Imperialismul este un tot care trebuie combătut în orice loc şi sub orice formă a sa, în Vietnam, în Venezuela, la Santo Domingo, în Grecia şi, de asemenea, în toate strădaniile sale de a se stabili sau de a se instala în Orientul Mijlociu» — «Ideea că arabii distrug statul evreu şi-i aruncă pe cetăţenii acestuia în mare nu poate sta în picioare nici o clipă, doar dacă eu aş fi rasist» — Sfâşiaţi sufleteşte, nu îndrăznim să facem nimic, nici să spunem ceva sau, dacă încercăm vreun demers, o facem cu atâta reticenţă încât fie ne oprim prea devreme, fie o luăm pe ocolite..."[40]

Susţinerea populară americană pentru Israel

Opinia publică americană se aliniază de partea israelienilor. Totul, cu excepţia terenurilor petrolifere arabe, îi îndeamnă la aceasta — faptul că Israelul, ca şi Statele Unite, este o ţară de pionieri, democraţia tânărului stat, comunitatea evreiască, exterminarea evreilor cu un sfert de secol mai devreme, violentele manifestaţii antiamericane din lumea arabă militează toate în favoarea unei susţineri politice a Israelului. Interesele economice din lumea arabă nu contrabalansează, în opinia publică, toţi aceşti parametri. Pe de altă parte, americanii sunt amestecaţi în războiul din Vietnam şi extrem de rari sunt cei cărora le place să vadă Statele Unite jucând rolul de jandarm în Orientul Mijlociu. Părerea generală este că „un singur conflict o dată, e de-ajuns” Puţini sunt americanii care visează că navele lor vor forţa Strâmtoarea Tiran[41].

Evenimentele din Orientul Mijlociu, privite din Statele Unite, sunt inseparabile de războiul din Vietnam, care este în toi. În sânul clasei politice, evreii sunt percepuţi ca un grup care face presiuni pentru ca Statele Unite să se angajeze ferm de partea Israelului, în vreme ce ea ar dori retragerea contingentului american din Vietnam. Această politică „de apreciere după interese” a *lobby*-ului evreu exasperează o parte din *establishment*-ul politic. Cel mai surprinzător este că această percepţie se fundamentează pe... o neînţelegere — la fel ca restul populaţiei, evreii americani sunt împărţiţi în ceea ce priveşte intervenţia americană în Asia de Sud-Est. După un sondaj de opinie Gallup, efectuat în septembrie 1966, 43% dintre evrei îl aprobă pe preşedintele Johnson, iar 40% îl dezaprobă. Protestatarii îl aprobă în procent de 39% şi îl dezaprobă în procent de 43%. După cum scria Walter Laqueur, în *The*

roade to war 1967, diferenţele sunt atât de mici încât este limpede că evreii americani privesc prin aceeaşi prismă ca restul populaţiei. În ciuda faptului că mulţi activişti care cer retragerea corpului expediţionar sunt de origine evreiască, imensa majoritate a comunităţii nu reacţionează diferit de restul ţării.

O parte a oamenilor politici consideră, aşadar, pe nedrept, că se fac presiuni din partea comunităţii evreieşti pentru o intervenţie americană în Orientul Mijlociu, în vreme ce aceeaşi comunitate se pronunţa în favoarea retragerii din Vietnam. Chiar şi mass-media fac o paralelă între opinia nefondată a evreilor despre Vietnam şi angajarea lor de partea Israelului. Un editorial se întreba: „Cine altul decât Israelul ne-ar fi putut transforma cei mai sinceri porumbei ai păcii în adepţi înverşunaţi ai războiului?"[42]. *Wall Street Journal* scria, la 7 iunie 1967: „Evreii sunt printre cei mai convinşi susţinători ai păcii, în ceea ce priveşte războiul din Vietnam. Oamenii guvernului s-au bucurat cu răutate văzând cum criza din Orientul Mijlociu a mai calmat întrucâtva nemulţumirea evreiască [în legătură cu Vietnamul]" Bineînţeles, numeroşi observatori şi partizani ai Israelului au atras atenţia că paralelismul nu poate fi dus prea departe între un regim corupt, susţinut în ultima clipă de braţul american, şi statul democratic al Israelului.

La rândul său, noua stângă americană se confruntă cu o gravă dilemă. Criza din Orientul Mijlociu ameninţă să o scindeze în două. Grupele cele mai radicale consideră statul israelian o marionetă a imperialismului american şi îl compară pe Levi Eskhol cu mareşalul Ky. Alţii, dimpotrivă, subliniază şovinismul şi naţionalismul lui Nasser. În cele din urmă, liderii optează pentru soluţia cu cele mai puţine riscuri — aceea de a-şi păstra imaginea, implicându-se cât mai puţin cu putinţă.

Pe ansamblu, sentimentul popular american şi interesele naţionale coincid. Politica de la Casa Albă de susţinere a Israelului nu va întâmpina nici o opoziţie notabilă.

Prudenţa britanică

Cu vreo câteva diferenţe, britanicii încearcă sentimente comparabile cu ale celor din Statele Unite. Sprijinirea Israelului este mai puţin pregnantă, relaţiile dintre Ministerul de Externe şi statul israelian n-au fost niciodată prea cordiale, dar ansamblul ţării îmbrăţişează tezele israeliene.

Clasa politică este mai împărţită decât restul ţării. Guvernul laburist al lui Wilson este divizat. Aşa cum povesteşte prim-ministrul în *Memoriile* sale, unii dintre cei mai apropiaţi consilieri ai săi au ales, ca şi el, cu moderaţie, tabăra israeliană. În sens invers, ministrul de Externe, George Brown, este perceput ca un simpatizant al cauzei arabe. Stânga partidului laburist este, în acest fel, scindată în două câmpuri de forţă egale. În ceea ce-i priveşte pe conservatori, ei sunt, prin tradiţie, mai apropiaţi de lumea arabă. Dar şi în sânul lor, există unii care văd în victoria israeliană dreapta pedeapsă aplicată lui Nasser, care, unsprezece ani mai devreme, naţionalizase Canalul Suez şi îi constrânsese, sub presiunea internaţională, pe englezi, francezi şi israelieni la retragere. Pentru ceilalţi, interesele britanice în lumea arabă dictau o apropiere de Egipt.

La 31 mai, ministrul de Externe, George Brown, explică politica britanică în felul următor: „Noi nu căutăm să-l înlăturăm pe Nasser, cum au încercat, nebuneşte, să facă membrii opoziţiei [referinţă la episodul Suez]. Însă nici nu suntem pregătiţi să acceptăm faptul că Nasser îşi arogă dreptul de a înlătura o altă naţiune din Orientul Mijlociu, cu

riscul de a ne azvârli pe toţi în război...” Mai mult, ministrul condamnă retragerea prea grăbită a forţelor Naţiunilor Unite. Figurile de marcă ale opoziţiei conservatoare împărtăşesc analiza guvernamentală. Pe Edward Heath îl îngrijorează riscurile escaladării conflictului: „Situaţia este mai periculoasă decât în Vietnam”, afirmă el. Sir Alec Douglas-Home, vorbind în numele membrilor *tory*, aprobă, la rândul său, linia politică a guvernului şi face referiri la antecedentele tragice din München şi Suez: „Istoria m-a învăţat că, dacă un dictator câştigă miza fără dificultate, de la prima sa tentativă de intimidare, preţul va fi dublu data următoare. Prim-ministrul britanic şi ministrul de Externe pot conta, aşadar, pe întregul suport al opoziţiei în cadrul politicii definite de guvern. Cred că aceasta este politica potrivită pentru ca urmaşii noştri să nu plătească preţul unui război total.”

Prim-ministrul Wilson se poate felicita: politica sa de nonintervenţie este obiectul unui larg consens. Cu siguranţă, unii deputaţi şi miniştri îşi păstrează simpatiile pentru vreunul sau altul dintre protagoniştii conflictului, dar, spre deosebire de Franţa, expediţia din Suez a arătat guvernului britanic limitele puterii sale. Londra se cantonează într-o atitudine de prudenţă, dublată cu o politică de consultare cu aliatul său american. Războiul de Şase Zile nu va degenera în dispute de politică internă.

Susţinerea Israelului din partea micilor state vest-europene

Opiniile publice elveţiene, belgiene, olandeze şi scandinave se identifică dezideratului micului Israel, a cărui forţă constă în cele trei milioane de cetăţeni ai săi, pe un

teritoriu de două ori mai mic decât al Elveţiei, de douăzeci şi cinci de ori mai îngust decât al Franţei, asaltat de un val alcătuit din nenumăraţi inamici. Aceste ţări democratice şi prospere nu urmăresc vreun mare interes economic sau politic în lumea arabă. Susţinerea Israelului fiind dobândită, esenţa discuţiei se îndreaptă spre scenariile politice, inspirate de situaţia figurii israelianului: în caz de atac, o ţară mică se va găsi, oare, absolut singură în faţa inamicilor?

Conştiinţa încărcată a germanilor

Războiul care opune statul evreu arabilor are drept efect confruntarea celor două Germanii cu „paranteza nazistă" din Istoria lor şi cu „soluţia finală" Faţă de Războiul de Şase Zile, cele două guverne se exprimă absolut diferit. Germania de Vest susţine fără ostentaţie cauza israeliană, în vreme ce Germania de Est izbucneşte într-un antisionism de o virulenţă rară.

Cvasitotalitatea vest-germanilor îşi exprimă susţinerea pentru statul evreu. Amintirea celui de Al Doilea Război Mondial e încă proaspătă şi atrocităţile naziste explică, în parte, acest curent de simpatie. Antisovietismul întăreşte o dată în plus aceste tendinţe proisraeliene. În imagistica vest-germană, evreul nu mai este perceput ca un intelectual sau un bogat negustor, ci este un soldat de o valoare exemplară. Începând din 1965, Bonnul întreţine relaţii cu statul evreu, ceea ce a condus la ruperea relaţiilor sale diplomatice cu zece ţări arabe. În urma războiului, presa esenţialmente siriană, atacă RFG, acuzând-o că sprijină şi încurajează Israelul, lucru pe care îl dezminte, însă, guvernul de la Bonn. În septembrie, în timpul unui interviu acordat unui ziar arab, cancelarul Willi Brandt afirmă că

apropierea în curs, dintre lumea arabă şi RFG, a fost întreruptă de către ostilităţi şi repetă intenţia ţării sale de a nu se amesteca în conflictul din Orientul Mijlociu.

Dacă politica Germaniei de Vest constă într-o susţinere măsurată a statului evreu, nu se întâmplă acelaşi lucru cu Germania de Est. Spre deosebire de RFG, RDG n-a acceptat niciodată o parte din responsabilitate în genocidul evreu. Profitând de Războiul de Şase Zile, presa, care este guvernamentală, ca în toate ţările comuniste, atacă furibund „statul fascist" al Israelului, de parcă scopul său ar fi fost eradicarea trecutului nazist al Germaniei, comparându-l cu politica israeliană „de exterminare sistematică a arabilor" şi „de orgii de sânge şi de atrocităţi"

Păreri împărţite în Lumea a Treia

În Africa, în ciuda presiunilor sovietice şi franceze, doar o treime dintre ţări se aliniază de partea arabilor, în vreme ce restul continentului optează pentru neutralitate sau pentru susţinerea Israelului. În India, guvernul se pronunţă în favoarea tezelor arabe, în pofida unei opinii publice mult mai temperate. New Delhi şi Pekinul refuză mai înverşunat ca oricând să recunoască statul evreu şi condamnă fără echivoc „agresiunea" israeliană.

Ţările din America Latină se aliniază de partea israelienilor. Guvernul din Chile se declară „fizic neutru, dar nici pe departe indiferent". Presa, în ansamblu, îmbrăţişează tezele statului evreu, atât în Brazilia cât şi în Argentina sau în Uruguay. Parlamentul din Guatemala condamnă blocada Strâmtorii Tiran. Doar Havana, îndemnată de către Siria şi Egipt, se lansează în violente condamnări ale „imperialismului israelian".

În concluzie

Umbra ameninţătoare a războiului şi a distrugerii statului evreu reuneşte susţinători ai Israelului cu mult peste numărul obişnuit de simpatizanţi. În ochii opiniei publice, a şterge un stat de pe hartă, aşa cum proclamă propaganda arabă, este inacceptabil din punct de vedere moral. Însă, victoria mult prea strălucită a forţelor militare israeliene va spulbera portretul israelianului victimă a unei lumi ostile, pentru a-l substitui cu figura unei „fiinţe mândre, dominatoare şi sigure pe sine” Formula lui de Gaulle rezumă perfect mutaţia care se va produce, treptat, în opinia publică. Imaginea micuţei citadele asediate de către forţele nenumărate ale inamicului s-a topit în aceea a unui învingător necruţător, urmărindu-i pe soldaţii egipteni pierduţi în deşert, împingând la exil cohortele de refugiaţi palestinieni. David şi-a schimbat tabăra: acum el nu mai este evreul ameninţat din toate părţile de către o lume arabă plină de ură, ci a luat înfăţişarea palestinianului, victimă a expansionismului statului evreu. Israelul, după Războiul de Şase Zile, care marcase o culme a simpatiei faţă de el, va vedea cum i se epuizează, încet-încet, acest capital. Noul conflict arată, de asemenea, că susţinerea opiniei publice pentru statul evreu n-a avut nici un impact asupra politicii guvernelor. Nici măcar o singură ţară n-a deviat sub presiunea străzii, nici măcar cu un grad, de la linia sa politică.

Summit-ul de la Khartoum

După şocul înfrângerii, urmează zdruncinarea regimurilor învinse — Nasser nu mai este omul puciului de la 23 iulie 1952, ci o fiinţă adânc rănită şi neîncrezătoare. Regimul sirian este profund slăbit, cât despre regele Hussein, el îşi împărtăşeşte îndoielile cu privire la viabilitatea statului său, amputat de o parte a regatului său. Acum, când Nasser a îngenuncheat, este ocazia visată de a redistribui cărţile în lumea arabă. În particular, majoritatea liderilor arabi se bucură de „lecţia" israeliană la care a fost supus Egiptul. Se povesteşte că regele Marocului a băut şampanie în cinstea înfrângerii severe a armatei *Raisului*. Este, de asemenea, momentul răzvrătirii şi pentru monarhia saudită. Nasser era coşmarul său permanent, radioul lui predica revolta maselor arabe şi corpul lui expediţionar din Yemen reprezenta o ameninţare constantă pentru monarhie. Cu siguranţă, Israelul continuă să fie inamicul, dar are incomparabilul avantaj de a nu prezenta nici un pericol direct pentru aceste regimuri.

Înainte de criza politică din mai 1967, lumea arabă oferea imaginea dezbinării însăşi — confruntarea Est-Vest cuprinsese regiunea, opunând tabăra „progresistă" celei a conservatorilor. Prima, compusă din Egipt, Siria, Algeria, Republica Yemen şi, cu unele nuanţe, Irakul, se loveşte de „regimurile reacţionare" ale Iordaniei, Arabiei Saudite, Tunisiei şi regaliştilor yemeniţi. Revoluţionarii percep inamicul

sub tripla formă a reacţiunii arabe, a imperialismului şi a sionismului. Virulenţa cuvântărilor lui Nasser redă atmosfera epocii: „Imperialismul este forţa din spatele lui Burghiba, Faysal, Hussein, a şahului din Iran şi a celor ce conduc Emiratele Arabe. Imperialismul, sionismul, reacţiunea arabă nu sunt decât nume diferite pentru a exprima acelaşi lucru [...] nici unul dintre ele nu poate exista fără ceilalţi doi aliaţi ai săi"[43]. La sfârşitul anului 1966, Egiptul şi Siria încearcă să destabilizeze, prin acţiuni subversive, Iordania şi Arabia Saudită, amândouă „agente ale reacţiunii" Se vrea, din punct de vedere al propagandei de la Cairo, „purificarea pământului arab de forţele care cooperează cu imperialismul şi, aşadar, direct sau indirect, cu sionismul" Până în luna mai 1967, disputa creşte în emfază până devine stridentă. Tunisia se retrage din Liga arabă. Arabia Saudită denunţă la Naţiunile Unite raidurile aeriene ale aviaţiei egiptene pe teritoriul său, precum şi utilizarea gazului de luptă de către egipteni în Yemen. Mitul unităţii lumii arabe iese la lumină etalându-şi necurmatele sale certuri.

Va trebui să aibă loc criza din luna mai şi să se încheie pactul de apărare între Iordania şi Egipt de la 30 mai, cărora li se va alătura Irakul, la 4 iunie, apoi, în sfârşit, înfrângerea arabă pentru a strânge din nou, provizoriu, rândurile. În timpul ostilităţilor, numai Siria şi Algeria nu se hotărăsc să pună capăt disensiunilor între „revoluţionari" şi „reacţionari", care sfâşie tabăra arabă. A survenit înfrângerea. Aceasta se dovedeşte a fi un fantastic instrument de restructurare a raporturilor de forţe în sânul lumii arabe: dezastrul egiptean şi sirian slăbeşte sensibil tabăra „progresistă" La polul opus, cu excepţia Iordaniei, conservatorii n-au suferit deruta după înfrângere. Aşezaţi pe o importantă saltea de petro-dolari ei au, de acum, vânt la

pupa. Nasser nu se înşală: el a văzut tezaurul egiptean spulberându-se în timpul războiului şi ştie că are nevoie de ajutorul lor. Aşadar, îşi vinde retragerea corpului expediţionar din Yemen, pentru a primi la schimb susţinerea financiară a monarhiilor petroliere. *Raisul* găseşte noi accente pentru a vorbi „despre regimurile reacţionare": „Noi nu vrem schimbarea sistemului social în nici una dintre ţările arabe, afirmă el. Bătălia cere mobilizarea fiecărei arme arabe, fiecărui piastru arab [...]. Noi nu cerem nimănui să dea mai mult decât poate, dar nu acceptăm mai puţin decât este în stare să dea"[44]. Conservatorii, care ţin baierele pungii, reduc la tăcere înfruntările ideologice. Conflictul împotriva Israelului revine pe primul loc al preocupărilor. Însă abordările diferite nu pot fi şterse cu guma, pur şi simplu. Între 11 iunie şi 29 august, data *summit*-ului de la Khartoum, unitatea lumi arabe este, încă o dată, o vorbă în vânt. Repercusiunile specifice înfrângerii din fiecare stat, adăugate confuziei generale, determină guvernele arabe să ducă bătălia diplomatică în dezordine. De la intransigenţa maximă cu putinţă până la tentativele de recunoaştere ale statului evreu, întregul spectru al poziţiilor politice este prezent. Unii şefi de stat preconizează războiul economic care va falimenta statele imperialiste, alţii predică războiul popular de eliberare, alţii nu văd o ieşire decât într-o soluţionare negociată cu sprijinul americanilor. Dacă Nasser îşi moderează discursurile, palestinienii, în ceea ce îi priveşte, încearcă să se elibereze de apăsătoarea tutelă a guvernelor arabe asupra organizaţiilor lor. Din toate punctele de vedere, înfrângerea acţionează ca un ferment eliberator al energiilor prea multă vreme înăbuşite.

Gherilă sau negocieri indirecte: triumful lui „nici pace, nici război”

De la înfrângerea din iunie până la Khartoum, ţările de pe linia de front se străduiesc să-şi reconstituie potenţialul militar. Oficial, obiectivul lor este să se menţină pregătiţi de a începe „a patra rundă” a confruntării armate cu Israelul. Gherila palestiniană este discutată ca o alternativă la războiul clasic. Algeria, care şi-a cucerit prin lupte grele independenţa, cinci ani mai devreme, la fel ca şi Siria, sunt fervenţi partizani ai acesteia. Rezistenţa Vietcongului în faţa americanilor apare ca un model în ochii forţelor „progresiste” din lumea arabă, care văd în aceasta o cale de urmat în războiul contra Israelului. Egiptul şi Iordania se opun, însă, cel puţin într-un prim timp. Ambele state aduc drept argumente, la grămadă, lipsa de eficacitate a *fedainilor*, riscurile de represalii israeliene şi consecinţele lor asupra populaţiei „ostatice” din Cisiordania.

Heykal constată că „acţiunea de comando nu va da afară Israelul din Cisiordania, din Înălţimile Golan sau din deşertul Sinaiului” Cu toate acestea, adaugă: „Acţiunea trebuie întreţinută, astfel încât Israelul să se afle constant sub presiunea noastră”. Prim-ministrul iordanian Juma constată, în acelaşi sens: „Ce rezultate se pot aştepta din războiul popular de eliberare în faţa unei flote aeriene? Numai printr-o unitate de acţiune, prin forţă militară şi printr-o tehnologie avansată putem spera să ne atingem obiectivele.”

Mai plauzibil, motivaţiile pentru respingerea gherilei palestiniene sunt altele. Nasser este fundamental ostil ideii

---

* Vietcong (*cong-san* – „roşu”), nume dat în timpul războiului din Vietnam comuniştilor şi aliaţilor acestora, regrupaţi în 1960 în Frontul Naţional de Eliberare a Vietnamului de Sud. (N. tr.)

unui popor înarmat, pe care n-ar mai putea să-l stăpânească. Deja fusese nevoit să lupte cu fermitate pentru a readuce calmul în trupele sale din Yemen şi tocmai îi deconspirase pe membrii Statului său Major care unelteau împotriva lui. În plus, interesul naţional îi comanda să facă totul pentru a recupera teritoriile pierdute în timpul războiului şi nu să se lanseze orbeşte în lupta pe care o duceau palestinienii. Iordania se afla într-o situaţie infinit mai delicată decât *Raisul*: în cazul unei retrageri israeliene, monarhia se temea să se vadă obligată să renunţe la malul de vest al Iordanului în profitul unui eventual stat palestinian. Cu atât mai mult cu cât regimul său era profund zdruncinat, legitimitatea monarhiei devenise subiect de discuţii în rândul populaţiei palestiniene, iar ameninţarea unui stat în stat, a unui nodul palestinian în Regatul Haşemit, îl frământa pe suveran. Hussein nu voia, aşadar, să le dea organizaţiilor palestiniene mijloacele de a-şi dobândi autonomia şi de a-şi apăra apoi, cu arma în mână, drepturile lor naţionale.

Din 1965, un singur şef de stat arab, preşedintele tunisian Habbib Burghiba, s-a pronunţat răspicat pentru negocieri directe cu Israelul. El este de acord cu rezoluţiile din 1947 ale Naţiunilor Unite şi crede că dacă arabii le-ar fi acceptat, la vremea respectivă, situaţia lor ar fi fost mai bună în prezent. Înfrângerea din iunie îl mulţumeşte în viziunea sa despre *realpolitik*. În trei rânduri arabii au fost învinşi de Israel. Ei nu mai au mijloacele de a se apăra împotriva statului evreu. Cea mai bună metodă pentru a-şi susţine interesele, consideră el, constă în a lua „în calcul realităţile, cu scopul de a le schimba în realităţi diferite, care să fie mult mai aproape de dreptate” În loc de a se lansa într-o politică aventuristă şi contraproductivă, arabii ar trebui să adopte o politică pe termen lung, compusă din

presiuni şi din concesii, ca să determine inamicul să abandoneze lestul.

Fără îndoială, regele Hussein al Iordaniei face o analiză mai mult sau mai puţin asemănătoare. Însă marja sa de manevră este deosebit de restrânsă — să recunoască statul evreu înseamnă pentru el o sentinţă la moarte. Populaţia din regatul său este, în majoritate, alcătuită din palestinieni şi ei n-ar putea admite niciodată să facă un pact cu diavolul, fie şi în schimbul teritoriilor. Mai mult chiar, timpul îl presează: sosirea a 125 000 de refugiaţi palestinieni suplimentari, în iunie, a slăbit o dată mai mult regimul. Hussein vrea să găsească de urgenţă o soluţie. Aşa cum declară făţiş, cu ocazia unui turneu prin capitalele arabe, în timpul lunii august: dacă Siria sau Egiptul pot fi despăgubite financiar pentru pierderile lor teritoriale din Sinai, Gaza şi Golan, nu este acelaşi lucru şi pentru Iordania. „Pierderea Cisiordaniei, atrage el atenţia, pune în pericol însăşi existenţa Iordaniei ca stat."[45] Iată de ce Hussein, care nu este în măsură, de unul singur, să se arate prea trufaş, din motive politice atât interne cât şi externe, le propune un alt plan aliaţilor săi arabi: mulţumită presiunilor americane asupra Israelului, fără negociere directă cu inamicul, ar putea fi recuperate teritoriile pierdute în timpul lunii iunie. Ţările arabe, consideră el, ar putea oferi în schimb, Israelului, încheierea stării de beligeranţă şi demilitarizarea fâşiei Gaza. Statul evreu ar acorda, la rândul său, un drept de liberă trecere între Gaza şi Cisiordania şi ar permite reîntoarcerea refugiaţilor palestinieni pe malul de vest al Iordanului, cu sprijinul economic al Statelor Unite. Însă, propunerea sa nu va ajunge niciodată prea departe — planul său nu fusese încă pus în discuţie, când deja deciziile de la Khartoum l-au făcut caduc.

Opţiunea politică, pentru prima oară de când exista Israelul, este, aşadar, bine conturată. Cu siguranţă, nu se

mai pune problema de recunoaştere a statului evreu, ci de o pace rece sau, mai exact, de o stare de nonbeligeranţă. Egiptul a evoluat, de asemenea. Acum este piesa centrală a lumii arabe, fără de care aceasta nu reprezintă decât un pitic politic pe scena internaţională. Dacă Siria are capacitatea de a bloca un proces de pace, Egiptul, în ceea ce-l priveşte, poate alunga ameninţarea confruntării armate cu Israelul. Nasser trebuia să devină, aşadar, propovăduitorul păcii, după ce fusese şeful de război al lumii arabe? El nu se arată ostil politicii lui Hussein şi îl susţine pe suveran din vârful buzelor când acesta explorează căile unei reglementări negociate, prin intermediul cancelariilor occidentale. Nasser apără, împreună cu moderaţii din tabăra arabă, „războiul politic", pentru a utiliza un eufemism la modă în epocă, şi nădăjduieşte că Statele Unite vor face presiuni asupra Israelului.

Înfrângerea din iunie l-a determinat pe *Rais* să ia în consideraţie „creaţia israeliană" Pe nesimţite, el evoluează cu paşi măsuraţi spre soluţia negocierilor. Însă, poziţia sa este teribil de ambiguă — înfrângerea a pus un bemol ambiţiilor sale panarabice. Înainte de orice altceva, el doreşte recâştigarea teritoriului egiptean căzut în mâinile inamicului. Pentru aceasta, doreşte o pace „onorabilă şi demnă", păstrându-şi, cu toate acestea, în mânecă, până în ultimul moment, singurul şi deosebitul său atu: recunoaşterea *de jure* a statului Israel. Fără aceasta, după părerea sa, actuala „deschidere" către inamic ar căpăta forma unei veritabile capitulări. Aceste „avansuri" îi lasă înmărmuriţi pe israelieni. Revendicările lor cele mai mărunte nu sunt îndeplinite şi, fără îndoială, ei percep cu durere amploarea schimbărilor în curs de realizare în politica egipteană, chiar dacă Nasser a ajuns să preţuiască acţiunea politică — pe care o respinsese până în acel moment — ca fiind

unul dintre instrumentele care îi permit să-şi atingă scopul: „Noi nu am închis poarta discuţiilor politice [...]. Trebuie utilizate simultan mai multe mijloace: politice, economice, diplomatice şi militare”[46].

Este sincer Nasser? Sau recurge la demagogie doar de ochii comunităţii internaţionale, lansându-se în pure consideraţii tactice, pentru a avea timp să-şi reconstituie potenţialul militar? Greu de spus. Se pare că urmăreşte concomitent două planuri politice, refuzând, totodată, să le ducă până la capăt. Această ambiguitate nu este oare întipărită în însuşi caracterul lui Nasser? Cu alte cuvinte, oare această politică, sintetizată prin sloganul „nici pace, nici război”, rezultă din pure consideraţii psihologice? Jean Lecouture, în biografia pe care i-a alcătuit-o liderului egiptean, observa: „Sistemul intelectual al lui Nasser este o superbă mecanică branşată la o lipsă: incapacitatea de a distinge ce este adevărat şi ce nu. Acest mare om politic, care i-a redus la tăcere pe atâţia adversari şi a supravieţuit celor mai crunte dezastre, suferea de un rău nenumit, pe jumătate folcloric, pe jumătate caracterial: extrema dificultate de a separa, atât în propriile spuse cât şi în ale celorlalţi, ba chiar în fapte, realul de imaginar. Ceea ce s-a văzut în conversaţia telefonică pe viu, din 6 iunie, cu regele Hussein. El îşi «închipuie» mai întâi că ar putea pune dezastrul pe socoteala anglo-americanilor [...], pentru a crede de-adevăratelea, câteva secunde mai târziu şi a se indigna”[47].

Israelienii au de-a face, aşadar, cu un lider ale cărui vederi sunt întunecate de confuzia care domneşte în mintea lui? Sau mai degrabă se găsesc în faţa unui om care ştie că „faptele sunt încăpăţânate” şi totuşi îi este imposibil să se resemneze. Fără îndoială, trebuie reţinută această ultimă ipoteză. Începând de la înfrângerea din iunie, Nasser îşi privilegiază acţiunea diplomatică, fără să

îşi înlesnească mijloacele de a-şi îndeplini ambiţiile. Niciodată nu se va hotărî să treacă Rubiconul, chiar dacă interlocutorii săi spun despre el că a parcurs, în minte, tot drumul. În apărarea sa — clanul intransigenţilor din lumea arabă nu aştepta decât o ocazie de genul acesta pentru a-l târî în noroi. Palestinienii îl batjocoreau în fel şi chip, pe „trădătorul cauzei sacre a lumii arabe [Palestina]", iar unităţile combatante din armata egipteană, care nu visau decât răzbunare, nu înţelegeau cum se poate ca liderul lor să pactizeze cu duşmanul. Poporul său l-ar fi urmat?

Arma petrolului

În timpul Războiului de Şase Zile, politica ţărilor exportatoare de petrol este ambiguă. Arabia Saudită îşi suspendă exporturile de aur negru la 7 iunie, dar le reia, o săptămână mai târziu. Cu toate acestea, Statele Unite şi Anglia au rămas marcate de boicot. Kuweitul se aliniază politicii saudite cu o zi întârziere. La 15 iunie, Irakul decide, şi el, suspendarea embargoului, cu excepţia livrărilor destinate ţărilor „imperialiste agresive" La 5 iulie, este rândul Libiei să-şi reia exporturile, fiindcă, susţine ea, ţările arabe au profitat de războiul economic pentru a pune mâna pe pieţele sale de desfacere.

Atunci când încetarea livrărilor de hidrocarburi din timpul ostilităţilor rezultă, înainte de toate, dintr-o situaţie de criză, numeroşi sunt arabii, în lunile care precedă conferinţa de la Khartoum, care cred că au găsit în arma petrolului răspunsul la conflictul lor cu Israelul. Redus la esenţe, raţionamentul lor este următorul: Israelul este o creaţie colonială. Fără protectorii săi „imperialişti", statul sionist nu poate supravieţui prea multă vreme. Or, prin

petrol, îşi spun ei, noi deţinem arma decisivă, ceea ce le va face pe forţele imperialiste să cedeze şi va distruge Israelul. Într-un articol, intitulat *Petrolul nostru va îngenunchea imperialismul*, Abdallah Tariqui, fost ministru saudit al Petrolului, propune naţionalizarea industriei petroliere în toate statele arabe. Este de ajuns, constată el, chiar un embargo prelungit cu un an sau doi, pentru a falimenta economia imperialistă. În acelaşi sens, Partidul Baas afirmă, la 14 iunie, că arma petrolieră va arunca statele care susţin Israelul „într-o stare de confuzie şi le va paraliza economia şi armata” Pentru Algeria, de asemenea, petrolul este arma dreptei răzbunări care, în sfârşit, va spăla ruşinea înfrângerii.

Atunci când exporturile de aur negru se reiau în lumea arabă, Irakul îşi înăspreşte dintr-o dată vocea: la o lună înaintea *summit*-ului decisiv de la Khartoum, între 1 şi 5 august, el propune nici mai mult nici mai puţin decât declanşarea unui veritabil război economic contra imperialismului. Diplomaţii din Bagdad le explică planul miniştrilor de Externe ai ţărilor arabe: este vorba de a stopa, timp de trei luni, extracţia petrolului, apoi de a nu mai exporta decât în ţările care nu susţin Israelul. Pe deasupra, irakienii propun să continue închiderea Canalului Suez, să retragă fondurile arabe din băncile americane şi engleze, să decreteze un embargo comercial pentru aceste două ţări, să naţionalizeze resursele şi, în fine, să crească potenţialul defensiv arab.

Între 15 şi 20 august, aceste propuneri „ofensive” irakiene sunt discutate la Conferinţa de la Bagdad, care îi reuneşte pe miniştrii Finanţelor, Economiei şi Petrolului. Urmând un scenariu de acum cunoscut, două tabere se înfruntă: Algeria şi Siria susţin planul irakian, RAU înclină, cu rezerve, pentru acceptare, în vreme ce Arabia Saudită,

Kuweitul, Libia, Iordania, Marocul şi Tunisia i se opun cu fermitate. Delegaţia libaneză primise instrucţiuni să nu ia nici o hotărâre care ar putea dăuna economiei ţării. Arabia Saudită şi Kuweitul blochează toate rezoluţiile privind un embrago sau retragerea banilor depuşi în băncile occidentale.

Sub pretextul luptei antisionismului, ţările „progresiste” încearcă să slăbească regimurile din Arabia Saudită şi Kuweit, din Emirate şi din Libia, toate exportatoare de petrol, conduse de guverne conservatoare. Un embargo ar fi avut drept efect sistarea intrării de petro-dolari şi asfixia, în consecinţă, a economiilor ţărilor producătoare de hidrocarburi. În tabăra „progresistă”, numai Irakul şi Algeria sunt exportatoare de aur negru, dar situaţia lor este specială. Bagdadul depinde, pentru exporturile sale, de bunul plac al unei ţări „intransigente”, Siria, prin care tranzitează petrolul său. Cât despre Algeria, ea se poate juca absolut liniştită de-a supralicitarea antiimperialistă: cea mai mare parte a producţiei sale se îndreaptă către Franţa, care nu este supusă embargoului. Bineînţeles, propunerile irakiene se ciocnesc de un „nu” categoric al conservatorilor. Khartoum, în manieră mult mai voalată, va scoate la iveală aceleaşi opoziţii. Utilizarea armei petroliere este cazul cel mai flagrant al acestei ambiguităţi din lupta contra Israelului. În cadrul acestor rivalităţi interarabe, statul evreu este perfect „instrumentalizat” El este inamicul comun care trebuie doborât. Efectul centripet este maxim. Palestina este cauza sfântă a lumii arabe, nu numai pentru că naţionalismul evreu loveşte direct naţionalismul arab, dar mai cu seamă pentru că repulsia pe care o suscită sionismul este însuşi cimentul lumii arabe scindate în ideologiile, interesele şi alianţele sale...

Conferinţa de la Khartoum

În acest context se desfăşoară *summit*-ul de la Khartoum, între 29 august şi 1 septembrie 1967. Acesta marchează o etapă esenţială în evoluţia politică a lumii arabe faţă de Israel. Este cea dintâi declaraţie importantă de după război. În aparenţă, conferinţa consacră victoria intransigenţei: celebrii „trei NU" de la Khartoum (nu păcii, nu negocierii şi nu recunoaşterii Israelului) răsună răspicat. Cu toate acestea, în spatele acestui maximalism care îngăduie o unitate de faţadă, se joacă o partidă strânsă în care, în ciuda aparenţelor, moderaţii vor avea, în mod provizoriu şi limitat, câmp liber pentru a explora opţiunea politică.

Nasser, care se adresează omologilor arabi în prima zi a conferinţei, exprimă morala dedusă din evenimentele petrecute în ultimele luni. Recunoaşte că a comis destule erori. Dar, punctează el, acum a sunat ceasul alegerii: „Lumea arabă a ajuns la răscruce de drumuri. Trebuie să aleagă între a se preda sau a rezista" Nasser continuă: „Noi nu avem altă cale de ales decât a rezistenţei, pentru că ea conduce la viaţă [...]. Noi am respins toate soluţiile care au fost propuse, întrucât însemnau capitulare [...]. Dacă am fi vrut să ne predăm şi să ne abandonăm principiile, am fi beneficiat de multe şi am fi primit toate împrumuturile pe care le-am fi cerut, [...] dar n-am făcut-o şi nu o s-o facem niciodată"[48]. *Raisul* constată că pierderile suferite de Egipt nu permit preconizarea unei alte confruntări generalizate cu Israelul într-un viitor apropiat. Forţele armate trebuie să fie reconstituite ca să înlesnească o soluţie politică. Conferinţa, afirmă el, trebuie să examineze contribuţia fiecărei ţări din lumea arabă la efortul general, indiferent dacă va fi politic, militar sau economic. „Dacă *summit*-ul nu ajunge la un acord, îi previne

cu toată gravitatea Nasser, aceasta va însemna sfârşitul naţiunii arabe şi a istoriei sale.”

Pe planul realizărilor, la Khartoum se trag formal clopotele războiului economic. La 31 august, un comitet economic discută propunerile lansate în timpul conferinţei de la Bagdad. Majoritatea participanţilor votează ridicarea embargoului petrolier care, în orice caz, nu mai este deloc eficace. Ţările producătoare de petrol îşi aduc obolul războiului împotriva Israelului, compensând financiar ţările afectate de dezastrul militar. Nasser nu este nemulţumit de rezultat — vistieriile sale se goliseră şi iată că Arabia Saudită, Kuweitul şi Libia acceptă să i le umple din nou, fără ca el să fie legat printr-un acord politic de constrângere. Egiptul va primi anual un total de 95 de milioane de lire britanice şi Iordania, 40 de milioane.

Pe ansamblu, *summit*-ul marchează triumful moderaţiei şi... al intransigenţei. Punctul 3 al rezoluţiei finale afirmă că: „Regii şi şefii de stat sunt de acord să-şi unească eforturile pe plan politic internaţional şi diplomatic, în scopul de a şterge urmele agresiunii şi a obţine retragerea trupelor israeliene de pe teritoriile arabe ocupate după 5 iunie”. Conferinţa de la Khartoum consacră, aşadar, victoria moderaţilor în punctul decisiv al rezoluţiei. Preşedintele Boumedienne, care n-a participat la lucrări, tună şi fulgeră din capitala algeriană împotriva acestei moderaţii: „Cauzele drepte nu pot fi câştigate prin descântece”, exclamă el la Radio Alger, la 30 august, pentru a continua: „politica nu-l va expulza pe inamic din teritoriile ocupate” Însă, dacă semnul moderaţiei este imprimat în filigran în rezoluţia finală, nici acela al intransigenţilor nu lipseşte. Punctul 3 al rezoluţiei continuă astfel: „Această dublă acţiune [ştergerea urmelor agresiunii şi retragerea israeliană] va fi întreprinsă pe baza principiilor recunoscute de către toate

statele arabe, care sunt: «**Nerecunoaşterea Israelului, refuzul recunoaşterii acestui stat şi al negocierii cu acesta şi reafirmarea drepturilor poporului palestinian asupra ţării sale**»."

Marea majoritate a observatorilor străini subliniază inflexibilitatea politicii arabe, stăruind asupra eternului refuz al Israelului. Ei reţin de la Khartoum cei trei celebri „NU", trâmbiţaţi sus şi tare: nu păcii, nu negocierii şi nu recunoaşterii Israelului. Câţiva observatori, cu privirile ascuţite din pricina stării de spirit care domneşte în capitala sudaneză, vor discerne, totuşi, începutul schimbării care se înfăptuieşte în lumea arabă. Eric Rouleau, în *Le Monde*, constată că rezoluţia adoptată „înlătură cu siguranţă «concilierea» (*al Solh*), dar nu şi «pacea» (*al Salam*) care, în faza actuală, constă în «ştergerea urmelor agresiunii». Prin aceasta i se oferă, aşadar, Israelului încheierea stării de beligeranţă, securitatea şi recunoaşterea *de facto* a frontierelor sale (de dinainte de 5 iunie) în schimbul evacuării teritoriilor ocupate."

Kartoum marchează triumful intransigenţilor şi al moderaţilor. Câţiva nu văd aici decât un apel la distrugerea Israelului, alţii întrezăresc germenele recunoaşterii sale. Khartoum reprezintă o capodoperă a diplomaţiei din Orientul Mijlociu care conciliază inconciliabil, reunind în punctul 3 al rezoluţiei finale tendinţele cele mai antagoniste. Trebuie să se înţeleagă *summit*-ul de la Khartoum ca începutul unui proces dificil, cu hopuri, nesigur, cu reculuri, dar care va culmina zece ani mai târziu prin recunoaşterea Israelului de către Egipt? Problema este greu de tranşat. Cert este că, pe ansamblu, Khartoum atrage Orientul Mijlociu într-un desăvârşit impas. Reprezentând simultan cei doi poli ai unei ecuaţii, *summit*-ul nu putea să conducă decât la impas, cu atât mai mult cu cât problema palestiniană

părea, mai departe, la fel de imposibil de rezolvat. Conferinţa se înfăţişează ca fiind doar o etapă a conflictului arabo-israelian, însă una esenţială.

Pe de altă parte, Khartoum marchează limpede o schimbare în raporturile de forţe în sânul lumii arabe. *Summit*-ul consacră puterea crescândă a moderaţilor, reprezentaţi de către Arabia Saudită, monarhiile petroliere, Marocul şi Tunisia, în faţa intransigenţilor care sunt Siria, OEP, Algeria şi Irakul, viitorul „front al refuzului” Tot la această conferinţă, Nasser abandonează elanul panarabic şi revoluţionar pe care îl simbolizase până atunci, pentru a pactiza cu inamicii săi de ieri, în frunte cu Arabia Saudită. Arma petrolieră funcţionează nu ca un instrument pentru educarea „ţărilor imperialiste”, ci mai degrabă ca un sistem de securitate socială, al cărui beneficiar va fi Nasser, după ce îşi va fi cumpărat o conductă în Yemen şi în alte părţi. Cât despre Siria, aceasta boicotează *summit*-ul. Impregnat de principiile de stânga, guvernul sirian ponegreşte guvernele micburgheze, responsabile, după părerea sa, de înfrângere.

Politica de la Khartoum

În vara anului ’67, arabii sunt, oare, gata să realizeze supremaţia „legii faptei asupra magiei cuvântului”? La această întrebare, pe care o formulează Jean Lacouture, răspunsul este nu. Un nu, fireşte, nuanţat, întrucât Iordania şi Egiptul au luat cunoştinţă de faptul israelian şi se hotărăsc să aleagă calea negocierii, în limite încă destul de strânse. Pentru Hussein şi pentru prinţul moştenitor Hassan, Khartoum reprezintă „o fantastică turnantă” Realismul politic a câştigat în faţa demagogiei şi a aventurismului. Punctul 3 al rezoluţiei de la Khartoum permite întreprinderea

oricărei iniţiative politice sau diplomatice, fără a risca să atragi mânia intransigenţilor din lumea arabă, câtă vreme nici Algeria, nici Organizaţia pentru Eliberarea Palestinei nu au subscris. Însă aceste tentative sunt circumscrise în cercul atât de strâmt al celor trei „NU" încât nu se întrevede cum o iniţiativă diplomatică ar putea conduce la nişte rezultate concrete.

Aşadar, opinia politică urma să aibă întâietate în lumea arabă. Este momentul potrivit pentru a da dovadă de ineficacitatea sa. Cei care întreţin bune relaţii cu ţările occidentale primesc drept sarcină să le ducă „mesajul de la Khartoum". I se propune regelui Faysal să viziteze Washingtonul, Londra şi Parisul. Libanezul Charles Helou va merge în Italia, în Franţa şi în America Latină. Cât despre regele Hussein, el va întreprinde un turneu pentru explicarea politicii arabe în capitalele occidentale. Moderaţii cred că numai presiunile americanilor ar permite retragerea rapidă a israelienilor din teritoriile ocupate. Nasser, care susţine această linie, dar îl socoteşte pe Johnson coresponsabil de război, lasă în grija Iordaniei sau a Uniunii Sovietice apropierea de Casa Albă.

Potrivit surselor occidentale, Nasser ar fi absolut de acord să negocieze cu Israelul. A şi pregătit, se pare, o propunere de încheiere a socotelilor cu inamicul, care exclude orice negociere directă. Umilinţa înfrângerii este prea puternică, o recunoaştere *de jure* a Israelului este încă de neconceput.

Iată punctele-cheie pe care se articulează planul lui Nasser:

1. Cu excepţia câtorva aspecte, nişte rectificări minore ale traiectului frontierei din motive de securitate a Israelului, toate teritoriile ocupate vor fi evacuate.

2. Viitorul fâşiei Gaza rămâne subiect deschis de negociere.

3. Sinai şi alte zone strategice vor fi demilitarizate, sub supravegherea Naţiunilor Unite.

4. Strâmtoarea Tiran va fi deschisă navigaţiei cargourilor israeliene, inclusiv pe Canalul Suez.

5. Israelul va avea acces la Locurile Sfinte din Ierusalim.

6. Starea de beligeranţă se va încheia.

Guvernul egiptean n-a confirmat niciodată existenţa unui asemenea plan. Cu toate acestea, purtătorul de cuvânt al guvernului, Zayyat, afirma, la 6 noiembrie: „Noi ştim că Israelul există, am semnat un document (GAA 1949) şi doar nu semnăm cu duhurile...” Cu toate acestea, Zayyat are grijă să adauge... că declaraţia sa nu reprezintă o recunoaştere a Israelului.

În mod simetric, regele Hussein mărturiseşte că, în timpul unei întâlniri cu Nasser, la 30 septembrie, amândoi au acceptat — neoficial — principiul de a recunoaşte dreptul tuturor statelor din Orientul Mijlociu de a trăi în pace şi securitate, de a pune capăt stării de beligeranţă cu Israelul, de a deschide apele internaţionale tuturor ţărilor. În schimb, cei doi lideri aşteptau ca Israelul să se retragă în frontierele sale de la 5 iunie şi ca refugiaţii să poată alege între întoarcerea în Cisiordania şi o indemnizaţie financiară[49].

Asistăm la o cotitură în conflictul arabo-israelian? Trăim ceea ce istoricul Gershom Scholem a numit „o oră plastică”, acest moment în care se deschid dintr-o dată noi posibilităţi? Şi aici diagnosticul este greu de stabilit. Situaţia este fluidă, iar jocul raporturilor de forţă este deosebit de subtil în lumea arabă. Hussein este „copt” pentru o negociere directă şi, după înfrângere, el caută să

realizeze contacte discrete cu guvernul israelian. Însă poziţia sa este prea fragilă ca să se angajeze de unul singur într-un proces de pace. Nasser nu se hotărăşte deloc să încheie o pace separată cu Israelul. Aceasta ar însemna destrămarea definitivă a visurilor sale, sfârşitul ambiţiilor sale panarabe, amintirea unui Egipt care a privit dincolo de Delta Nilului.

Soluţia politică: o mutare tactică

În săptămânile care urmează după întrunirea de la Khartoum, toate ţările, cu excepţia Algeriei şi Siriei, consideră că opţiunea militară este de luat în consideraţie doar dacă „opţiunea politică" eşuează. Însă, pe măsură ce trec zilele, devine din ce în ce mai clar că aceasta din urmă nu conduce decât la un impas. Pentru israelieni, încă ameţiţi de victoria lor, micile concesii arabe nu acoperă nici pe departe condiţiile minimale necesare pentru a se retrage de pe teritoriile cucerite. Fără recunoaşterea formală a statului lor, ei nu vor ceda nici o palmă de loc. În ceea ce priveşte guvernele arabe, cu greu ar putea merge mai departe pe calea concesiilor, după ce timp de zeci de ani au susţinut cu atâta tărie în faţa poporului că niciodată nu vor recunoaşte inamicul sionist. Mai mult încă, ele refuză să deschidă negocierile sub constrângere şi cer, mai înainte de orice discuţie, reîntoarcerea la frontierele din 1967. Blocajul situaţiei diplomatice este, aşadar, absolut.

În acest context, în care fiecare protagonist rămâne solid ancorat pe poziţiile sale, o fracţiune a opiniei arabe se teme că starea de nonbeligeranţă va conduce, până la urmă, la o recunoaştere a Israelului. Ministrul iordanian al Informaţiei, Salah Abu Zayd, într-un interviu publicat în

Le Monde la 20 septembrie, îi linişteşte pe toţi. Sfârşitul stării de război nu este valabil, spune el, decât pentru prima fază a luptei contra Israelului. Heykal nu umblă cu atâtea mânuşi: „Regresul [înfrângerea din iunie] a făcut inevitabilă desfăşurarea luptei arabe în două etape, care nu pot fi contopite într-una singură. Trebuie, mai întâi, să se elimine efectele agresiunii de la 5 iunie şi, apoi, să se revină la cauza dintâi a lumii arabe, Palestina. Acţiunea politică nu va fi utilizată decât în prima etapă”[50]. Aceste declaraţii îi încredinţează pe israelieni că lumea arabă nu s-a schimbat deloc în atitudinea faţă de ei.

De la jumătatea lui noiembrie 1967, egiptenii înăspresc tonul. Ei au sentimentul că forţele lor armate şi-au revenit din şocul de acum cinci luni şi că pot renunţa la opţiunea diplomatică. Pentru prima oară de la Khartoum, purtătorii de cuvânt încep să reconsidere necesitatea „unei soluţii militare” pentru redobândirea teritoriilor pierdute. Comentatorii explică schimbarea prin faptul că principiul unei rezolvări politice nu fusese acceptat decât din raţiuni tactice: „Din iunie până în noiembrie, Republica Arabă Unită a păstrat tăcerea. O dată ce poziţiile defensive au fost refăcute, RAU a declarat că principiul unei soluţionări politice era exclus.” Heykal afirmă că această perioadă de răgaz a fost folosită din plin — a reîntărit solidaritatea arabă, le-a permis să se restabilească în urma şocului înfrângerii, să influenţeze opinia publică mondială şi să arate ostilitate faţă de Statele Unite.. Nu mai era mult până la război. Heykal scria, în *El Ahram*, că „după toate aparenţele, vom avea de înfruntat un război lung şi dificil. Aceasta este o decizie pe care trebuie s-o anunţăm fără teamă întregii lumi, atâta vreme cât o parte din teritoriul nostru rămâne captivă a ocupaţiei inamice. Încheierea păcii ar echivala cu o capitulare.”

Totuşi această politică de extremă fermitate se vede infirmată prin acceptarea de către Egipt şi Iordania, dar nu şi de către Siria, a Rezoluţiei 242 a Naţiunilor Unite, din data de 22 noiembrie 1967, care anulează în esenţă triplul refuz de la Khartoum. Textul stipulează, în principal: (a) retragerea Israelului din/de pe teritoriile ocupate; (b) sfârşitul oricărei stări de război şi recunoaşterea suveranităţii şi a independenţei politice ale fiecărui stat din regiune şi a dreptului lor de a trăi în pace, în interiorul unor frontiere sigure şi recunoscute, la adăpost de ameninţări sau de acte de forţă; (c) garantarea libertăţii navigării în apele internaţionale; (d) realizarea unei reglementări corecte a problemei refugiaţilor.

Nasser şi Hussein aderă la rezoluţia Naţiunilor Unite, care le oferă o întoarcere la integralitatea teritorială fără a fi nevoiţi să recunoască *de jure* statul evreu. Însă textul, savant dozat, conţine o insuficienţă şi o ambiguitate voite, care, dacă permit exprimarea adeziunii majorităţii protagoniştilor, minează profund aplicarea sa. Problema palestiniană nu este o „problemă de refugiaţi", cum o indică Rezoluţia 242, ci a unui popor care îşi reclamă independenţa. Cât despre ambiguitate, aceasta rezidă în versiunea engleză a textului rezoluţiei care vorbeşte **nu despre evacuarea teritoriilor, ceea ce ar lăsa să se înţeleagă ansamblul teritoriilor cucerite, ci despre evacuarea „teritoriilor ocupate"** (*withdrawal of Israel armed forces* ***from territories*** *occupied in the recent conflict*), ceea ce israelienii interpretează ca referindu-se la o parte a teritoriilor şi nu a teritoriilor în întregime, deşi versiunile oficiale în limbile franceză, rusă şi spaniolă precizează exigenţa impusă Israelului.

În orice caz, Nasser s-a raliat Rezoluţiei de la 22 noiembrie şi, cu excepţia războiului de uzură (1969–1970), el

nu va înceta să se declare favorabil negocierii, cu condiţia ca ipoteca de ocupaţie să fie ridicată în prealabil. Cu toate acestea, la numai o zi după adoptarea rezoluţiei de către Consiliul de Securitate, Nasser afirmă: „Există un principiu fundamental în care cred şi asupra căruia nu-mi voi schimba niciodată convingerea: Ceea ce este luat cu forţa nu poate fi recâştigat decât prin forţă. Este o regulă.” *Raisul* continuă: „Noi trebuie să mergem mai departe cu pregătirile noastre, ca să putem trece la ofensivă [...]. Vom ataca pentru a ne elibera teritoriul pe care inamicul ni l-a ocupat. Acesta este dreptul nostru legitim...”

Cum se poate înţelege politica oscilantă a *Raisului*? Este un om al discursului cu două sensuri? Vechiul său rival, Ben Gurion, spune despre el: „Nasser? Un om de stat, da. Însă mare mincinos.”[51] Oare încearcă el ca, prin doze homeopatice, să pregătească treptat lumea arabă pentru recunoaşterea Israelului, acceptând rezoluţiile ONU? Vrea, oare, să calmeze intransigenţii din lumea arabă şi palestinienii, care nu contenesc să-l ocărască pentru lipsa lui de energie, chit că n-o face decât pentru a-şi etala atuurile la momentul potrivit? *Raisul* este conştient de drepturile poporului palestinian, cu atât mai mult cu cât el nu se află în poziţia incomodă a regelui Hussein. Suveranul haşemit este condamnat, prin situarea geostrategică a statului său, la o permanentă echilibristică. Dimpotrivă, Nasser a pus sub „libertate supravegheată” antena de transmisie din Cairo a Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei. El nu are de ce se teme, aşadar, chiar dacă liderii palestinieni au devenit foarte populari în rândul tineretului egiptean.

Nasser ridică ambiguitatea politică la rang de artă, cu o măiestrie încă necunoscută până acum. Diplomaţia de tip pendul a uriaşului lumii arabe oscilează între o politică de

refuz a Israelului, care îi deschide perspectivele panarabice, şi polul „conciliant”, de *realpolitik*, care se sprijină pe o „egiptianitate”, pentru care el are meritul de a fi atras susţinerea Occidentului. Fără îndoială, Nasser caută în mod confuz sfârşitul conflictului cu Israelul, rămânând mereu incapabil de a se resemna să încheie o pace separată. Fără îndoială, se teme, de asemenea, după ce a fost ridicat în vârful lumii arabe, să nu fie surghiunit între vasali. Mai este oare de mirare dacă această politică de o „geometrie variabilă”, alcătuită din demagogie şi realism, potrivit interlocutorilor şi linguşitorilor, nu ajunge decât la un impas?

Apariţia problemei palestiniene

Până la Războiul de Şase Zile, palestinienii sunt actori muţi ai propriei istorii. Începând din 1948, lumea arabă se proclamă de partea lor. Totuşi, între realitatea vorbelor şi cea a faptelor, distanţa este uneori păstrată cu stricteţe. Spoliaţi de drepturile lor naţionale de către sionişti, palestinienii reprezintă oficial „cauza sfântă a lumii arabe” Însă, regimurile din Cairo, Damasc şi Amman profită de pe urma sorţii lor tragice. În 1950, Regatul Haşemit şi-a extins suveranitatea asupra ţinuturilor prospere ale palestinienilor — a pus stăpânire pe Ierusalimul de Est şi pe Cisiordania, teritorii care ar fi trebuit să facă parte dintr-un stat palestinian, dacă planul de împărţire al Naţiunilor Unite din 1947 ar fi fost acceptat de către guvernele arabe. Hussein a redus la tăcere aspiraţiile naţionale palestiniene ducând o politică de „iordanizare” a populaţiei. Cât despre Egipt şi Siria, amândouă s-au folosit cu cel mai mare cinism de atuul palestinian în vederea evoluţiei propriilor

interese. Până la criza politică din mai, Nasser ţine în frâu cu mână de fier comandourile palestiniene care se află pe fâşia Gaza şi le împiedică să aţâţe conflictul cu Israelul. Apoi, în momentul în care preşedintele egiptean se lansează într-o politică de intimidare faţă de statul evreu, el mai slăbeşte întrucâtva frâiele naţionaliştilor palestinieni şi-i autorizează să efectueze raiduri împotriva inamicului sionist. Sirienii, care întreţin un mare număr de *fedaini*, se folosesc şi ei de palestinieni pentru a lovi în Iordania, cu care Damascul întreţine relaţii execrabile. Le ordonă *fedainilor* să-şi îndrepte operaţiunile împotriva Israelului începând de la frontiera iordaniană, în speranţa că israelienii vor porni în raiduri de pedeapsă contra regimului de la Amman. Din toate părţile rezistenţa palestiniană se vede instrumentalizată în scopuri total străine de războiul de eliberare naţională pe care vrea să-l ducă.

Războiul din iunie va modifica radical această situaţie — în decurs de câteva zile, populaţia din Cisiordania şi din Gaza se trezeşte sub dominaţie israeliană, în vreme ce trei sute de mii de palestinieni aleg calea exilului, mai degrabă decât să trăiască sub jugul inamicilor. După momentul de şoc, capii rezistenţei palestiniene realizează că înfrângerea arabă s-ar putea dovedi instrumentul eliberării lor. Faţă de puterea de la Amman, palestinienii nu se mai găsesc în poziţie de vasalitate, ci de concurenţă sau de rivalitate. Palestinienii îşi revendică statul lor, inclusiv teritoriile pe care se exercitase, până la 5 iunie 1967, suveranitatea iordaniană. Pe lângă Palestina „uzurpată” în 1948, se adaugă Cisiordania ocupată de către israelieni.

Ocupaţia israeliană lezează sentimentul naţional palestinian, atât al celor care au rămas pe malul de vest al Iordanului, cât şi al celor care au ales fuga din faţa ocupantului. Procesul de „iordanizare” s-a întrerupt dintr-o

dată. Rod al ocupaţiei sau al exilului, a sosit ceasul trezirii conştiinţei naţionale. Rezistenţa îşi descoperă cel mai larg sprijin în lagărele de refugiaţi din Iordania şi Liban. Exodul miilor de palestinieni alimentează rezervele de oameni ale organizaţiilor palestiniene, care se consolidează şi se înmulţesc. Strategia războiului popular şi refuzul soluţiilor negociate sunt punctele de consens ale diasporei palestiniene. Din luna august, Fatah îşi reia operaţiunile, împreună cu AEP (Armata de Eliberare a Palestinei), cu FPEP (Frontul Popular de Eliberare a Palestinei) condus de Georges Habash, şi cu FDPEP (Frontul Democratic Popular de Eliberare a Palestinei) condus de Nayef Hawathmey... Trupele de comando palestiniene lovesc în teritoriile ocupate şi, câteodată, chiar în Israel. Israelienii răspund prin represalii împotriva Iordaniei, care serveşte drept bază pentru gherilă. Aceste operaţiuni punitive îl determină pe suveranul haşemit să limiteze acţiunile *fedainilor*. Însă problema palestiniană abia de acum începe. Regatul devine, în pofida voinţei sale, principala bază a *fedainilor*. Aceştia îşi găsesc un sprijin larg din partea populaţiei, compusă mai mult de 60% din palestinieni. Raportul de forţe între gherilă şi dinastia haşemită evoluează: în faţa slăbiciunii regatului, organizaţiile de rezistenţă vor constitui, curând, un stat în stat.

Situaţia teritoriilor ocupate, dimpotrivă, este dificilă pentru mişcarea palestiniană. Din pricina lipsei de colaborare între elitele sale, împărţite între sentimentul naţional şi devotamentul pentru rege, israelienii reuşesc să anihileze rapid reţelele organizaţiilor palestiniene. În Gaza, condiţiile sunt ceva mai favorabile — densitatea unei populaţii cu o conştiinţă trează oferă un teren fertil activiştilor.

Conferinţa de la Khartoum, de la 31 august până la 2 septembrie, este ocazia ridicării unei bariere între Shukeiri,

reprezentantul OEP, şi Arabia Saudită, Tunisia şi Maroc, ţări care resping orice participare a organizaţiei palestiniene şi solicită desfiinţarea acesteia. Shukeiri declară atunci că aceste ţări voiau, înlăturându-l de la lucrările conferinţei, „să lichideze, încă o dată, problema palestiniană". El aminteşte că Fatah, care s-a înfiinţat în 1965, a fost o reacţie nu atât faţă de inamicul israelian, cât faţă de lumea arabă care a „trădat" cauza palestiniană. Până la urmă, Shukeiri rămâne la Khartoum, mai puţin la sesiunea de închidere. Atunci când regele Hussein ia cuvântul pentru a apăra opţiunea politică, în scopul de a elibera Cisiordania, Shukeiri îl întrerupe. Poporul palestinian şi numai el îşi poate determina formele prin care îşi va duce lupta, lupta sa, declară el sentenţios în faţa liderilor arabi. La 1 septembrie, liderul palestinian care, înainte de Războiul de Şase Zile, urla, de-a dreptul isteric, cerând moartea israelienilor, părăseşte conferinţa furios: şefii de stat au refuzat să ratifice abordarea sa în problema palestiniană, iar OEP nu a fost recunoscută ca „proprietara exclusivă a cauzei palestiniene"

Totuşi, acest semieşec maschează faptul că rezistenţa palestiniană este pe cale de a se afirma ca o entitate, aparte de întreaga lume arabă. Regelui Hussein, care solicită încetarea acţiunilor *fedainilor* pentru că nu este în stare să se apere de represalii, nu i se dă satisfacţie. Incapabilă să tranşeze fondul problemei, conferinţa nu are altă soluţie decât să-i lase fiecărei ţări grija de a adopta propria politică în ceea ce priveşte acţiunile de gherilă. La scurtă vreme după Khartoum, regele Hussein, într-un interviu acordat la Radio Amman, la 4 septembrie, spune: „Mi-am exprimat clar părerea în faţa liderilor arabi. Despre operaţiunile *fedainilor* s-a dovedit că, pe de-o parte, rezultatele lor pozitive sunt foarte limitate, iar, pe de altă parte,

au reprezentat unul dintre pretextele majore ale inamicului pentru a ne ataca. Eu consider că e o crimă ca organizaţiile să-i trimită pe aşa-zişii *fedaini* să comită acţiuni ce vor da inamicului motivul de a-şi înăspri stăpânirea asupra fraţilor şi fiilor noştri din Cisiordania..."

În sânul lumii arabe, ca şi în teritoriile ocupate, situaţia este complexă: ocupaţia israeliană în Cisiordania şi în Gaza, creşterea forţelor palestiniene şi „insistenţa" de la Khartoum asupra „drepturilor palestinienilor" suscită discuţii asupra eventualei înfiinţări a acestui stat. Iordania, ca şi o fracţiune a locuitorilor din Cisiordania, resping ideea. Ei doresc restabilirea suveranităţii haşemite asupra teritoriilor cucerite de către Israel şi refuză ferm ideea unui stat palestinian. În sânul populaţiei care trăieşte sub jugul ocupaţiei, cei care apără drepturile monarhiei nu vor, în totalitate, să revină la situaţia anterioară, în care Iordania era, de fapt, condusă de către politicienii de pe malul de est. Ei cer, în caz de întoarcere la monarhie, o democratizare a regimului. Mare parte din populaţia Cisiordaniei şi a Gazei, ca şi palestinienii care au apucat pe drumul exilului, văd acum ocazia de a se elibera de sub apăsătoarea tutelă iordaniană şi egipteană. Ocupaţia îi amăgeşte să întrevadă un termen, o posibilitate de a atinge o veritabilă independenţă naţională. În lumea arabă, două păreri se înfruntă: unii, în numele panarabismului şi al unităţii arabe, refuză crearea unui naţionalism arab suplimentar, element de discordie. Alţii văd în viitorul stat palestinian rezolvarea conflictului cu Israelul. Iată de ce, după război, problema viitorului „Palestinei" nu este, cu siguranţă, de actualitate, cel puţin pentru cei în principal interesaţi. Fără îndoială, nici israelienii, îmbătaţi de victoria lor, nici arabii, încă traumatizaţi de înfrângere, nu realizează că un proces istoric tocmai începe. Cu toate acestea, problema palestiniană

îşi schimbă natura: nu mai este vorba despre o simplă problemă a „refugiaţilor”, ci despre un popor care aşteaptă să obţină despăgubiri. Pământul lor le-a fost „furat”, drepturile încălcate, iar ei cer ceea ce consideră că li se datorează: Palestina, de la Mediterana la Iordan, şi se resemnează din ce în ce mai puţin cu alegerea care li s-a acordat, de a trăi ca străini în propria lor ţară sau în exil, „manipulaţi de către fraţii lor arabi”

După momentul retragerii, vine vremea reorganizării. Mişcarea palestiniană intră într-o perioadă de mutaţie — în vreme ce rezistenţa cunoaşte o plină fază de expansiune, OEP traversează o criză profundă. Întemeiată de către statele arabe, în 1964, legată de acestea, mişcarea este discreditată prin înfrângere. În decembrie 1967, Shukeiri demisionează, iar organizaţia sa se transformă: devine „cadrul” general al unităţii naţionale, ceea ce nu împiedică nici proliferarea organizaţiilor de rezistenţă, nici foarte larga lor autonomie. Lupta armată se intensifică. Incidentele la frontiera iordaniană cu Israelul se înmulţesc: numărul lor trece de la 97 în 1967 (după iunie), la 916 în 1968, 2 432 în 1969 şi 1 887 până în august 1970[52]. Aceste acţiuni conferă un anumit prestigiu rezistenţei, care vede în decurs de doi ani — din 1968 până în 1970 — cum i se înzeceşte efectivul[53]. În fundal, programa politică a rezistenţei se precizează. Nu mai este vorba despre a „arunca evreii în mare” sau de a nu autoriza decât evreii „indigeni” să rămână în viitoarea Palestina. În 1968, Fatah face cunoscut proiectul său despre un stat democratic, în care musulmani, creştini şi evrei vor trăi în deplină egalitate. În 1969, este rândul Consiliului Naţional Palestinian, care îndeplineşte funcţia de „parlament”, să adopte programul pentru o Palestină revoluţionară, democratică şi laică, sub influenţa lui Yasser Arafat, care devine cârmaciul OEP.

Demonii supralicitării care tulbură rezistenţa, în tandem cu intransigenţa israeliană, dau naştere unei radicalizări a organizaţiilor palestiniene. Disperarea îi împinge să utilizeze metode teroriste pentru a-şi face ascultate revendicările. La 23 iulie 1968, FPEP, condus de Georges Habash, deturnează din capitala algeriană un avion al companiei El Al. Pentru prima şi ultima oară, israelienii cedează cererilor piraţilor aerului. Acţiunile teroriste se înmulţesc, atât în Orientul Mijlociu cât şi în alte părţi, în vreme ce serviciile de informaţii israeliene se angajează într-o bătălie necruţătoare contra activiştilor palestinieni. Devenită principalul câmp de luptă între forţele israeliene şi *fedaini*, Iordania se prăbuşeşte lent, dar inexorabil în război. Regele, simţind că tronul său se clatină, decide să înfrâneze comandourile palestiniene. Confruntările sângeroase, din septembrie 1970, se soldează cu înfrângerea *fedainilor*, din care o parte va emigra în Liban. Activismul lor rupe fragilul echilibru religios şi comunitar pe care se bizuie Ţara Cedrilor, care devine un câmp închis al înfruntărilor din Orientul Mijlociu. Războiul civil libano-palestinian, care izbucneşte în 1975, va conduce, sub presiunea conjugată a israelienilor şi a sirienilor, la înlănţuirea provizorie a rezistenţei. Revoluţionară şi mesianică, OEP culege roadele amare ale unei linii politice nerealiste.

Aceasta nu înseamnă că una dintre consecinţele marcante ale Războiului de Şase Zile nu constă în afirmarea problemei palestiniene. Conflictul şi-a schimbat axa: refuzul arab de a recunoaşte existenţa statului Israel este suplinit de către refuzul israelian de a recunoaşte drepturile naţionale ale palestinienilor. În aceasta rezidă scindarea din luna iunie: dintr-un război clasic între state-naţiuni, conflictul arabo-israelian se preschimbă în război de eliberare naţională. Caz rar întâlnit în istorie, victoria unui

naţionalism niciodată n-a semnificat într-atât excluderea altuia. Reculul istoric ne îngăduie să apreciem magistrala eroare comisă de arabi refuzând planul de împărţire propus de Naţiunile Unite în 1947, acceptat de către evrei, plan care i-ar fi făcut parte şi unui stat palestinian.

Reculul arată de asemenea că ocupaţia israeliană este, în mod paradoxal, o şansă pentru mişcarea palestiniană. Temeiurile suveranităţii egiptene asupra fâşiei Gaza şi asupra Cisiordaniei au fost radiate în iunie 1967. Palestina, o dată „eliberată", nu va putea, în mod legitim, decât să revină locuitorilor săi. Cât despre rezistenţă, ea a ieşit, la momentul oportun, considerabil mai întărită din Războiul de Şase Zile. Desprinzându-se de sub tutela ţărilor arabe, a devenit unicul reprezentant al poporului palestinian. Câştigându-şi autonomia, luptând cu arma în mână împotriva Israelului, impunându-se în tabăra arabă ca un interlocutor faţă de care toţi erau îndatoraţi, mişcarea naţională palestiniană declanşează lungul marş spre recunoaşterea de către comunitatea internaţională a dreptului său la autodeterminare. Depinde de palestinieni să ridice ipoteca, una dintre cele mai grele, care apasă asupra aspiraţiilor lor naţionale, respectiv ipoteca israeliană. Va fi nevoie de încă 20 de ani pentru ca revolta — *Intifada* — din teritoriile ocupate, care începe în decembrie 1987, să precipite evoluţia situaţiei.

Această „revoluţie a pietrelor" (traducerea literală pentru *Intifada*), la care nimeni nu se aştepta, zdruncină brutal şi pentru multă vreme Cisiordania şi Gaza. Mai mult decât atât, face să explodeze mitul „ocupaţiei blânde" în care se complăcea opinia publică israeliană. Incapabili s-o îmblânzească, soldaţii statului evreu încearcă zadarnic s-o înăbuşe. Pe măsură ce se lungeşte lista morţilor şi *Intifada* pierde, opinia publică israeliană se cristalizează. O parte,

atrasă de calea intransigenţei, se erijează în avocatul „transferului", care ar consta în evacuarea forţată a palestinienilor spre Iordania. Cu toate acestea, majoritatea israelienilor încep să conştientizeze situaţia palestiniană şi se declară (în sondaje) favorabilă deschiderii unui dialog cu OEP, prin care să se medieze garanţiile în privinţa securităţii ţării lor. Această evoluţie merge în paralel cu ofensiva diplomatică a centralei palestiniene. La 14 noiembrie 1988, OEP proclamă, în Alger, crearea absolut teoretică a unui stat palestinian independent. Ca un ecou cu douăzeci şi unu de ani întârziere la Rezoluţia 242 a Naţiunilor Unite de la 22 noiembrie 1967, centrala palestiniană recunoaşte implicit dreptul la existenţă al Israelului. Mai mult decât atât, OEP se declară gata să înceapă un dialog imediat şi fără condiţii cu responsabilii statului evreu. Această politică de mână întinsă din partea OEP dă rezultate rapide: ultimele obstacole în instaurarea unui dialog oficial cu Statele Unite s-au înlăturat, zeci de ţări recunosc noul şi încă teoreticul stat palestinian, Yasser Arafat este primit în lumea întreagă cu onorurile datorate unui şef de stat. În timp ce OEP zboară dintr-o victorie diplomatică într-alta, Israelul se trezeşte profund izolat. Imaginile represiunii *Intifadei* au şocat opinia publică occidentală, care denunţă brutalitatea. Unii dintre cei mai fideli prieteni ai statului evreu imploră guvernul de la Ierusalim să urmeze toate căile păcii, inclusiv cu OEP. În faţa acestor presiuni internaţionale, emisarii israelieni străbat pământul din Japonia până în Egipt, din Franţa până în Statele Unite, în speranţa utopică de a găsi înţelegere la interlocutorii lor. Însă argumentul supravieţuirii Israelului nu mai cântăreşte nimic în faţa violărilor cotidiene ale drepturilor omului în teritoriile ocupate.

Prin caracterul său popular şi ireversibil, *Intifada* a arătat zădărnicia tuturor succeslor militare israeliene. Aceasta constituie una din ultimele verigi ale protestului început la 5 iunie 1967. După ce a cunoscut chinurile morţii ocupaţiei sau exilului şi a îndurat sângeroasa represiune iordaniană în 1970, rezistenţa palestiniană nu se va instala în Liban. Acolo, Yasser Arafat şi cei mai devotaţi soldaţi ai săi vor supravieţui *in extremis* dizidenţei aţâţate de către Siria, înainte de a fi provizoriu alungaţi din Beirut de către atacul israelian din 1982. *Intifada* va avea drept efect inversarea situaţiei. Aceasta oferă ferma speranţă că la sfârşitul ocupaţiei israeliene, dreptul la autodeterminare al palestinienilor va putea, în cele din urmă, să vadă lumina zilei.

POLITICA ISRAELIANĂ DE DUPĂ RĂZBOI

Politica israeliană

Războiul de Şase Zile seamănă cu miracolul descris în *Biblie*, atunci când zidurile Ierihonului se prăbuşesc la sunetul trâmbiţelor. O dată trecut momentul de euforie, guvernul de coaliţie naţională înfruntă cea mai mare dintre sfidările aduse: să înfrângă, în sfârşit, refuzul arab, adică să concretizeze victoria militară pe plan diplomatic. Însă istoria israeliană arată că este, uneori, mai dificil de depăşit marile victorii decât marile înfrângeri.

În perioada imediat de după război, cu excepţia câtorva voci, clasa politică israeliană este optimistă în ceea ce priveşte o reglementare pe cale paşnică a diferendului. Inamicul a îngenuncheat şi este suficient să aştepte momentul când se vor întâlni la masa negocierilor, pentru a începe discuţiile de fond. La 12 iunie, la două zile după încheierea ostilităţilor, prim-ministrul Levi Eskhol, de la înălţimea Knessetului lansează un apel la dialog: „A fost creată o nouă situaţie care poate servi drept punct de plecare în negocierile directe [...]. Poate că liderii arabi îşi vor susţine politica lor [...]. Poate că vor realiza beneficiile pe care fiecare le-ar putea obţine dintr-un climat de cooperare” La 19 iunie, la Naţiunile Unite, Abba Eban, ministrul de Externe, exprimă aceeaşi părere: „De-a lungul negocierilor libere cu fiecare dintre vecinii noştri, noi vom propune soluţii corecte şi durabile, în avantajul nostru reciproc...” În

aceeaşi zi, scrie în *Memoriile* sale generalul Rabin, guvernul israelian adoptă, în secret, o rezoluţie. Aceasta prevede ca, în schimbul unui tratat de pace, Israelul să-şi retragă trupele în poziţiile de la 5 iunie, pe frontiera Sinaiului şi a lacului Tiberiada, sub rezerva măsurilor destinate să garanteze libera trecere prin Strâmtoarea Tiran şi pe Canalul Suez, precum şi securitatea regiunii situate pe înălţimile Platoului Golan. Rămâneau Cisiordania şi fâşia Gaza care, împreună cu problema refugiaţilor, aveau să facă obiectul unei examinări separate. În luna august, guvernul lui Levi Eskhol va abandona această propunere de pace.

La 30 iulie, guvernul decide în unanimitate că Israelul nu se va retrage de pe liniile armistiţiului fără negocieri directe cu arabii. La 14 august, cu două săptămâni înainte de conferinţa de la Khartoum, Abba Eban repetă poziţia israeliană. El adaugă că „guvernul israelian este în discuţii active pentru a stabili condiţiile israeliene la încheierea unui ţratat de pace cu vecinii săi [...] prudenţa, continuă el, dictează ca punctele sale de vedere în problemele teritoriale să nu fie aduse la cunoştinţa publicului larg” Totuşi, în discuţiile particulare, ministrul de Externe destăinuie că Israelul vrea să obţină de la Egipt, prin intermediul negocierilor directe, libera trecere prin Canalul Suez şi prin Strâmtoarea Tiran şi demilitarizarea Sinaiului.

La atitudinea de „nici pace, nici război” a lumii arabe, guvernul israelian răspunde printr-o politică de refuz al frontierelor de dinainte de ostilităţi, apreciate ca fiind prea periculoase. Obiectivul constă în a face tot posibilul pentru ca sentimentul de asfixie, de distrugere iminentă să nu mai poată reapărea. Încă de la sfârşitul Războiului de Şase Zile, Moshe Dayan propune stabilirea unei noi hărţi, pe baza unui principiu: să nu cedeze teritoriile decât în schimbul păcii. Ceea ce vrea să însemne că vor administra teritoriile

cucerite fără a le anexa Israelului. În mod ironic, dacă guvernul, ca majoritatea populaţiei înclină pentru fermitate, incarnată până în acest moment de către David Ben Gurion, fostul lider, şi el, la rândul lui, a evoluat începând din iunie 1967. Într-un interviu acordat ziarului *Nouvel Observateur*[54], el afirmă: „În schimbul păcii, noi trebuie să evacuăm ***toate teritoriile cucerite*** în iunie 1967, cu excepţia Ierusalimului şi a Platoului Golan. Este suficient spaţiu, ca şi înainte de Războiul de Şase Zile, pentru a-i putea primi pe toţi viitorii imigranţi evrei şi aceasta este tot ce contează” Însă fondatorul statului Israel nu mai este ascultat. Venise timpul intransigenţei.

Khartoum şi după

Victoria militară nu este urmată de nici o manifestare diplomatică pozitivă. Umilinţa arabă conjugată cu lipsa bunăvoinţei din partea statului evreu limitează şansele de a ajunge la o soluţionare paşnică. Într-adevăr, inversând raporturile de forţă, Războiul de Şase Zile a modificat profund sentimentul israelian. Până atunci, evreii se simţeau înghesuiţi în „fortăreaţa” lor, într-un fel „închişi în ghetoul” din Orientul Mijlociu. Mulţumită victoriei din iunie, nu doar că Tel Aviv-ul nu se mai află la 20 de kilometri distanţă de tunurile iordaniene, că artileria siriană nu mai bombardează *kibbutz*-urile din valea Iordanului şi că egiptenii nu-i mai pot ataca din Gaza, ci, pentru prima oară, israelienii sunt cei care au pâinea şi cuţitul: Damascul le este la îndemână, iar Cairo a devenit tangibil. Importanţa strategică plasează Israelul la adăpost de surprizele neplăcute. Statul evreu nu mai concepe să cerşească umil recunoaşterea sa din partea arabilor. Convingerea cvasiunanimă a

israelienilor constă în a-şi considera problema de securitate ca rezolvată: invincibilitatea armatei evreieşti, greutatea strategică dobândită şi slăbiciunea militară a adversarului fac din orice eventual atac al inamicului o tentativă sinucigaşă, fiind condamnat dinainte la eşec.

Israelul se descoperă dintr-o dată puterea dominantă în Orientul Mijlociu. Unda de şoc creată prin victoria militară a străbătut în profunzime poporul şi clasa politică. Guvernul este divizat în ceea ce priveşte politica de urmat. *Summit*-ul lumii arabe din capitala sudaneză este ca o anafură pentru israelieni. Ierusalimul se adăposteşte în spatele celor trei „NU" de la Khartoum (nu păcii, recunoaşterii Israelului şi negocierii cu Israelul), pentru a nu reţine decât intransigenţa inamicilor săi. Aceasta are indiscutabil meritul de a evita orice disensiune în rândurile executivului. În plus, pentru a preîntâmpina orice ameninţare de dezintegrare a coaliţiei naţionale, guvernul hotărăşte să respingă orice propunere care n-ar conveni facţiunilor socialistă (Mapam) şi de dreapta (Gahal). Imobilismul triumfă. La 3 septembrie, prim-ministrul „regretă" oficial rezoluţiile de la Khartoum, care „au făcut pacea şi mai îndepărtată. În faţa intenţiilor agresive ale şefilor de stat arabi, continuă el, [...] noi rămânem fermi în politica noastră [...]". Abba Eban, luând cuvântul la Adunarea Generală a Naţiunilor Unite, la 25 septembrie, constată că: „Insistenţa noastră pentru negocieri directe nu este o problemă de procedură... Un refuz de a negocia este identic cu un refuz de a trăi în pace." Totuşi, o lectură mai atentă a rezoluţiilor finale şi a atitudinii părţilor implicate ar fi arătat reechilibrarea forţelor în sânul lumii arabe, în favoarea moderaţilor. Tonul mai conciliant al lui Nasser şi renegarea sa de către intransigenţi demonstrau că Damascul făcea nazuri la conferinţă, că OEP refuza să ratifice rezoluţiile şi

că Algerul îşi arăta nemulţumirea. Însă, în mod vizibil, israelienii, în această vară a anului 1967, nu dau atenţie acestor subtilităţi bizantine.

De la Khartoum, văzând că inamicul nu se va îndupleca la o recunoaştere *de jure* a Israelului, miniştrii statului evreu fac publice analizele lor, discordante: Iigal Allon privilegiază opţiunea strategică, potrivit căreia frontierele Israelului trebuie să fie trasate conform nevoii sale de securitate. Moshe Dayan lansează ideea unui tratat de pace cu Iordania, prin termenii căruia monarhia haşemită ar exercita autoritatea administrativă asupra Cisiordaniei, în vreme ce Israelul ar păstra controlul militar. Ministrul fără portofoliu al dreptei (Gahal), Menahem Begin, predică implantarea de colonii evreieşti în teritoriile ocupate. Chiar în sânul Partidului Laburist, membrii sunt împărţiţi între „porumbei" şi „şoimi" În faţa etalării unor asemenea divergenţe, tendinţa generală înclină spre un *statu-quo* strategic avantajos, în loc de un eventual tratat de pace, veritabilă dinamită între partidele politice israeliene, dacă nu chiar între membrii aceluiaşi partid.

Însă, dacă pentru ei frontierele sunt, din punct de vedere strategic, ideale, pentru inamic sunt inacceptabile: „Forţele israeliene se află acum la aproape 60 de kilometri, o distanţă uşor de străbătut, de Damasc, şi există slabe şanse ca sirienii să accepte această poziţie ca bază a păcii", observă ministrul Apărării. „Noi trebuie să ne pregătim pentru un conflict de lungă durată", concluzionează Moshe Dayan. Totuşi, marea majoritate a israelienilor nu sunt nicidecum nemulţumiţi de politica de imobilism a statului evreu. În afară de avantajul strategic şi de stabilitatea politică pe care le-o oferă noul *statu-quo*, israelienii sunt convinşi că roata Istoriei se învârte în favoarea lor. De acum înainte, timpul se scurge profitabil pentru ei. Arabii

vor sfârşi prin a înţelege, cred ei, că nu au altă soluţie decât să recunoască statul Israel. Această concepţie „educativă” se sprijină pe o doză de dispreţ faţă de adversar, care se presupune că nu pricepe decât „limbajul forţei” După cum declară generalul Weizmann, „războiul nu-i pentru arabi” Conflictele din 1956 şi din 1967 i-au încredinţat pe mulţi israelieni că orice operaţiune militară, printr-un tainic determinism istoric, se întoarce, până la urmă, în mod necesar în favoarea lor. Acest sentiment de invincibilitate îşi găseşte sprijinul, adesea, într-un psihologism primar, potrivit căruia solidaritatea în rândurile armatelor arabe este atât de fragilă încât trupele se destramă de îndată ce bătălia capătă amploare. Chiar presupunând că arabii ar fi atât de fără minte încât să se lanseze într-un atac, serviciile de informaţii ale statului evreu, cu reputaţie de infailibile, vor şti să le întindă curse pe care inamicii nu le vor observa. Răpirea lui Eichmann din Argentina, în 1960, cariera spionului Elie Cohen în sânul puterii siriene, atacul-surpriză de la 5 iunie şi, mai târziu, în decembrie 1969, răpirea vedetelor de la Cherbourg chiar de sub nasul autorităţilor franceze sunt tot atâtea confirmări ale ideii că serviciul de informaţii israelian ar fi „cel mai bun din lume” Fără să se teamă nici de conflict militar, nici de boicot economic după eşecul „armei petrolului”, israelienii îşi închipuie că n-au de ce să-şi facă vreo grijă în legătură cu securitatea ţării.

În privinţa palestinienilor, ei cred că aceştia se vor resemna cu soarta lor. Creşterea nivelului de trai şi de educaţie le va compensa frustrarea politică. Aceasta este o dovadă că israelienii au uitat puţin cam prea curând că ocuparea teritoriilor tulbură datele de bază ale problemei palestiniene. Aproape întreaga populaţie din zona Platoului Golan, cu excepţia druzilor, respectiv în jur de 120 000

de persoane, a fugit alăturându-se armatei siriene în timpul războiului. Exilul palestinienilor din Cisiordania a fost încă şi mai masiv — între lunile iunie şi septembrie, 200 000 de persoane au preferat să treacă Iordanul decât să îndure jugul israelian. Printre ei, aproape jumătate sunt de două ori refugiaţi, fiindcă se instalaseră în Cisiordania abia în 1948. Apelurile suveranului haşemit, cerând populaţiei să rămână pe loc, n-au fost ascultate.

În teritoriile acestea, se instaurase un guvern militar încă de la începutul ocupaţiei. Moshe Dayan a aplicat o politică de „punţi deschise" între Cisiordania şi Iordania, pentru ca nemulţumirea palestiniană să fie întrucâtva depresurizată prin „supapa" reprezentată de schimburile cu Regatul Haşemit. Este pentru prima oară când există o frontieră permeabilă între un teritoriu din mâinile israelienilor şi o ţară arabă. În paralel, se ridică şi nişte bariere între statul evreu şi teritoriile cucerite. După şocul înfrângerii, rezistenţa palestiniană se reorganizează. Potrivit analizei efectuate de către Fatah, impregnată de marxism şi de guevarismul la modă în epocă, noua situaţie se înrudeşte cu un război revoluţionar: largi segmente din populaţia palestiniană sunt supuse „imperialismului" israelian. Oameni şi material de luptă pătrund în Cisiordania, iar *fedainii* comit acţiuni de comando atât în teritoriile ocupate cât şi în interiorul Israelului. Pentru a le pune capăt, Moshe Dayan preconizează, în afară de represiune, limitarea la maximum a interferenţelor cu populaţia arabă, în aşa fel încât să nu întărâte resentimentele populaţiei din Cisiordania şi din Gaza. Această politică de mână de fier în mănuşă de catifea dă rezultate: într-un interval de numai câteva săptămâni, aproape toate celulele organizaţiilor palestiniene sunt detectate de către autorităţile israeliene, iar membrii lor sunt închişi. Ceasul cel mare al Fatahului nu sunase încă.

În rândul populaţiei din Cisiordania şi din Gaza, simpatia faţă de acţiunile *fedainilor* pare să se cantoneze în principal la nivel teoretic, fără a se traduce într-o susţinere operaţională.

Oscilând între tentaţia pragmatismului şi conservarea unităţii sale, între demonii supralicitării şi exigenţele de moderaţie, guvernul israelian îşi înăspreşte treptat politica în ceea ce priveşte teritoriile ocupate. Pe măsură ce ocupaţia se prelungeşte, Platoul Golan, Cisiordania şi Gaza încetează de a mai fi considerate capturi din războiul care a fost îngheţat în aşteptarea momentului negocierilor. Învestite cu o mistică a securităţii lor, naţionaliste şi religioase, aceste teritorii devin parte integrantă a unui nou Israel, mai mare, mai puternic, un Israel ale cărui frontiere nu mai au nimic în comun cu linia verde de la 5 iunie. În loc de a fi moneda de schimb care să servească în trocul pentru obţinerea recunoaşterii sale de către lumea arabă, teritoriile cucerite se transformă într-un obstacol suplimentar pe calea păcii. Între septembrie şi octombrie 1967, se stabileşte implantarea primelor patru colonii de evrei, de către grupările paramilitare din Cisiordania.

Dacă statul evreu beneficiase până atunci de o imagine pozitivă pe lângă opinia publică şi guvernele occidentale, cu excepţia Franţei, această politică de anexare progresivă suscită nu numai ostilitatea preconizată a lumii arabe, dar şi pe aceea a aliaţilor tradiţionali ai Israelului. Sentimentul de euforie pe care îl stârneşte victoria strălucită din iunie se transformă într-o izolare din ce în ce mai vădită a Israelului.

Impasul Rezoluției 242

Acceptarea Rezoluţiei 242 a Naţiunilor Unite, de la 22 noiembrie 1967, de către Israel, Egipt şi Iordania nu conduce la nici un rezultat concret. Acest text care reafirmă dreptul fiecărei ţări de a exista în frontiere sigure şi recunoscute se loveşte de un obstacol de proporţii — israelienii refuză să se reîntoarcă la frontierele de dinainte de Războiul de Şase Zile şi cer negocieri directe pentru a regla ansamblul problemelor, inclusiv aceea a noului traiect al graniţelor. La rândul lor, statele arabe consideră exigenţele israelienilor ca absolut inacceptabile şi se opun oricărei negocieri, cel puţin câtă vreme forţele statului evreu vor ocupa o parte din teritoriul lor.

Unii sperau să vadă un gest măreţ, un gest de importanţă istorică, din partea Israelului care prin „generozitatea sa" ar fi dezarmat ostilitatea lumii arabe, aflate încă în stare de şoc după înfrângerea suferită. Însă, acest gest, care ar fi însemnat restituirea majorităţii teritoriilor inamicului, nu va veni. Probabil n-ar fi dus la nimic în faţa intransigenţei arabe şi a ostilităţii sovietice. Alţii încă aşteptau ca, în continuarea Războiului de Şase Zile, statul evreu, devenit Goliatul din Orientul Mijlociu, să dea dovadă de imaginaţie în politica sa externă şi nu să se cramponeze, pur şi simplu, de „fortăreaţa Israel" Însă cataclismul Războiului de Şase Zile făcuse orice efort de deschidere către adversar aproape imposibil de pus în practică.

Ţara înţepeneşte, se baricadează, fiecare rămânând pe poziţii, cu picioarele înfipte bine în cimentul certitudinilor. Mai mult ca niciodată, israelienii aderă la imaginea arabilor ca inamici implacabili ai Israelului, „care nu înţeleg decât limbajul forţei". Aceasta este hegemonia „complexului de securitate", care conduce la împietrirea conflictului,

victoria „bengurionismului” (de la Ben Gurion, deşi el însuşi a evoluat) asupra spiritelor mai conciliante, acelea care sunt gata să rişte într-un pariu al păcii sau, cel puţin, al nonbeligeranţei. Israelul, aşadar, ţinea „să nu cedeze nici o palmă de loc” până când tabăra arabă se va plia realităţii israeliene. Chiar şi atunci Israelul nu concepea să nu îşi păstreze frontierele „sigure” din punct de vedere strategic. Războiul de Şase Zile închide, astfel, pentru ani buni, cercul vicios al intransigenţei. Din acest impas nu se va ieşi decât prin războiul din 1973. Preşedintele Congresului Mondial al Evreilor, Naum Goldmann, constată cu tristeţe că „atunci când cele patru Mari Puteri s-au oferit să fie mediatoare, Israelul le-a respins propunerea. În vreme ce domnul Jarring, ca un comis-voiajor, făcea naveta de zeci de ori între Ierusalim şi capitalele arabe, Israelul nu mişca un deget pentru a-i permite să reuşească. Atunci când guvernul american a încercat, timid, cu al doilea Plan Rogers (august 1970), să propună un acord, Israelul, deşi îl acceptase oficial, cu rezerve, s-a arătat reticent când a fost vorba să-l aplice... În anii care s-au scurs între cele două războaie (1967–1973), conchide cu amărăciune Naum Goldmann, politica Israelului a fost nerealistă şi exasperantă”[55]. Potrivit expresiei atribuite lui Abba Eban, „de la Războiul de Şase Zile, Israelul se comportă ca un critic de artă niciodată mulţumit, care respinge toate proiectele de pace pe care alţii le-au pus în scenă” În mod fals liniştit de supremaţia sa militară şi de imposibilitatea izbucnirii unui nou război, guvernul israelian îşi va consolida, începând din iunie 1967, atitudinea pasivă. Construită din aceeaşi perspectivă ca linia Maginot, linia Bar–Lev, ridicată pe Canalul Suez în 1970 cu preţul de 400 de milioane de dolari, va fi simbolul perfect al imobilismului Israelului şi, în acelaşi timp, cel mai usturător eşec al său.

Războiul de Şase Zile este impactul dintre două reprezentări colective, dintre lumea arabă, care-şi ridică fruntea după mai bine de un secol de supunere, şi istoria evreilor, rănită până în străfundurile sufletului său. Aceasta este întâlnirea, sub semnul războiului, dintre două universuri închise, fiecare bântuit de propriii săi demoni.

Amintirii colonialismului, coşmarul arabului, i se opune sindromul Auschwitz, traumatismul evreului. În aceasta rezidă nefericirea Orientului Mijlociu, în acest joc de imagini în care adversarul incarnează ororile trecutului. Israelul nu este decât ultima mască a imperialismului, spun unii, arabii continuă opera de exterminare începută de nazişti, gândesc alţii. Războiul din iunie rupe acest joc al proiecţiilor. Adversarul nu mai este o fantasmă, ci un inamic. În carne şi oase, totuşi numai un inamic. Lumea arabă substituie viziunii „satanice” despre Israel o percepţie mult mai conformă cu măsura faptelor. Ocuparea Cisiordaniei, a Peninsulei Sinai, a fâşiei Gaza şi a Platoului Golan îl obligă să se ciocnească de realitatea israeliană în întreaga sa dimensiune şi complexitate.

Moarte demonului israelian!

În anii ’60, lumea arabă este în plină răzmeriţă. Nimic nu pare să poată stăvili această voinţă populară de a rupe ultimele lanţuri ale colonialismului. Nimic nu poate opri

această sete de nestins pentru independenţă. Mitul Nasser, care se răspândeşte acum, este o forţă extraordinară care se ridică din întreg Orientul, un amestec exploziv de respingere şi de sfidare faţă de stăpânul de ieri, faţă de acest Occident care, din înălţimile maiestuozităţii sale, dicta legea în Orient, îmbucătăţindu-l, decupându-i cu foarfecele frontierele, înfiinţând din toate piesele Regatul Haşemit şi cedând o parte din pământul Palestinei naţionaliştilor evrei din Kiev, Varşovia şi Galicia. Nasser, mai presus decât oricine altcineva, incarnează această aspiraţie de a ieşi de sub jugul Occidentului, de a ridica ferm capul şi de a accepta provocarea independenţei şi a modernizării.

Iar Israelul incarnează acest Occident pus la stâlpul infamiei, urât şi, din anumite privinţe, fascinant, o bucată de pământ grefată cu forţa în oceanul Orientului Mijlociu. Atunci când lumea arabă, după secole de umilinţă, atinge tărâmul făgăduit al independenţei, iată că ţâşneşte o nouă emanaţie a Vestului, un nou „colonist". De data aceasta, însă, de la bun început, inamicul este vulnerabil. Israelul este imperialismul săracului. El va muşca din ţărână. Nimic nu poate împiedica mersul Istoriei care va strivi această creaţie tardivă a colonialismului. „Lupta noastră împotriva Israelului se contopeşte, în mod esenţial, cu lupta noastră împotriva imperialismului mondial, a rasismului reacţionar, a monopolurilor economice, luptă care se înscrie în Istorie" afirmă jurnalistul socialist egiptean Lufti El Kholi în revista *Les Temps Modernes*[56]. Mesianismul de inspiraţie marxistă se alătură mesianismului tradiţional: „Arabul nu-şi va abandona patria în mâna străinilor, călăuziţi de o teorie rasială extravagantă şi o interpretare dogmatică a istoriei [...]. Credinţa arabă susţine că istoria se repetă. Evreii, romanii, grecii, cruciaţii, turcii şi mulţi alţii au venit pe Pământul Sfânt şi l-au ocupat cu

forţa, când n-au putut cu legea [...]. Dar aceste ocupaţii s-au soldat întotdeauna prin înfrângeri. Nu există nici un motiv de îndoială că invazia din prezent a patriei noastre de către sionişti va sfârşi la rândul său în acelaşi fel, când va veni momentul pentru noi să ne regăsim pacea", scria Sami Hadawi, directorul Institutului de Studii Palestiniene de la Beirut[57]. Pe scurt, diagnosticul este lesne de stabilit, după cum constată Abdul Whab Kayyali, care se pleacă la căpătâiul lumii arabe[58]: „Trupul şi cancerul nu pot coexista — lupta dintre ele este o luptă pentru existenţă"

Inutil să-şi acopere faţa cu un văl: este vorba de a lichida statul sionist, statul-gangster, a-l distruge, a-l anihila, a restabili dreptul palestinienilor la autodeterminare. Deznodământul luptei împotriva forţelor răului este deja scris: „Dacă evreii continuă să refuze să se integreze, Palestina nu are altă soluţie decât să respingă acest corp străin şi agresiv, care nu vrea să dea ascultare legilor elementare ale omenirii", atrăgea atenţia, la începutul anului 1967, marocanul Tahar Benziane[59]. Israelul, în orice caz, este sortit prin însăşi natura proprie să dispară de la sine, să se dezintegreze: evreii nu sunt o naţiune şi acest stat artificial nu poate subzista mult timp. Exemplul cruciaţilor a demonstrat-o.

Cu toate acestea, dacă Israelul, înainte de criza politică din mai 1967, este într-adevăr acest monstru, această lighioană cu multe capete, care suge seva vieţii lumii arabe, dacă este într-adevăr omniprezent în conştiinţa popoarelor din Orientul Mijlociu, voinţa de a-l combate militar lipseşte încă. Desigur, nimeni nu uită soarta refugiaţilor, nici amputarea pământului arab. Însă, lăsând la o parte palestinienii, se preferă remiterea luptei împotriva sionismului unui viitor nedeterminat. De asemenea, trebuie să facem distincţia între ţările din Mashrek — Irak, Siria, Iordania, Liban —, în care existenţa statului sionist este

resimţită mult mai dureros, Egipt, protejat de o zonă-tampon cu întindere strategică, pe care i-o conferă Sinaiul, şi preocupat de cauza panarabică, şi ţările din Maghrebul îndepărtat, care apar după ani de-a rândul de luptă pentru independenţă. Războiul împotriva Israelului este permanent amânat într-un viitor vag şi îndepărtat, cu atât mai mult cu cât caracterul său artificial îl condamnă la pieirea de la sine. O retorică bazată pe „lichidarea Israelului" înfloreşte cu toate că nimic precis nu se pregăteşte contra statului evreu. Nasser, ca şi alţi şefi de stat arabi, apelează la aspiraţiile palestiniene pentru propriile-i foloase, pentru a lupta împotriva „reacţionarilor arabi", dar trage cortina FUNU pentru a împiedica orice incident între Israel şi Egipt.

Acest dezinteres relativ pentru cauza palestiniană până în 1967 nu împiedică faptul ca statul evreu să fie realmente detestat, demonizat. Israelul ia simultan toate înfăţişările răului şi această natură malefică nu impune decât o singură politică în ceea ce-l priveşte: să fie şters de pe hartă pentru salvgardarea lumii arabe şi a întregii omeniri. Un act de salubritate publică. Lichidarea Israelului înseamnă, mai întâi, a corecta o nedreptate istorică. Nasser nu vede încălcări de drepturi mai flagrante decât cele cărora le-au căzut victimă palestinienii. La 1 octombrie 1963, el afirmă „că nu există un fapt comparabil în toată istoria omenirii cu dezastrul Palestinei"[60]. Lichidarea Israelului înseamnă, totodată, a preveni o ideologie expansionistă, întrucât scopul acestei ţări este, în opinia *Raisului* egiptean, „să rănească mortal nu doar naţionalismul arab, dar chiar şi lumea arabă" Din raţiuni defensive, trebuie eradicat, aşadar, sionismul, această „formă de cancer care a infectat lumea arabă şi omenirea": „O mişcare colonialistă, şovină şi militaristă", după cum constată în 1967, în revista *Les Temps Modernes*, palestinianul Muthir Anabtawi[61].

Dar ce o să se întâmple cu populaţia evreiască? Trebuie să i se vină în ajutor ca să fie scăpată de această „cangrenă care este sionismul": „Eliminarea statului Israel este susceptibilă să ajute în mare măsură, dacă nu chiar în totalitate, la rezolvarea problemei evreilor din toată lumea", dezvăluie unul dintre participanţii la realizarea numărului special pe care *Les Temps Modernes* îl consacră conflictului arabo-israelian. „Într-adevăr, continuă el, această problemă care a fost consecinţa persecuţiei rasiale din Europa nu mai există astăzi, după zdrobirea nazismului, a fascismului şi a regimurilor autocrate. Cât despre problema evreiască, aşa cum se înfăţişează în zilele noastre, reprezintă consecinţa tentativelor sionismului de a face presiuni asupra evreilor din toată lumea, cu scopul de a se stabili definitiv în Israel, justificând, astfel, existenţa acestui stat şi a obiectivelor sale expansioniste." Eliberarea lumii arabe face pereche cu eliberarea lumii iudee, redusă la sclavie de către sionismul care înseamnă deopotrivă „trădarea şi pervertirea valorilor universale ale iudaismului" Spre deosebire de naţionalismul arab, care exprimă aspiraţiile unui întreg popor, sionismul nu îl reprezintă pe poporul evreu, ci i-a fost impus, aşadar trebuie să se elibereze. Antisemiţii voiau să-i închidă pe evrei în ghetouri, sionismul încearcă să-i planteze în Palestina, gândesc unii intelectuali arabi. Nasser îi scrie cancelarului Erhardt al RFG, la 16 mai 1965: „Rasismul sionist a exploatat suferinţele evreilor sub regimul hitlerist, ca să pună în practică un complot teribil împotriva naţiunii arabe, cu scopul de a pune stăpânire pe teritoriul său şi pentru a stabili un focar naţional în Palestina."

Însă cum să reuşească să-i elibereze pe evrei şi pe arabi de sionism? Rari sunt cei care împărtăşesc părerea corespondentului de la Paris al ziarului *Al Ahram*, Ali

Elsmann, că evreii îşi vor schimba de la sine această ideologie care acum îi ţine prizonieri: „Va veni ziua, desigur, în care mulţi oameni de bună credinţă, de partea cealaltă a barierei, se vor sătura de protecţia permanentă a imperialismului, de Flota a VI-a americană, de prietenia unui guvern care impune apartheidul în Africa de Sud şi exploatarea evreului oriental de către evreul ashkenaz. Atunci vor pune în discuţie *statu-quo*, vor întoarce spatele sionismului şi vor căuta acordul cu arabii, oricât ar costa [...]. Bilanţul sionismului este împovărat de drame, de execuţii, de masacre şi de asasinate individuale [...]. Eu urăsc acest sionism care-l separă pe arab de evreu"[62]. Dacă pentru acest jurnalist nu se pune problema „să-i arunce pe evrei în mare", Nasser şi, împreună cu el, majoritatea lumii arabe adoptă un ton hotărât mai războinic: „Noi nu vom intra în Palestina pe pământul ei acoperit de nisip. Noi vom intra pe pământul ei mustind de sânge" afirmă el la 8 martie 1965. Sunt mulţi cei din rândul lumii arabe care fac o diferenţă între „veritabilii" ocupanţi evrei ai Palestinei şi imigranţii care n-au nici un drept să folosească acest pământ. Pierre Gemayel, liderul falangiştilor şi ministrul libanez la vremea aceea, declară: „Soluţia la problema israeliană rezidă în «palestinizarea» sa, adică întoarcerea imigranţilor evrei europeni în ţara de unde au venit, astfel încât să fie posibilă înfiinţarea unui stat palestinian locuit de evreii locului şi de populaţia arabă din Palestina"[63].

În acest context, marcat de demonizarea Israelului, se produce Războiul de Şase Zile. Acesta este a treia rundă a confruntărilor armate dintre statul evreu şi ţările arabe şi, în mod paradoxal, prima în care protagoniştii iau cunoştinţă din plin de măsura adversarului. Conflictul din 1948 pentru egipteni nu fusese decât o paranteză în lupta lor antribritanică. Înfrângerea Palestinei a fost pusă pe

socoteala unei monarhii în plină decădere şi a ambasadei britanice de la Cairo. În 1956, expediţia din Suez a ancorat Israelul, pentru multă vreme, în rolul de instrument al imperialismului. El apărea mai acaparator şi mai străin în regiune ca oricând. Cu atât mai mult cu cât dacă trupele franceze şi engleze erau vizibile pentru locuitorii oraşelor de pe Canal şi din Deltă, armata Israelului se afla departe în Sinai, impalpabilă, „mitică”

A izbucnit războiul-fulger din 1967. Israelieni şi arabi ocupă singuri avanscena. Lui Nasser i-au trebuit cincisprezece ani să îşi echipeze armata. Ceasul confruntării a sosit. Lumea arabă va smulge acest corp străin din pământul Islamului, care îl luase în stăpânire cu forţa. Afrontul din 1948 va fi, în sfârşit, răzbunat. Cât despre ţările din Maghreb, acestea descopereau, după războiul din Algeria, o nouă incarnare a imperialismului occidental în statul evreu. După cum afirmă Mahmud Hussein în *Arabes, Israéliens, un premier dialogue*: „Abia în 1967 prinde contur un sentiment arab comun, global”[64]. Ţările din Maghreb se angajează nu numai diplomatic contra Israelului, dar Marocul şi Algeria se declară gata să trimită contingente militare pentru a combate efectiv statul evreu. Egiptul îşi abandonează politica de destabilizare îndreptată împotriva regimurilor „reacţionare”, pentru a uni lumea arabă în spatele unei cauze comune. Aceasta este, în pofida persistenţei disensiunilor, sfânta unire.

Înfrângerea atrage după sine sentimentul unei umilinţe copleşitoare, resimţite de către toţi arabii. Dacă unii se bucură, din motive tactice, de eşecul lui Nasser, acest lucru nu ştirbeşte cu nimic importanţa faptului că Israelul, acest minuscul stat, fruct al imperialismului, care nu reprezenta mai nimic prin el însuşi, a înfrânt, de unul singur, armatele de pe linia de front. Lumea arabă care iese cu fruntea sus

din anii de luptă împotriva colonializării, se vede violent confruntată cu revenirea unui trecut pe care-l credea definitiv îngropat. Pe tărâmul emoţiilor şi al sentimentelor, imaginea Israelului le aminteşte arabilor de propria slăbiciune, de dezbinarea lor, de o propagandă lăudăroasă, care i-a făcut de râs. Israelul apare ca un nou obstacol în calea afirmării demnităţii lor, a emancipării lor. Până în acel moment, el era inamicul mitic, abstract, un monstru cu atât mai ameninţător cu cât era greu perceput, o creatură străină, vătămătoare. El era mai degrabă o reminiscenţă dureroasă decât un adversar. Războiul de Şase Zile l-a făcut tangibil, concret, existând pentru sine. Războiul transformă această gogoriţă a imperialismului, această fantasmă cu care se juca lumea arabă, în inamic. Israelul părăseşte domeniul imaginarului pentru a se înscrie în ordinea ameninţării strategice. Recunoscut ca adversar, el devine real.

Sindromul Auschwitz

Dacă pentru majoritatea arabilor, înainte de 1967, Israelul nu era decât un stat fantoşă a imperialismului, o creatură artificială, implantată prin viclenie şi violenţă în sânul lumii islamice, israelienii îşi percep statul lor ca pe îndreptarea unei injustiţii istorice. Statul evreu este dreapta compensaţie a suferinţelor la care Istoria a supus poporul evreu. Deşi majoritatea israelienilor provine din lumea arabă, cadrul de referinţă şi sistemul de valori ale societăţii lor nu sunt înscrise în turpitudinile Orientului Mijlociu, ci în contextul Europei Centrale. Ashkenazi sau sefarazi*,

* *Ashkenazi* este denumirea medievală pentru evreii din Europa Centrală, din ţările germanice şi slave, iar *sefarazi*, pentru evreii din ţările mediteraneene (Spania, sudul Franţei, Italia). (N. tr.)

israelienii poartă în conştiinţa lor colectivă, dacă nu chiar în carnea lor, amintirea pogromurilor şi a atrocităţilor naziste. Dacă arabii sunt însemnaţi cu fierul roşu al colonialismului, israelienii sunt la fel de profund marcaţi de ororile trecutului. Nici grozăvia acelei *shoah* (exterminarea evreilor sub cel de-al treilea Reich), nici ofensele antisemite din ţările arabe nu sunt zadarnice. După cum scrie un participant la realizarea numărului special al revistei *Les Temps Modernes*, în mai 1967, aceasta legitimizează, printre celelalte argumente, existenţa Israelului: „... [*shoah*] explică dorinţa evreilor de a întemeia o ţară numai a lor. Ar fi, aşadar, nedrept să nu iei în consideraţie o aspiraţie legitimă şi să-i interzici poporului evreu realizarea acesteia."

Izvor al drepturilor, aşa-numita *shoah* este, totodată, izvor al îndatoririlor şi al obligaţiilor: „Cele şase milioane de victime ne interzic să uităm, dar trebuie să permită istoriei să nu se repete fără urmări grave. Astfel, nu este vorba despre un romantism politic, ci despre o conştiinţă obsesivă a trecutului"[65], după cum scrie Efraim Tari. Experienţa arată că, excepţie făcând câţiva indivizi curajoşi, câţiva „drepţi", nici unul n-a mişcat un deget pentru a salva evreii de la „soluţia finală", pusă în practică de către hitlerişti şi aliaţii lor. Acestei triste realităţi, alcătuite dintr-o desăvârşită indiferenţă şi din cea mai rea dintre colaborări — cu naziştii, israelienii îi opun un „niciodată din nou" Dar ciuma nazistă nu este singura cauză în naufragiul diasporei europene. Ea arată limitele asimilaţiei şi jalonează, în felul său, incapacitatea socialismului şi a democraţiilor de a oferi un răspuns satisfăcător la „problema evreiască" Shmouel Ettinger observă: „Nici un regim politic ori social nu a putut garanta egalitatea şi securitatea evreilor. În numele libertăţii cuvântului, democraţiile au autorizat propaganda şi publicaţiile antisemite [...]. Nici măcar regimurile

socialiste n-au reuşit să lichideze această plagă a rasismului. În Rusia, după douăzeci de ani de egalitate legală şi de luptă oficială contra antisemitismului, Stalin n-a ezitat, ca să-şi atingă scopurile politice, să execute scriitori şi intelectuali evrei, să regizeze infamul complot al cămăşilor albe"[66]. Poporul evreu, ca şi lumea arabă, trebuie, aşadar, să-şi ia revanşa asupra istoriei, care i-a spoliat multă vreme de drepturile lor şi i-a umilit profund. La fel ca naţionalismul arab, sionismul este un răspuns la suferinţă şi dominaţie. Evreul era perceput ca o fiinţă incapabilă de a munci pământul, ca o făptură laşă, fără vlagă. El va fi ţăran şi soldat. Statul Israel i-a reînălţat fruntea.

Această prismă evreiască, bântuită de sindromul Auschwitz, condiţionează viziunea asupra lumii a societăţii israeliene. Punctele cardinale ale acestei geografii intelectuale şi sensibile sunt, respectiv, dimensiunile religioasă (rădăcinile evreieşti din Palestina din timpurile biblice), mistică (sensul mesianic, ataşamentul faţă de Pământul Sfânt), istorică (antisemitismul creştin, exterminarea-*shoah*) şi politic (Israel, bastion al poporului evreu, şi diaspora, singurul său aliat veritabil). Privit prin această prismă, prin care celălalt, nonevreul, este perceput sub forma inamicului, a călăului potenţial, se poate înscrie conflictul arabo-israelian. O repercusiune directă a acestei reprezentaţii maniheiste a lumii este aceea că face din arabi un grup monolitic, omogen, nutrind o ură implacabilă contra statului evreu. Propaganda posturilor de radio din Cairo, Damasc şi Bagdad îi convinge şi mai mult pe israelieni de justeţea percepţiei lor.

Cât despre populaţia autohtonă nonevreiască din Palestina, ea nu există cu adevărat. Sloganul lui Zangwill „o ţară fără un popor pentru un popor fără ţară", ţine loc de adevăr primar. Filozoful Martin Buber povesteşte că Max

Nordau, auzind vorbindu-se pentru prima oară de existenţa unei populaţii arabe în Palestina, a dat fuga să-l întâlnească pe Herzl şi a exclamat: „Nu ştiam de acest lucru, dar, în cazul acesta, noi comitem o nedreptate!” La urma urmelor, miopia morală a evreilor faţă de vecinii lor îi răpune. Sionismul voia binele: obţinerea despăgubirilor pentru suferinţele îndurate de evrei. Numai că bunele sale intenţii nu ţineau cont de drepturile palestinienilor. Fără îndoială, nu putea fi altfel. Naţionalismul evreu nu putea să se constituie decât împotriva naţionalismului palestinian. Aceasta va fi tragedia conflictului: în acest spaţiu minuscul, mărginit de locurile simbolice ale unei Mări Moarte şi ale unui Zid al Plângerii, victoria unei mişcări de eliberare naţională semnifică excluderea celeilalte. Pe bună dreptate, Harkaby scria, în 1967: „Faptul că ţara la care jinduia sionismul era ocupată de un popor străin însemna o problemă pentru care sionismul nu putea propune soluţii, aşadar a continuat vreme îndelungată să-i ducă povara”[67]

În plus, arabii s-au declarat întotdeauna contra planului de partaj al Naţiunilor Unite de la 29 noiembrie 1947, care împărţea Palestina în două state, unul evreu şi celălalt arab. Încă de la anunţarea, la 14 mai 1948, a întemeierii noului stat al Israelului, armatele arabe au purtat în zadar bătălii încrâncenate pentru a-l desfiinţa. Înfrânţi militar, arabii şi-au întărit, treptat, poziţiile în forurile internaţionale. La începutul anilor ’60, votul combinat al ţărilor nonaliniate şi al ţărilor islamice a făcut imposibilă aprobarea unei rezoluţii favorabile Israelului, la Adunarea Generală a Naţiunilor Unite. Distanţa demografică dintre statele arabe şi Israel nu conteneşte să crească. Securitatea Israelului este un coşmar strategic şi reclamă, în plus, susţinerea a cel puţin unei Mari Puteri, pentru asigurarea de materiale

de război. Odinioară, evreul se simţea un paria al oamenilor, acum Israelul a devenit evreul naţiunilor. În faţa acestei percepţii neliniştite, prăpăstioase despre relaţiile dintre oameni, propaganda arabă, de-o violenţă uneori nemaipomenită, pare să dea dreptate israelienilor care păstrează limbajul fermităţii. Ameninţările cu moartea care se ridică din lumea arabă întăresc populaţia evreiască în convingerea sa: ori învinge, ori va fi trecută prin sabie. Această crudă realitate, rigidă, pe o perioadă prelungită, suscită şi osifică o viziune despre lume cu atât mai imuabilă şi limitează posibilităţile de a întrevedea o rezolvare paşnică a conflictului.

Înainte de Războiul de Şase Zile, percepţia asupra arabilor se poate, schematic, împărţi în patru curente:

Buberismul (după Martin Buber) vizează o conciliere cu arabii. Filozoful de origine germană încearcă, în timpul anilor petrecuţi în Palestina şi în Israel, să apropie poporul evreu de poporul arab. Considerând că iudaismul este o religie bazată pe înalte valori morale, sionismul nu poate comite în numele acesteia o nedreptate fără să-i plătească preţul. Israelul, crede el, trebuie să răscumpere actele imorale comise contra arabilor. Această viziune morală asupra conflictului dărâmă zidul de invizibilitate şi de indiferenţă care fusese ridicat împotriva arabilor din Palestina. Se propovăduieşte calea concesiilor pentru a compensa nedreptatea la care au fost supuşi autohtonii nonevrei. „Când noi ne-am întors pe Pământul nostru, după mai multe sute de ani, ne-am purtat ca şi când ar fi fost lipsit de locuitori, nu, mai rău decât atât, ca şi când populaţia pe care am întâlnit-o aici nu ne interesa, ca şi cum n-ar fi trebuit s-o luăm în seamă..."[68] Acest curent, cu foarte puţini adepţi, este în mod esenţial activ în universităţi, în unele

reviste precum *New Outlook*, în *Mapam* (Partidul Socialist) şi în *Rakah* (Partidul Comunist). Unii le reproşează un complex de superioritate faţă de arabi, întrucât desconsideră strigătele lor de ură la rangul de pălăvrăgeli fără noimă şi demagogice, sacrificând cruzimea faptelor, adică dorinţa afişată a arabilor de a distruge Israelul, pentru aspiraţiile lor pacifiste.

Weizmannismul (după numele lui Haim Weizmann, primul preşedinte israelian) este o abordare pragmatică a diferendului arabo-israelian. Acest conflict, constată susţinătorii acestei orientări, nu se sustrage regulilor generale ale relaţiilor internaţionale. Conflictul trebuie rezolvat printr-o căutare raţională de soluţii moderate. În rândurile guvernului lui Levi Eskhol, Abba Eban este personalitatea de frunte a acestui curent „conciliator” De formaţie orientalistă, ministrul israelian de Externe concepe un Orient Mijlociu pluralist, multinaţional, multicultural. El se ridică împotriva partizanilor absoluţi ai fermităţii. „Idei ca «arabii nu înţeleg decât limbajul forţei» sunt fundamental false, afirmă el. Ca evrei, noi trebuie să fim sensibili la întreaga tipologie naţională, la orice tentativă de a conferi unui întreg popor o pecete negativă. Este de datoria noastră să educăm tineretul într-o atitudine de respect pentru această recuzare şi pentru această cultură...”[69] În acelaşi fel, Naum Goldmann, preşedintele Congresului Mondial al Evreilor, apreciază „că Israelul trebuie să înţeleagă că nu poate trăi veşnic ca un bastion fortificat în mijlocul unui ocean de mai multe milioane de arabi ostili”[70].

La polul opus buberismului se află **bengurionismul**. Pentru omul cu părul alb, unul dintre părinţii fondatori ai statului Israel, atitudinea faţă de arabi porneşte de la

axioma: noi, evreii, am fost persecutaţi timp de mii de ani, noi am reuşit să ne recăpătăm o parte din pământul nostru istoric. Însă, arabii, în loc de a ne primi ca pe nişte veri, au vrut să ne închidă într-un nou ghetou. După Hitler şi Eichmann, iată-i pe Nasser şi pe Shukeiri, care vor să ne distrugă. Arabii sunt incapabili să accepte o coexistenţă paşnică, Israelul trebuie, aşadar, să le vorbească în limbajul forţei. Văzând caracterul indestructibil al statului evreu, ei vor sfârşi prin a renunţa la întreprinderea lor ucigaşă şi se vor înclina în faţa realităţii. Acesta este curentul majoritar în anii ce preced Războiul de Şase Zile.

Tendinţa naţionalo-mistică — această poziţie se fondează pe dreptul istoric care îi leagă pe evrei de pământul lui Israel. Această legătură este unică, după cum îi spune Domnul lui Avraam: „Pleacă din ţara ta, din rudenia ta şi din casa tatălui tău şi vino în ţara pe care ţi-o voi arăta" (*Geneza*, 12, 1). „Îţi voi da ţara Canaan, ca partea ta de moştenire." Poporul evreu are drepturi asupra pământului Israelului. Nu un drept de proprietar, ca un contract care atribuie ţăranului posesia unei suprafeţe cultivabile, ci un drept care decurge dintr-o relaţie unică, dintr-o legătură spirituală între o ţară sfântă şi un popor, poporul său. Aceasta nu este dragoste pentru patria-mamă. Este transcendenţă — spre acest spaţiu indicibil care îl contopeşte pentru totdeauna pe poporul evreu cu pământul lui Israel. Departe de acesta, nu există decât exilul, o formă amputată de viaţă, sentimentul de neîmplinire, de infirmitate, de atingere adusă integrităţii sale fizice şi spirituale.

Succesul evreilor în colonizarea ţării, în a face din „deşertul său un Eden şi din stepa sa o grădină asemănătoare cu aceea a Domnului" (*Isaia*, 51, 3), a fost privit, chiar şi de către materialiştii convinşi, prin aura referinţelor

biblice. Zwi Werblowsky observă că „dacă pământul reînfloreşte, acesta nu este numai rezultatul unei strădanii eroice şi dezinteresate de a transforma mlaştinile paludiene şi de a iriga deşertul, ci mai curând, potrivit misticii evreieşti tradiţionale, răspunsul Frumoasei din Pădurea Adormită către Prinţul care a venit, în sfârşit, s-o readucă la viaţă prin sărutul său”[71]. Reconstrucţia ţării este semnul unei relaţii anterioare, imemoriale. Aceasta confirmă legătura specială, chiar dacă nu o creează. De aici rezultă că toată ţara lui Israel trebuie să-i revină poporului ales. Expansiunea teritorială, viziunea grandioasă a unui Mare Israel, nu este decât împlinirea făgăduinţei divine.

Cât despre arabi, nu le rămâne decât să recunoască superioritatea drepturilor evreilor şi, în consecinţă, să renunţe la pământul lui Israel. Lumea islamică ocupă întinderi enorme, fără nici o măsură de comparaţie cu această ţară minusculă, atât de grăitoare pentru evrei. Este, probabil, nedrept pentru populaţia nonevreiască din Palestina, admit unii naţionalişti, dar nedreptatea ar fi infinit mai gravă dacă evreii ar fi fost privaţi de această porţiune teritorială minimă pentru existenţă, de acest „miel al săracului”.

Răzvrătirea

Survin criza politică de la sfârşitul lunii mai şi primele zile ale lunii iunie 1967. În revărsarea nestăpânită a propagandei arabe, israelienii văd profilându-se spectrul distrugerii lor. Ei compară pericolul cu tragedia întâmplată evreilor din Europa, douăzeci şi cinci de ani mai devreme. Arabii apar ca o reincarnare a naziştilor, iar Nasser, carismaticul lor şef, acest tribun care predică mulţimii, ca un Hitler în culmea puterii. O menghină a morţii se strânge în

jurul celor scăpaţi din lagărele de concentrare şi un nou Auschwitz li se pregăteşte. Sentimentul de nesiguranţă este împărtăşit de întreaga populaţie israeliană. Acest coşmar strategic se traduce, în săptămânile care preced ostilităţile din iunie 1967, printr-un sentiment de extremă solitudine, care generează o aşteptare încordată. Abba Eban constată: „Aruncând o privire în jurul meu, vedeam lumea împărţită în două tabere, una sperând să ne nimicească, iar cealaltă nemişcând nici un deget ca s-o împiedice." Omul care ţine frânele apărării ţării afirmă că statul evreu, prin poziţia sa geostrategică, este un caz special în istoria relaţiilor interstatale: „Nu există nici un alt stat a cărui fiinţare să fie ameninţată într-un mod atât de persistent de către vecinii săi [...] nici unul atât de vulnerabil în configuraţia frontierelor sale" În plus, adaugă Moshe Dayan, „Israelul nu este integrat în nici o alianţă, nici nu posedă vreo garanţie, iar recursul la Carta Naţiunilor Unite este o protecţie nesigură..."[72] În ceasurile sumbre ale începutului de iunie, singură, dar mai hotărâtă ca oricând, populaţia israeliană se pregăteşte să meargă în întâmpinarea destinului său.

Atacul-surpriză de la 5 iunie este resimţit ca o eliberare. Angoasa imediată, până atunci palpabilă, a pericolului fizic s-a risipit. Înarmată cu o morală virtuoasă, cu sentimentul că acest război impus din exterior este de domeniul legitimei apărări, populaţia se înrăieşte, îşi înăspreşte atitudinea. Deoarece războiul este „drept", gândesc mulţi israelieni, atunci şi cuceririle teritoriale sunt la fel. Hussein n-are decât să se supere dacă pierde Ierusalimul şi Cisiordania. El a vrut război, nu israelienii. Populaţia statului evreu realizează că a scăpat dintr-o groaznică primejdie. Ea se bucură de răgazul pe care i-l oferă victoria. După ani de-a rândul de criză economică, după ce a fost

ameninţată cu nimicirea, ea simte că se poate relaxa, se poate abandona, în sfârşit, deliciilor consumatorismului, ale bunăstării materiale, ale creşterii economice.

Îndată ce ostilităţile se încheie, un val de entuziasm se revarsă asupra opiniei publice unanime. Cauza este Ierusalimul. După nouăsprezece secole de exil, evreii redevin stăpâni pe Locurile Sfinte, pe Zidul Plângerii, pe ultimele vestigii ale Templului regelui Solomon. Chiar şi pentru laici, vechiul oraş Ierusalim n-a fost „ocupat” de către forţele israeliene, ci „eliberat”. Ierusalimul este inima tradiţiei mozaice, centrul culturii, al religiei, al naţiunii evreieşti. Timp de secole, credincioşii au psalmodiat: „Dacă te uit, o, Ierusalime, să mi se usuce mâna dreaptă, să mi se lipească limba de cerul gurii...” De fiecare Paşti, evreii se rugau să sărbătorească „la anul, la Ierusalim” Până la Războiul de Şase Zile, Oraşul Sfânt nu era, în ochii israelienilor, decât o dorinţă abstractă. La 7 iunie 1967, paraşutiştii „eliberează” oraşul încărcat de atâtea simboluri. Israelienii nu îl vor mai ceda, ca în 1948, când a căzut în mâinile iordanienilor. În faţa bucuriei unui întreg popor, până şi guvernul se lasă furat de acelaşi sentiment. Fără întârziere, el anexează Ierusalimul de Est, reunind astfel partea arabă şi partea evreiască, făcând din Oraşul Sfânt capitala statului evreu.

Două viziuni asupra Israelului

Fapt este că ţara a cucerit un teritoriu de patru ori mai mare faţă de suprafaţa sa din dimineaţa de 5 iunie, locuit de sute de mii de palestinieni. Ce să facă din această formidabilă şi covârşitoare „pradă de război”? A sosit ceasul alegerii decisive: care ţară se doreşte? Statul între

frontierele de la 1948 sau un Mare Israel (a cărui nouă suprafaţă este în continuare mult mai mică decât aceea a Elveţiei), care ar îndeplini „misiunea" primită de poporul din Cartea Sfântă?

Două concepţii despre stat se înfruntă. Cei care vor un Israel democratic, laic, „modern", al cărui prim obiectiv ar trebui să fie căutarea mijloacelor de a stabili pacea şi securitatea cu vecinii săi. Acest curent îi are adepţi pe „realişti", regrupaţi în jurul Partidului Laburist, adică pe cei care pun faptele înaintea ideologiei. Împărţindu-se, pe ansamblu, în *porumbei* şi *şoimi*, ei sunt pregătiţi, în diverse grade, să facă unele concesiuni teritoriale în schimbul păcii. Dar Partidul Laburist, emanaţie directă din Mişcarea Sionistă, începe să se arate epuizat de anii de putere. Şi-a făcut, pe deplin, datoria. Mesianismul său a devenit realitate — Israelul există şi securitatea statului pare asigurată. Însăşi reuşita sa îl determină să se concentreze mai mult asupra administrării cotidiene şi să nu postuleze o perspectivă de viitor. Cea mai mare parte a electoratului i-a păstrat în zadar fidelitatea, temele sale nu mai sunt la fel de mobilizatoare ca în trecut. Această deziluzionare în privinţa socialismului, această impresie de ideologie goală înlesneşte urcarea în forţă a curentului mistic şi naţionalist.

Războiul din iunie dă un suflu nou partizanilor Marelui Israel. Anexioniştii doresc restabilirea integrităţii patriei evreilor, aşa cum a fost ea preconizată în *Biblie*. Ei sunt mai interesaţi de Cisiordania, de anticele Iudeea şi Samaria, patria istorică a poporului evreu, decât de peninsula deşertică Sinai. Naţionalişti sau mistici, ei nu se recunosc în *establishment*-ul laburist. Primii, adesea sefarazi, au impresia că sunt o marfă neacceptată în societatea israeliană, modelată de către ideologia şi cadrele Europei Centrale. A doua categorie îşi imaginează un alt Israel, demn

moştenitor al poporului din Cartea Sfântă, un Israel mai mare, mai credincios, desprins de contingenţa relaţiilor internaţionale, urmându-şi destinul scris în *Biblie*. Ei oferă poporului israelian o nouă frontieră, un nou vis. Apărători înverşunaţi ai Marelui Israel, ei consideră, împreună cu „Mişcarea pentru Ţara lui Israel” (Land of Israel Mouvement), că ţara lor este indivizibilă şi că nici un guvern nu are dreptul să pună sub semnul întrebării această unitate.

Începând din septembrie 1967, reuniţi în grupări de presiune, partizanii Marelui Israel îndeamnă guvernul să decreteze anexarea Iudeei şi a Samariei, chiar şi a Sinaiului. Ei vor, de asemenea, să consolideze prezenţa israeliană în noile teritorii printr-o politică activă de implantare de colonii de populare. După părerea lor, dezechilibrul demografic dintre evrei şi arabi va fi lesne de reglat — palestinienii vor emigra în masă. Cât despre ceilalţi, cei care vor rămâne pe loc, ei vor participa din plin la cooperarea cu Israelul.

Războiul de Şase Zile exacerbează, aşadar, şi „legitimizează” sentimentele politico-religioase ale naţionaliştilor. Anexarea Ierusalimului, această reînsuşire „carnală” a oraşului vechi, netezeşte calea către o resuscitare a misticismului, o reafirmare evreiască, nu sub forma sionismului de până acum, ci sub forma unui naţionalism rigid şi intransigent. Victoria însăşi este socotită o faptă aproape miraculoasă, ca o confirmare cvasidivină a dreptului la existenţă a Israelului. Victoria armatei evreieşti nu este doar consecinţa unei superiorităţi militare, ci totodată rodul unei superiorităţi morale. Concepţia naţionalistă implică un orgoliu solid, care are drept efect deprecierea pe măsură a arabilor. Acesta îngroaşă tuşele pentru a scoate în evidenţă punctele slabe ale arabilor, lipsa lor de unitate, de reuşită economică, prăpastia dintre faptele şi vorbele

lor. Aceşti naţionalişti şi aceşti mistici simt deschisă înaintea lor calea împlinirii destinului poporului evreu.

Aşadar, Războiul de Şase Zile nu-i aduce, nici pe departe, pe israelieni să-şi definească natura legăturilor care unesc iudaismul de Israel. Stat teocratic sau nu? Având care graniţe? Ţara este împărţită — două viziuni ale devenirii Israelului se înfruntă, două lecturi antagoniste ale spaţiului se opun. Scrutinul electoral se desfăşoară de o aşa manieră încât împiedică obţinerea unui răspuns clar — toate partidele muncitoreşti au fost alese cu sprijinul voturilor partidelor religioase. Paradoxal, după ce a suferit atât din pricina refuzului arab, şansa statului evreu rezidă, probabil, tocmai în acest refuz — câtă vreme Cairo, Amman şi Damasc îi refuză dreptul la existenţă Israelului, acesta se va putea camufla în bună regulă în spatele imperativelor de apărare naţională pentru a nu fi obligat să tranşeze asupra naturii înseşi a statului evreu şi asupra viitorului teritoriilor cucerite. Hegemonia „complexului de securitate” implică faptul că Israelul „nu va înapoia nici o palmă de loc”, atâta vreme cât tabăra arabă nu va fi recunoscut statul evreu. În aşteptare, această atitudine care conduce la o împietrire a poziţiilor înlesneşte jocul partizanilor Marelui Israel. Fiecare zi ce trece face restituirea teritoriilor către inamic mai dificil de conceput. Politica de populare care se pune în aplicare la Ierusalim şi în Cisiordania modelează noul chip al Israelului. Arabii se revoltă împotriva acestei politici de fapt împlinit. Pe ansamblu, Războiul de Şase Zile n-a rezolvat nimic şi speranţele de negociere par a fi, în mod hotărât, himerice.

BILANȚ

Orientul Mijlociu este, încă o dată, la răscruce de drumuri: revolta palestiniană — *Intifada* — care a izbucnit la 20 de ani după Războiul de Şase Zile, trasează în filigran imaginea unei noi hărţi regionale. Cine ar fi putut prevedea această răsturnare? Cine şi-ar fi putut imagina că pe ruinele unei insolente victorii, care salvează statul evreu de la distrugerea iminentă, va răsări un popor care îşi va revendica, la rândul său şi cu o hotărâre progresivă, setea sa de independenţă? Cu siguranţă, toate semnele se aflau acolo, dar rari au fost cei lucizi, care să prevadă apărând cu o asemenea vigoare identitatea palestiniană. Unii, scăpaţi de angoasa exterminării, s-au abandonat euforiei victoriei, iar alţii, traumatizaţi de o înfrângere fără drept de apel, nu vedeau în exigenţele palestiniene decât o dorinţă pioasă şi îndepărtată. Chiar şi celebra Rezoluţie 242 a Naţiunilor Unite reducea problema palestiniană la o simplă afacere de „refugiaţi”

În aceasta rezidă, fără îndoială, o parte din drama Orientului Mijlociu. În această telescopie brutală dintre două popoare însemnate cu fierul roşu al Istoriei, în aceste şase zile de iunie 1967, mulţumită cărora statul evreu, devenit putere regională şi în mod fals convins de invincibilitatea sa militară, se complace în mitul „ocupării blânde”, fără a-şi da seama că tocmai prezenţa soldaţilor este vectorul aspiraţiilor naţionale ale palestinienilor.

Cum să nu înţelegi mândria israeliană şi umilinţa arabă, dar cum să nu regreţi şi intransigenţa care decurge de

aici? Cum să se treacă astfel sub tăcere responsabilităţile Marilor Puteri? Acestea care, din interes sau din stângăcie, au contribuit la explodarea butoiului cu pulbere din Orientul Mijlociu în dimineaţa de 5 iunie 1967, iar apoi n-au contenit să alimenteze militar protagonistele, cu scopul de a-şi înainta pionii lor. Cum să separi acest conflict de incredibila încărcătură emoţională care îl animă?

O dată cu a treia rundă a conflictului arabo-israelian, confruntarea îşi schimbă axa — refuzul arab de a recunoaşte statul evreu este înlocuit de refuzul israelienilor de a recunoaşte dreptul la autodeterminare al palestinienilor. Această transformare a însăşi naturii conflictului este însoţită de o mutaţie profundă a mentalităţilor. Spectrului colonialismului, coşmarul arabului, i se opunea sindromul Auschwitz, traumatismul evreului. Războiul din iunie întrerupe acest joc al proiecţiilor şi adversarul, care purta până atunci masca lui Satan, capătă realitate.

Între 5 iunie 1967 şi „revoluţia pietrelor" se scurg douăzeci de ani. În acest răstimp, au loc nenumărate conflicte: războiul iordaniano-palestinian din 1970, războiul arabo-israelian din 1973, războiul civil libano-palestinian, început în 1975 şi continuat şi în prezent. Solitudinea Israelului a devenit mai apăsătoare. Rezoluţia pe care o adoptă, la 10 noiembrie 1975, Adunarea Generală a Naţiunilor Unite, asimilează „sionismul unei forme de rasism" Este pentru prima oară când Organizaţia internaţională condamnă în astfel de termeni o mişcare de emancipare naţională — ulterior, criticile s-au îndreptat contra „ipocriziei" comunităţii naţiunilor. Acordurile de la Camp David cu Egiptul, din 1978, şi vizita preşedintelui Sadat la Ierusalim, care deschide calea unei „păci reci" între cele două ţări, nu constituie decât o rază de lumină în izolarea Israelului.

În teritoriile ocupate, conducătorii statului evreu cred că o conjugare a dezvoltării economice şi a represiunii vor readuce la tăcere aspiraţiile naţionale palestiniene. Se înşală amarnic — de la Războiul de Şase Zile şi chiar şi mai înainte, împotriva acaparării iordaniene şi egiptene, forţe difuze acţionau deja pentru ca umiliţii şi obidiţii palestinieni din Cisiordania şi din Gaza să-şi revendice viguros spaţiul în care se desfăşoară istoria lor. Propagând strigătul de revoltă, cristalizând, lună după lună, refuzul la ocupaţia israeliană, articulând pe acest sentiment de exasperare o mişcare din ce în ce mai bine organizată, *Intifada*, care începe în decembrie 1987, ridică iarăşi, în termeni noi şi dramatici, problema viitorului Palestinei în inima statului evreu. Acesta nu este doar un neînsemnat paradox — să vezi o revoltă de adolescenţi fiind mai eficace decât sute de atentate orbeşti, conduse de profesionişti ai gherilei. Şi, fără îndoială, nu este doar o întâmplare dacă aceşti adolescenţi constituie prima generaţie născută după războiul din iunie 1967. Din educaţia pentru care se felicitau noii ocupanţi, ei au reţinut numai ideile separatiste. Proclamând în cercul circumscris al unei violenţe măsurate refuzul de a fi spoliaţi de pământul lor, tinerii din Cisiordania şi din Gaza au răvăşit sistemele politice palestiniene şi israeliene. Mai mult decât atât, ei au arătat chipul de neşters al sentimentului naţional.

După unsprezece ani de permanente tulburări, răspunsul OEP a fost să se ascundă în spatele *Intifadei*, pentru a explora opţiunile politice. La 15 noiembrie 1988, centrala palestiniană acceptă Rezoluţia 242 a Naţiunilor Unite de la 22 noiembrie 1967. După ani de-a rândul de nerealism politic, centrala palestiniană părăseşte vechiul său vis de „întoarcere la Jaffa” şi recunoaşte implicit Israelul, în frontiere în continuare instabile. Ulterior, Yasser Arafat proclamă,

la Alger, crearea teoretică a unui stat palestinian. La 14 decembrie 1988, la Geneva, liderul OEP afirmă limpede „recunoaşterea dreptului Israelului de a trăi în pace şi securitate” şi „renunţarea în totalitate la terorism” Concesiile OEP i-au satisfăcut pe americani, care încep „un dialog substanţial” cu aceasta. Şeful centralei palestiniene nu mai apare ca un terorist însetat de sânge, dar ca un viitor şef de guvern cu care trebuie, de acum înainte, să se ducă tratative. Din toate părţile, cresc presiunile pentru ca Israelul să se angajeze pe calea negocierilor, numai că se vor ciocni de osificarea, dacă nu chiar scleroza provocată de anii de refuz arab şi de nerealism palestinian. Cei peste douăzeci de ani de ocupaţie a Cisiordaniei şi a fâşiei Gaza au creat un nou Israel, a cărui restrângere, acum, nu s-ar putea concepe fără o sfâşiere tragică.

Represiunea violentă a *Intifadei* a spulberat capitalul de simpatie de care israelienii încă se mai bucurau. Încălcarea drepturilor omului, denunţată de către Comitetul Internaţional al Crucii Roşii şi arătată pe ecranele de televiziune, a izolat şi mai mult Israelul pe scena internaţională. Opinia publică occidentală nu mai recunoşate fragilul stat evreu, care în iunie 1967 lupta pentru supravieţuire, încercuit de o puzderie de inamici care-i sărbătoreau deja moartea. În ochii lumii, David şi-a schimbat tabăra: el poartă acum *keffieh*-ul* tinerilor palestinieni mânioşi, care se ridică împotriva soldăţimii israeliene. Zadarnic a încercat statul evreu să-şi convingă tradiţionalii săi prieteni că era angajat într-o luptă vitală. Bătălia o dată mediatizată fiind definitiv pierdută, responsabilii israelieni se bizuie, acum, pe o singură certitudine, pe care lumea întreagă le-o

---

* *Keffieh*, acoperământ de cap tradiţional al beduinilor, alcătuit dintr-o bucată de pânză îndoită şi fixată pe cap cu ajutorul unui cordon. (N. tr.)

împărtăşeşte: posedând puterea pe care o conferă forţa militară, ei deţin, mai mult decât oricare altă partidă, cheia reglementării paşnice a conflictului.

Intifada a spulberat mitul „ocupaţiei blânde" şi a demonstrat că împotriva iredentismului palestinian, speranţa unei soluţionări militare făcea parte din lumea iluziilor şi a „sacrificiului conştiinţei" Aceasta a constrâns clasa politică israeliană să proiecteze noi opţiuni, până mai ieri încă respinse — în pofida intransigenţei afişate de conducere, perspectiva unor contacte directe între OEP şi guvernul israelian nu mai este de domeniul tabuului absolut. Această evoluţie este însoţită de o atmosferă de destindere internaţională. Între Marile Puteri, era concilierii i-a luat, treptat, locul erei confruntării. În această nouă configuraţie, persistenţa conflictului arabo-israelian tinde să devină un anacronism, un obstacol în construirea unei lumi care a întors deja fila Războiului Rece.

Potrivit lui Yasser Arafat, independenţa viitorului stat palestinian nu se mai află decât „la o aruncătură de piatră" Dar care stat? Cel care s-ar întinde pe „teritoriile ocupate", adică pe o batistă de buzunar de 5 850 km^2 — pe o suprafaţă egală cu o sutime din teritoriul francez — ale cărei două provincii, Cisiordania şi Gaza ar fi, în plus, separate de o fâşie israeliană de 50 de kilometri? Pentru majoritatea israelienilor, perspectiva de a vedea aproape 2 milioane de palestinieni adunaţi pe un teritoriu atât de îngust, a cărui singură bogăţie ar fi armata lor, ar echivala cu o ameninţare cu moartea. În afară de acestea, cei 800 000 de arabi israelieni, care trăiesc anevoie cu dubla lor identitate, n-ar rămâne indiferenţi la spectacolul unei confruntări armate între fratele lor palestinian şi statul sionist, care s-ar desfăşura în bătaia puştii lor. O Confederaţie iordano-palestiniană? Nici OEP, nici Regatul Haşemit nu

sunt, în principiu, împotrivă şi, din ce în ce mai mult, israelienii consideră şi ei că aceasta este singura opţiune politică viabilă. Ar mai trebui, după ei, ca guvernul israelian să primească mai întâi toate asigurările privind securitatea statului evreu, pentru a se decide să rişte în pariul păcii, şi fără să uite că Siria, care îşi revendică suveranitatea asupra Cisiordaniei, „provincia sa din sud”, ar încerca, foarte probabil, să împiedice acest proces politic. Mai rămâne spinoasa problemă a Ierusalimului, simbolul însuşi al conflictului arabo-israelian, în care nimeni nu îşi imaginează ce compromis ar fi de natură să mulţumească împărţirea unui oraş purtând în sânul său o asemenea încărcătură emoţională. Internaţionalizarea Locurilor Sfinte ar fi, oare, suficientă pentru a răspunde aspiraţiilor palestiniene fără a-i exaspera pe naţionaliştii evrei? După cum se vede, drumul către o reglementare paşnică a conflictului este presărat de capcane şi riscă în orice moment să devieze în violenţă. Extremiştii se vor strădui să facă să eşueze orice soluţie negociată. Cert este că *Intifada* a demonstrat, într-o manieră ireversibilă, setea de independenţă a unui întreg popor. Fructul amar al Războiului de Şase Zile, revolta palestiniană va şti, oare, să insufle israelienilor arta realismului şi a compromisului?

NOTE

Vezi şi *Bibliografia*.
[1] Bar-Zohar, p. 9.
[2] *Middle East Record*, 1967, p. 190.
[3] *Idem*, p. 191.
[4] Yost, p. 315.
[5] Citat de Zeev Schiff şi Eliahu Ben Elissar, p. 74.
[6] *Pravda* din 24 mai 1967, citat de Carrêre d'Encausse, p. 184.
[7] Fontaine, p. 296.
[8] Abba Eban, p. 206.
[9] Schiff, p. 97.
[10] *Idem*, p. 96.
[11] *Idem*, p. 97.
[12] *Idem*, p. 101.
[13] *Middle East Record, 1967*, p. 201.
[14] Abba Eban, p. 214.
[15] Bar-Zohar, p. 264.
[16] *Middle East Record*, p. 233.
[17] Bar-Zohar, p. 278.
[18] Radio Cairo, 23 noiembrie, citat de *Middle East Record*, 1967, p. 222.
[19] Johnson, p. 302.
[20] Fontaine, p. 114.
[21] Mac Namara, p. 19.
[22] Schwok, p. 145.
[23] Heykal, p. 38.
[24] Rouleau, Held şi Lacouture, p. 123.
[25] Radio Cairo, 23 noiembrie.
[26] Heykal, p. 39.
[27] Rouleau, Held şi Lacouture, p. 135.
[28] Lauqeur, *The road to war*, p. 185.
[29] Aron, p. 63.
[30] Wasjman şi Teissedre, p. 47
[31] *Idem*, p. 54.
[32] *Idem*, p. 54.

[33] *Idem*, p. 124.
[34] *Idem*, p. 126.
[35] Wilson, p. 43.
[36] Aron, p. 26–27.
[37] Wilson, p. 354.
[38] *Les Temps Modernes*, p. 83.
[39] Laqueur, p. 198.
[40] *Les Temps Modernes*, p. 10.
[41] Schwok, p. 135.
[42] Laqueur, p. 188.
[43] Radio Cairo, 15 mai 1966.
[44] Radio Cairo, 23 iulie, 1967.
[45] *Middle East Record*, p. 259.
[46] Radio Cairo, 23 iulie 1967.
[47] Lacouture, p. 311.
[48] Radio Cairo, 31 august 1967.
[49] *Jeune Afrique*, septembrie 1968, citat în *Middle East Record*, p. 267.
[50] *Al Ahram*, citat de Radio Cairo, 15 septembrie 1967.
[51] Lacouture, p. 248.
[52] Gresh, p. 33.
[53] Carré, *Septembre noir*, p. 13.
[54] *Nouvel Observateur*, 15 noiembrie 1970.
[55] Goldmann, p. 58.
[56] *Les Temps Modernes*, p. 255.
[57] *Idem*, p. 105.
[58] *Idem*, p. 155.
[59] *Idem*, p. 344.
[60] Harkabi, p. 61.
[61] *Les Temps Modernes*, p. 106.
[62] *Idem*, p. 366.
[63] Harkabi, p. 32.
[64] Hussein, Friedlander, p. 29.
[65] *Les Temps Modernes*, p. 536.
[66] *Idem*, p. 412.
[67] *Idem*, p. 500.
[68] Brecher, *The foreign policy of Israel*, p. 282.
[69] *Idem*, p. 353.
[70] *Les Temps Modernes*, p. 699.
[71] *Idem*, p. 386.
[72] *Foreign Affairs*, ianuarie 1955, *Israel's border and security problems*.

Rezoluţia 234 (7 iunie 1967)

Consiliul de Securitate,

Luând notă că, în pofida apelului său către guvernele interesate, prin care li se cerea, cu titlu de primă etapă, să ia imediat toate măsurile în vederea unui armistiţiu neîntârziat şi a unei încetări a tuturor activităţilor militare în Orientul Apropiat, activităţile militare continuă în zonă,

Îngrijorat de faptul că această continuare a activităţilor militare riscă să creeze o situaţie încă şi mai ameninţătoare în această zonă,

1. Cere guvernelor interesate, cu titlu de primă etapă, să înceteze focul şi toate activităţile militare la ora 20 (timp universal), la 7 iunie 1967,

2. Cere secretarului general să ofere Consiliului, prompt şi constant, informaţii despre evoluţia situaţiei.

Rezoluţia 237 (14 iunie 1967)

Consiliul de Securitate,

Considerând urgentă necesitatea de a scuti populaţia civilă şi prizonierii de război din zona conflictului din Orientul Mijlociu de suferinţe suplimentare,

Considerând că drepturile omului esenţiale şi inalienabile trebuie respectate chiar şi în vicisitudinile războiului,

Considerând că părţile implicate în conflict trebuie să se conformeze tuturor obligaţiilor Convenţiei de la Geneva referitoare la tratamentul prizonierilor de război, din 12 august 1949,

1. Roagă guvernul israelian să asigure siguranţa şi securitatea locuitorilor zonelor în care operaţiunile militare au loc şi să înlesnească întoarcerea locuitorilor care au fugit din aceste zone la declanşarea ostilităţilor,

2. Recomandă guvernelor interesate să respecte scrupulos principiile umanitare care determină tratamentul prizonierilor de război şi protecţia civililor pe timp de război, aşa cum au fost ele enunţate în Convenţia de la Geneva din 12 august 1949,

3. Roagă secretarul general să dea curs aplicării efective a prezentei rezoluţii şi să întocmească raportul către Consiliul de Securitate.

Lege adoptată de Knesset privind protecţia Locurilor Sfinte (27 iunie 1967)

Locurile Sfinte vor fi protejate împotriva profanării şi împotriva oricărei alte agresiuni, ca şi împotriva a tot ce va constitui un obstacol la libertatea de acces a membrilor din diferitele religii la locurile care le sunt sfinte sau de a răni sentimentele pe care aceste Locuri le inspiră.

2. a) Orice persoană care va profana sau agresa într-o manieră oarecare un Loc Sfânt este pasibilă de pedeapsa cu închisoarea până la şapte ani.

2. b) Orice persoană care va împiedica printr-o acţiune oarecare liberul acces al credincioşilor din diferitele religii

la locurile care le sunt sfinte sau va leza sentimentele pe care aceste Locuri le inspiră este pasibilă de o pedeapsă cu închisoarea de cinci ani.

3. Această lege nu contrazice nici o altă lege, ci i se adaugă.

4. Ministrul Cultelor este însărcinat cu aplicarea acestei legi şi poate, după consultarea cu reprezentanţii religiilor respective sau la sugestia lor, şi aceasta în acord cu ministrul Justiţiei, să ia toate măsurile adiţionale referitoare la vreun aspect oarecare al acestei aplicări.

5. Prezenta lege intră în vigoare la data adoptării sale de către Knesset.

(Irène Errera-Hœchastetter, *Le conflit israélo-arabe*, PUF, 1974.)

Rezoluţia 253 adoptată de către Adunarea Generală a Naţiunilor Unite (4 iulie 1967)

Anexarea Ierusalimului rezultă dintr-un vot al Knessetului de la 27 iunie, completat a doua zi printr-o decizie guvernamentală.

Adunarea Generală,

Profund îngrijorată de situaţia care există la Ierusalim, rezultată în urma măsurilor luate de către Israel pentru modificarea statutului oraşului,

1. Consideră că aceste măsuri sunt nonvalide,

2. Cere Israelului să revină asupra tuturor măsurilor deja luate şi să se abţină imediat de la orice acţiune care ar schimba statutul Ierusalimului,

3. Roagă secretarul general să întocmească un raport către Adunarea Generală şi către Consiliul de Securitate despre situaţia şi despre aplicarea prezentei rezoluţii cel mai târziu la o săptămână de la adoptarea acesteia.

Rezoluţia 242 adoptată în unanimitate de către Consiliul de Securitate (22 noiembrie 1967)

Consiliul de Securitate,

Exprimând neliniştea pe care continuă să i-o cauzeze grava situaţie din Orientul Mijlociu,

Subliniind inadmisibilitatea achiziţiei de teritorii prin război şi necesitatea de a conlucra în vederea unei păci drepte şi durabile, permiţând fiecărui stat din regiune să trăiască în deplină securitate,

Subliniind, în afară de acestea, că toate statele membre, acceptând Carta Naţiunilor Unite, au contractat angajamentul de a acţiona conform articolului 2 din Cartă,

1. Afirmă că îndeplinirea principiilor Cartei cere instaurarea unei păci juste şi durabile în Orientul Mijlociu, care va trebui să înţeleagă aplicarea celor două principii de mai jos:

A. retragerea forţelor armate israeliene din/de pe teritoriile ocupate în timpul recentului conflict (*withdrawal of Israel armed forces from territories occupied in the recent conflict*).

B. încetarea tuturor aserţiunilor de beligeranţă sau tuturor stărilor de beligeranţă şi respectul şi recunoaşterea suveranităţii, integrităţii teritoriale şi independenţei politice a fiecărui stat din regiune ca şi dreptul lor de a trăi în pace în interiorul frontierelor sigure şi recunoscute, la adăpost de ameninţări sau de acte de forţă.

2. Afirmă, în plus, necesitatea

a) de a garanta libertatea de navigaţie pe căile maritime din apele internaţionale din regiune,

b) de a realiza o corectă reglementare a problemei refugiaţilor,

c) de a garanta inviolabilitatea teritorială şi independenţa politică a fiecărui stat din regiune, prin măsuri cuprinzând crearea de zone demilitarizate.

3. Roagă secretarul general de a desemna un reprezentant special, care să meargă în Orientul Mijlociu cu scopul de a stabili şi de a menţine raporturile cu statele interesate, în vederea favorizării unui acord, şi de a seconda eforturile care tind să se ajungă la o reglementare pe cale paşnică şi acceptată, în conformitate cu dispoziţiile şi principiile prezentei rezoluţii.

4 Roagă secretarul general de a prezenta Consiliului de Securitate cât mai repede cu putinţă un raport de activitate despre eforturile reprezentantului special.

Rezoluţia adoptată la Conferinţa arabă de la Khartoum (1 septembrie 1967)

1. *Summit*-ul reafirmă unitatea rangurilor arabe, unitatea de acţiune, ferma sa intenţie de a lichida sechelele agresiunii şi ataşamentul tuturor ţărilor la pactul de solidaritate adoptat în timpul celei de-a treia reuniuni ţinute la Cassablanca.

2. *Summit*-ul hotărăşte să-şi înmulţească eforturile în vederea ştergerii urmelor de agresiune şi proclamă că

teritoriile ocupate sunt arabe şi că datoria de a le recupera revine tuturor ţărilor arabe.

3. Regii şi şefii de stat sunt de acord a-şi uni eforturile pe plan politic internaţional şi diplomatic cu scopul de a şterge urmele agresiunii şi de a obţine retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate după 5 iunie. Această dublă acţiune va fi întreprinsă pe baza principiilor acceptate de către toate statele arabe şi care sunt: nerecunoaşterea Israelului, refuzul de a recunoaşte acest stat şi de a negocia cu el şi reafirmarea drepturilor poporului palestinian asupra ţării sale.

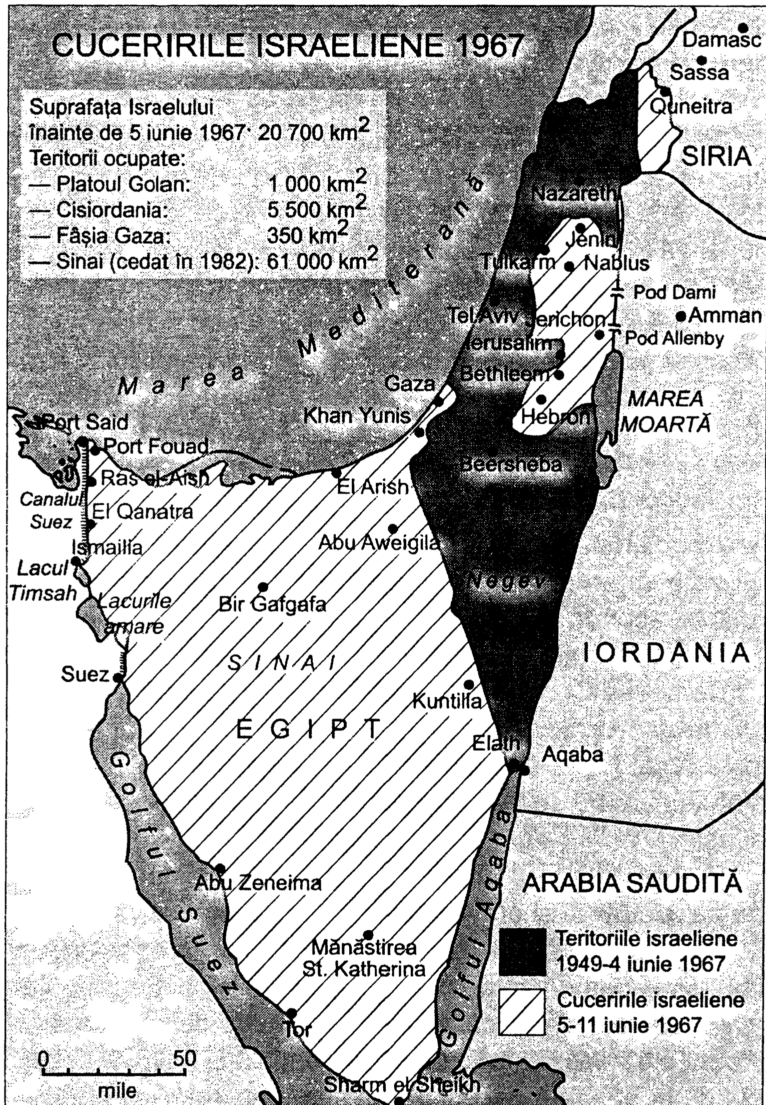
4. Conferinţa miniştrilor arabi ai Finanţelor, ai Economiei şi ai Petrolului a recomandat oprirea pompării de petrol ca armă de luptă. Dar *summit*-ul, după ce a examinat problema, apreciază că pomparea de petrol poate fi utilizată ca armă, petrolul fiind o resursă susceptibilă de a reîntări economia ţărilor arabe care au suferit agresiunea şi de a le permite să reziste acestei încercări.

De aceea Conferinţa decide reluarea pompării petrolului, armă care poate fi utilizată pentru realizarea obiectivelor arabe. Ţările producătoare de petrol au ajutat efectiv statele care au suferit agresiunea să reziste consecinţelor acesteia.

5. Participanţii la Conferinţă aprobă proiectul prezentat de către Kuweit şi prevăzând instituirea unei case de dezvoltare economică şi socială arabă, conform recomandării făcute de Conferinţa de miniştri „economici" ai Bagdadului.

6. *Summit*-ul insistă asupra necesităţii de a lua măsurile care să permită reîntărirea potenţialului militar, cu scopul de a face faţă necesităţilor momentului.

7. *Summit*-ul decide să accelereze lichidarea bazelor străine din lumea arabă.

Hartă extrasă din *The Arab-israeli conflict — Its History in Maps*, desen de Martin Gilbert, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1974–1976–1979.

CRONOLOGIA EVENIMENTELOR ANULUI 1967

Criza politică

7 aprilie	Raiduri de represalii ale aviaţiei israeliene asupra periferiilor Damascului. Şase MIG-uri siriene sunt doborâte.
13 mai	Sovieticii informează Cairo şi Damascul de faptul că israelienii îşi concentrează trupe la frontiera siriană.
14 mai	Unităţi egiptene traversează Cairo şi iau direcţia Sinai.
16 mai	Şeful Statului-Major egiptean cere comandantului Forţelor de Urgenţă ale Naţiunilor Unite, generalul Rikhye, să evacueze Căştile Albastre din tranşeele lor de la frontieră şi să le regrupeze la bazele lor din fâşia Gaza.
16 mai	Egiptul şi Siria îşi plasează forţele în stare de alertă, U Thant declară Consiliului de Securitate că a ordonat retragerea FUNU şi că „situaţia este mai ameninţătoare în Orientul Mijlociu decât a fost vreodată în perioada de după 1956” Forţele israeliene sunt puse în stare de alertă.
21 mai	Forţele egiptene iau locul Căştilor Albastre la Sharm-el-Sheikh.

22 mai Blocadă în Strâmtoarea Tiran pentru navele israeliene, ca şi pentru cele care transportă material strategic cu destinaţia Israel. Statele Unite declară ilegală blocada din Golful Akaba.

23 mai Ameninţarea intervenţiei sovietice.

24 mai De Gaulle îi spune lui Abba Eban: „Fără război!”

26 mai Nasser declară la Uniunea Internaţională a Muncitorilor Arabi: „Dacă Israelul comite indiferent ce act de agresiune împotriva Siriei sau a Egiptului, lupta contra acestei ţări va fi o luptă totală... şi obiectivul nostru fundamental va fi distrugerea statului Israel”. Johnson studiază proiectul unei coaliţii maritime multilaterale care să forţeze Strâmtoarea Tiran.

30 mai Algeria şi Marocul hotărăsc să trimită forţe militare în Orientul Mijlociu. Regele Hussein semnează cu Nasser, la Cairo, un acord de apărare reciprocă. În caz de conflict, armata iordaniană va trece sub comandament egiptean. Suveranul haşemit şi preşedintele OEP, Shukeiri, se împacă. Levi Eskhol declară că închiderea Strâmtorii Tiran este un act de agresiune îndreptat împotriva Israelului.

1 iunie Formarea unui guvern de uniune naţională în Israel. Generalul Dayan preia funcţia de ministru al Apărării şi Menahem Begin intră pentru prima oară în guvern (ministru fără portofoliu).

2 iunie Statele Unite aduc la cunoştinţa Israelului că nu urmăresc să acţioneze direct pentru a forţa blocada. De Gaulle anunţă un embargo asupra armamentului cu destinaţia Orientul Mijlociu, dar care nu vizează, în realitate, decât statul evreu.

Războiul

5 iunie Atac-surpriză al aviaţiei israeliene: 400 de avioane arabe distruse. Ofensiva israeliană împotriva egiptenilor în Sinai. Iordania deschide focul contra israelienilor. URSS condamnă „agresiunea israeliană" şi cere retragerea trupelor la frontierele statului evreu de la 5 iunie dimineaţa. Statele Unite şi Marea Britanie îşi anunţă neutralitatea.

6 iunie Presiune a forţelor israeliene în Sinai. Membrii Consiliului de Securitate adoptă în unanimitate o rezoluţie cerând armistiţiul.

7 iunie Trupele israeliene cuceresc Sharm-el-Sheikh şi se apropie de Canalul Suez. Pe frontul iordanian, Ierusalimul oraşul vechi cade în mâinile lor, la fel şi Cisiordania. Consiliul de Securitate adoptă o nouă rezoluţie pentru o imediată încetare a focului. URSS ameninţă să rupă relaţiile diplomatice cu Israelul. Egiptul, Siria, Irakul, Algeria, Yemenul şi Sudanul rup relaţiile diplomatice cu Statele Unite şi cu Marea Britanie.

8 iunie	Armata israeliană deţine controlul pe malul asiatic al Canalului Suez. Egiptul şi Siria acceptă armistiţiul.
9 iunie	Israelienii iau cu asalt Platoul Golan. Nasser demisionează, dar va reveni a doua zi asupra deciziei, la cererea poporului.
10 iunie	Sfârşitul ostilităţilor pe frontul sirian şi sfârşitul războiului. Ruperea relaţiilor diplomatice dintre Israel şi Uniunea Sovietică, urmată şi de alte ţări comuniste.

După război

15 iunie	Franţa anunţă că nu va recunoaşte nici o modificare a *statu-quo*-ului teritorial, impusă prin forţa armelor.
28 iunie	Parlamentul israelian votează anexarea Ierusalimului de Est şi garantează protecţia şi liberul acces la Locurile Sfinte.
29 iunie	Condamnarea de către Statele Unite, Franţa, Uniunea Sovietică şi ţările arabe a anexării unilaterale a oraşului vechi Ierusalim.
1 septembrie	Conferinţa de la Khartoum, devenită faimoasă prin cei trei „NU" (NU recunoaşterii, negocierii şi păcii cu Israelul). Absenţa Siriei.
22 noiembrie	Adoptarea de către Consiliul de Securitate a Rezoluţiei 242, acceptate de către Israel, Egipt şi Iordania, refuzată de către Siria şi OEP.

BIBLIOGRAFIE

Raymond Aron, *De Gaulle, Israël et les juifs*, Paris, Plon, 1968.

Iigal Allon, *Israël: la lutte pour l'espoir*, Paris, Stock, 1977.

Shlomo Avineri, *Histoire de la pensée sioniste, judaïque*, Paris, Lattês, 1981.

Elie Barnavi, *Israël au 20e siècle*, Paris, PUF, 1982.

Elie Barnavi, *Une histoire moderne d'Israël*, Paris, Flammarion, 1988.

Michel Bar-Zohar, *Histoire secrète de la guerre d'Israël*, Paris, Fayard, 1968.

Julien Besançon, *Bazak, la guerre d'Israël*, Paris, Seuil, 1967.

Michael Brecher, *Decisions in Israel's foreign policy*, Londra, Oxford Univ. Press, 1974.

Michael Brecher, *The foreign policy system of Israel, setting, images, process*, Londra, Oxford Univ. Press, 1972.

Winston Burdett, *Encounter with the Middle East*, Londra, Deutsch, 1970.

Olivier Carré, 1970, *Septembre noir*, Éditions Complexe, Bruxelles, 1980.

Olivier Carré, *L'idéologie palestinienne de résistance*, Armand Colin, 1972.

Hélène Carrère d'Encausse, *La politique soviétique au Moyen-Orient, 1955–1975*, Paris, Presse de la fondation nationale des sciences politiques, 1975.

Randolph şi Winston Churchill, *The Six Days War*, Londra, Heinemmann, 1967.

Georges Corm, *Le Proche-Orient éclaté*, Paris, Maspéro, 1983.

Jean-Pierre Derriennic, *Israël en guerre*, Paris, Fondation nationale des sciences politiques, 1975.

Jean-Pierre Dierriennic, *Le Moyen-Orient au 20e siècle*, Paris, Colin, 1981.

Trevor Dupuy, *Elusive victory, the Arab-Israeli wars, 1947–1974*, New York, Harper and Row, 1978.

Abba Eban, *Mon pays, l'épopée d'Israël moderne*, Paris, Buchet–Chastel, 1975.

Irène Errera-Hœchstetter, *Le conflit israélo-arabe*, Paris, PUF, 1975.

André Fontaine, *Un seul lit pour deux rêves, histoire de la détente, 1962–1981*, Paris, Fayard, 1981.

Saul Friedlander, *Réflexions sur l'avenir d'Israël*, Paris, Seuil, 1969.

Georges Friedmann, *Fin du peuple juif?*, Paris, Gallimard, 1965.

Nahum Goldmann, *Où va Israël?*, Paris, Calmann-Lévy, 1975.

Alain Gresh, *OLP, histoire et stratégies*, Spag-Papyrus, 1983.

Y. Harkabi, *Arab attitudes to Israel*, Ierusalim, Keter publ., 1972.

Y. Harkabi, *Palestine and Israel*, Geneva, Éditions de l'Avenir, 1972.

Mohamed Heykal, *Nasser, the Cairo documents*, Londra, New English library, 1971.

Marc Hillel, *Israël en danger de paix*, Paris, Fayard, 1968.

Lyndon Johnson, *The vantage point*, Londra, Weidenfeld, 1972.

Robert McNamara, *Prévenir la guerre nucléaire*, Paris, Fayard, 1988.

„Middle East Record 1967", *The Shiloah Center of Middle Eastern and African Studies*, Tel Aviv University, Israel Universities Press, 1967.

Simon Jargy, *L'Orient dechiré entre l'Est et l'Ouest*, Paris, Labor et Fides, 1986.

Amnon Kapeliouk, *Israël: la fin des mythes*, Paris, Albin Michel, 1975.

Gilles Kepel, *Le prophête et le pharaon*, Paris, La Découverte, 1984.

Groupe de recherches et d'études sur le Proche-Orient, *L'Egypte d'aujourd'hui, permanence et changements 1805–1976*, Paris, CNRS, 1977.

Jean Lacouture, *Nasser*, Paris, Seuil, 1971.

Walter Laqueur, *The Israel-Arab reader*, New York, Citadel Press, 1968.

Walter Laqueur, *The road to war 1967*, Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1968.

Yehuda Lukacs, *Documents on the Israeli-Palestinian conflict 1967–1983*, Cambridge Univ. Press, 1983.

Victor Malka, *Menahem Begin, la bible et le fusil*, Paris, Media, 1977.

Ritchie Ovendale, *The origins of the Arab-Israeli wars*, New York, Longman, 1984.

Amnon Rubinstein, *Le rêve et l'histoire, le sionisme, Israël et les juifs*, Paris, Calmann-Lévy, 1985.

Maxime Rodinson, *Israël et le refus arabe, 75 ans d'histoire*, Paris, Seuil, 1968.

Nadav Safran, *From war to war, the Arab-Israeli confrontation 1948–1967*, New York, Pegasus, 1969.

Samuel Seguev, *La Guerre des Six Jours*, Paris, Calmann-Lévy, 1967.

Zeev Schiff, Eliahu Ben-Elissar, *La guerre israélo-arabe*, Paris, Julliard, 1967.

René Schwok, *Moyen-Orient, perspectives régionales et internationales*, Cahier d'histoire et de politique internationale, nr. 5, IUHEI, Geneva, 1985.

Eric Rouleau, Jean-Francis Held, Jean şi Simone Lacouture, *Israël et les Arabes, le troisième combat*, Paris, Seuil, 1967.

Les Temps Modernes, „Le conflit israélo-arabe", Paris, 1967.

P. J. Vatikiotis, *Nasser and his generation*, New York, San Martin, 1978.

Harold Wilson, *The chariot of Israel, Britain, America and the state of Israel*, New York, Weidenfeld and Nicolson, 1981.

Patrick Wasman şi René-François Teissedre, *Nos politiciens face au conflit israélo-arabe*, Paris, Fayard, 1969.

INDEX

CUPRINS

Pierre Hazan — specialist în problemele din Orientul Mijlociu şi în relaţiile Nord-Sud, absolvent al Institutului Universitar de Înalte Studii Internaţionale de la Geneva şi al Centrului de Studii Strategice de la Aberdeen, din Marea Britanie — retrasează cele şase zile fatidice din iunie 1967, în timpul cărora centrul de greutate al Orientului Mijlociu este răsturnat: Israelul anexează Ierusalimul de Est, îşi măreşte considerabil suprafaţa şi se erijează în puterea regională numărul unu. Natura conflictului evoluează şi este însoţită de o mutaţie profundă a mentalităţilor. Fantasmei colonialismului, coşmarul arabului, i se opunea sindromul Auschwitz, traumatismul evreului. Războiul din iunie întrerupe acest joc al proiecţiilor în care adversarul este demonizat.

Colecţie coordonată de ŞERBAN PAPACOSTEA,
membru corespondent al Academiei Române

În curs de apariţie:

- *ANTICHITATEA ORIENTALĂ*
  de Pierre Amiet
- *UNGARIA*
  de Janos Szavai
- *IERUSALISMUL*
  de M. Konopnicki, Eliezer Ben Rafael

ISBN: 973-653-290-9

